http://jss.usch.md/

ISSN 2345-1858
E-ISSN 2345-1890

Buletinul Ştiinţific al Universităţii de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul: Ştiinţe sociale

The Scientific Journal of Cahul State University “B.P. Hasdeu”: Social Sciences

1(13)
2021

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: (373 299) 2.54.85
http://jss.usch.md

ISSN 2345-1858
http://jss.usch.md/ E-ISSN 2345-1890

Buletinul Ştiinţific al Universităţii de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul: Ştiinţe sociale

Ediţie semestrială

The Scientific Journal of Cahul State University "B. P. Hasdeu": Social Sciences

Semestrial edition

1 (13)
2021

ISSN 2345-1858
http://jss.usch.md/ **E-ISSN 2345-1890**

Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul: Științe Sociale **este indexat în următoarele baze de date**:

- **Directory of Open Access Journals** (DOAJ)
- **Central and Eastern European Online Library** (CEEOL)
- **Instrumentul Bibliometric Național** (IBN)

The Scientific Journal of Cahul State University "B. P. Hasdeu": Social Sciences **is indexed in the following Databases**:

- **Directory of Open Access Journals** (DOAJ)
- **Central and Eastern European Online Library** (CEEOL)
- **National Bibliometric Instrument** (IBN)

EDITORIAL BOARD

SCIENTIFIC COMMITEE:
Ion Guceac, Academy of Sciences of Moldova
Victor Juc, The Institute of Legal, Political and Sociological Research
Constantin Solomon, Moldova State University
Aurel Sîmboteanu, Academy of Public Administration
Florin Tudor, „Dunarea de Jos” University of Galati
Elena Bulatova, Mariupol State University, Ukraine
Maria Ureche, „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia
Mihai Floroiu, „Dunarea de Jos” University of Galati
Valentina Cornea, „Dunarea de Jos” University of Galati
Maria Orlov, Institute of Administrative Sciences of the Republic of Moldova
Nicolai Trofimenco, Mariupol State University, Ukraine
Ludmila Coadă, Free International University of Moldova
Svetlana Cebotari, Moldova State University
Ion Rusandu, The Institute of Legal, Political and Sociological Research
Lilia Tsiganenko, Izmail State Humanities University
Mirela Paula Costache, „Dunarea de Jos” University of Galati
Luminița Iosif, „Dunarea de Jos” University of Galati
Oleg Bercu, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Natalia Saitarlî, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

EDITOR:
Sergiu Cornea, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

DEPUTY EDITOR:
Polina Lungu, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

EDITORIAL TEAM:
Irina Pușnei, Cahul State University „ Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Mirela Berdilă, Cahul State University „ Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Elena Mandaji, Cahul State University „ Bogdan Petriceicu Hasdeu”

© Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

COLEGIUL EDITORIAL

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:
Ion Guceac, Academia de Științe a Moldovei
Victor Juc, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Constantin Solomon, Universitatea de Stat din Moldova
Aurel Sîmboteanu, Academia de Administrare Publică
Florin Tudor, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați
Elena Bulatova, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina
Maria Ureche, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia
Mihai Floroiu, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați
Valentina Cornea, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați
Maria Orlov, Institutul de Științe Administrative din Moldova
Nicolai Trofimenco, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina
Ludmila Coadă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Svetlana Cebotari, Universitatea de Stat din Moldova
Ion Rusandu, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Lilia Tsiganenko, Universitatea de Stat Umanista din Izmail
Mirela Paula Costache, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați
Luminița Iosif, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați
Oleg Bercu, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Natalia Saitarlî, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

REDACTOR:
Sergiu Cornea, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

REDACTOR ADJUNCT:
Polina Lungu, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

ECHIPA EDITORIALĂ:
Irina Pușnei, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Mirela Berdilă, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Elena Mandaji, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

© Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Cuprins

Svetlana CEBOTARI

ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE ÎN GESTIONAREA CRIZEI COVID-19 **7**

Veaceslav UNGUREANU

NECESITATEA CONSOLIDĂRII REZILIENȚEI SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTENSIFICĂRII DIMENSIUNII GEOPOLITICE A FENOMENULUI PANDEMIEI GLOBALE COVID-19 **29**

Valentina CORNEA

UN MODEL COMPREHENSIV AL TRANSPARENȚEI ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ **49**

Igor BUCATARU

OBSERVAREA ALEGERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA: PROCEDURI ȘI PARTICIPANȚI **60**

Sergiu CORNEA

SITUAȚIA COMUNELOR JUDEȚULUI CAHUL REFLECTATĂ ÎN PROCESELE-VERBALE ALE INSPECȚIILOR PREFECTULUI DUMITRU DOBRESCU (APRILIE 1940) **72**

Sumarry

Svetlana CEBOTARI

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN COVID-19 CRISIS MANAGEMENT **7**

Veaceslav UNGUREANU

NEED TO STRENGTHEN THE RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF INTENSIFYING THE GEOPOLITICAL DIMENSION OF THE COVID-19 GLOBAL PANDEMIC PHENOMENON **29**

Valentina CORNEA

A COMPREHENSIVE MODEL OF TRANSPARENCY IN PUBLIC ADMINISTRATION **49**

Igor BUCATARU

OBSERVATION OF ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: PROCEDURES AND PARTICIPANTS **60**

Sergiu CORNEA

THE SITUATION OF THE COMMUNES OF CAHUL COUNTY IN APRIL 1940 REFLECTED IN THE INSPECTION' MINUTES OF THE PREFECT DUMITRU DOBRESCU **72**

ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE ÎN GESTIONAREA CRIZEI COVID-19

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN COVID-19 CRISIS MANAGEMENT

DOI: 10.5281/zenodo.5565000
UDC: 341.123:616.98

Svetlana CEBOTARI
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale
E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru
ORCID ID: 0000-0001-9073-104X

Rezumat: *Una dintre cele mai discutate probleme în mediul academic, dar și în discursul al polemologilor, politologilor, economiștilor și a specialiștilor din alte domenii este problema cu referire la impactul virozei COVID-19 asupra securității internaționale. Deși toată atenția comunității internaționale a fost axată asupra emergenței virozei COVID-19 și a impactului acesteea asupra individului, societății, relațiilor interumane și interpersonale, merită să fie acordată atenție implicării organizațiilor internaționale în gestionarea crizei COVID-19.*

Prezentul articol are drept scop de a reliefa rolul și implicarea organizațiilor internaționale în gestionarea crizei COVID-19. Vor vi supuse examinării implicarea Organizației Națiunilor Unite, mai exact al Consiliului de Securitate al ONU în gestionarea problemelor cu referire la criza COVID-19. De asemenea, va fi examinată și activitatea Organizației Mondiale a Sănătății, a Uniunii Europene, a Alianței Nord Atlantice în gestionarea pandemiei COVID-19.

Cuvinte cheie: *Organizațai Națiunilor Unite, Consiliul de Securitate al ONU, Organizația Mondială a Sănătății, Uniunia Europeană, Alianța Nord Atlantică, criza COVID-19.*

Abstract: *One of the most discussed issues in academia, but also in the discourse of polemologists, political scientists, economists, and specialists in other fields is the issue regarding the impact of the COVID-19 virus on international security. Although all the attention of the international community has been focused on the emergence of the COVID-19 virus and its impact on the individual, society, human and interpersonal relationships, it is worth paying attention to the involvement of international organizations in managing the COVID-19 crisis.*

This paper aims to highlight the international organizations' roles and involvement in managing the COVID-19 crisis. The involvement of the United Nations, specifically the UN Security Council, in the management of issues related to the COVID-19 crisis will be examined. The activity of the World Health Organization, the European Union, the North Atlantic Alliance in the management of the COVID-19 pandemic will also be examined.

Keywords: *United Nations, UN Security Council, World Health Organization, European Union, North Atlantic Alliance, COVID-19 crisis.*

Una dintre cele mai discutate probleme în mediul academic, dar și în discursul al polemologilor, politologilor, economiștilor și a specialiștilor din alte domenii este problema cu referire la impactul virozei COVID-19 asupra securității internaționale. Deși toată atenția comunității internaționale a fost axată asupra emergenței virozei COVID-19 și a impactului acesteea asupra individului, societății, relațiilor interumane și interpersonale, merită să fie acordată atenție implicării organizațiilor internaționale în gestionarea crizei COVID-19.

Astfel, principala instituție cu asemenea atribuții în domeniul securității este Organizația Națiunilor Unite (ONU), în special Consiliu de Securitate-for decisiv. Pe fundalul emergenței virozei, atenția comunității internaționale pentru activitatea Consiliului de Securitate este una atentă. În condițiile emergenței virozei, merită să fie acordată o atenție specială activității Consiliului de Securitate al ONU.

Pentru o mai bună comprehensiune a activității Consiliului de Securitate al ONU, apare necesitatea de a face o analiză atentă a activității acestei instituții. Astfel, la un interval de aproximativ trei luni de la emergența virozei COVID-19, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a avertizat că organismul mondial se confruntă cu „cel mai grav test" de la fondarea sa de acum 75 de ani, întrucât pacea și securitatea mondială sunt amenințate de pandemia coronavirusului. Este prima dată în istoria activității ONU, când cei 15 ambasadori ai săi au avut o sesiune pe tema pandemiei [10]. De asemenea, în cadrul discursului său, Secretarul general António Guterres a avertizat Consiliul de Securitate al ONU că pandemia coronavirusului amenință pacea și securitatea internațională, deoarece aceasta ar putea duce la o creștere a tulburărilor sociale și a violenței care ar submina în mod semnificativ capacitatea comunității internaționale de a combate boala [11], iar în viitor, „angajamentul Consiliului de Securitate va fi esențial pentru asigurarea păcii și pentru diminuarea securității internaționale condiționată de emergența pandemiei Covid-19". Consiliul de Securitate, care are cincisprezece membri, dintre care cinci sunt permanenți, Franța, Regatul Unit, Statele Unite, China și Rusia, este principalul organ pentru menținerea păcii și securității internaționale. Deciziile sale sunt de natură coercitivă, aceasta din urmă are o gamă largă de puteri dacă găsește o amenințare sau un atac la pace și securitate internațională [12]. „Pentru a depăși pandemia, conform poziției Secretarului general, este necesar de unit toate eforturile [13]. Convocarea ședinței Consiliului de Securitate a fost făcută la inițiativa Germaniei. Astfel, cea mai puternică instituție a Organizației Națiunilor Unite a emis primul său comunicat de presă. Conform Documentului, din data de 23 martie 2020, a fost exprimat sprijinul pentru toate eforturile legate de consecințele posibile ale pandemiei COVID-19 în țările afectate de conflict și a

reamintit nevoia de unitate și solidaritate cu toți cei afectați. Deși comunitatea internațională se află la o fază icipientă a crizei COVID-19, există speranțe că, cu eforturi colective, la nivel mondial, în următoarele 6 luni avansarea violentă a virozei să înceteze [17].

De asemenea, potrivit Secretarului general, pandemia prezintă 8 riscuri pentru securitatea internațională:

• Pandemia Covid-19 amenință să submineze în continuare încrederea în instituțiile publice.

• Caderea economică din această criză poate crea factori de stres major, în special în societăți fragile, în țările aflate în tranziție și mai puțin dezvoltate.

• Amânarea alegerilor sau a referendumurilor sau decizia de a vota - chiar și cu măsuri de atenuare pot crea tensiuni politice și pot submina legitimitatea.

• În anumite contexte de conflict, incertitudinea creată de pandemie poate încuraja anumiți actori să cauzeze noi diviziuni și noi probleme.

• În contextul crizei COVID-19, amenințarea terorismului rămâne a fi una reală. Grupurile teroriste pot vedea oportunitatea de a greva, în timp ce atenția majorității guvernelor este îndreptată spre pandemie.

• Punctele slabe și lipsa de pregătire expusă de această pandemie arată cum se poate derula un atac bioterorist. Grupurile non-statale pot avea acces la tulpini virulente care ar putea provoca devastări similare societăților din întreaga lume.

• Criza împiedică eforturile internaționale, regionale și naționale de soluționare a conflictelor, exact atunci când acestea sunt cele mai necesare.

• Pandemia declanșează sau agravează diverse probleme cu referire la drepturile omului. Există stigmatism, discurs de ură și supremaciști albi și alți extremiști care încearcă să exploateze situația.

La rândul său, ONU se confruntă cu una dintre cele mai mari provocări din istoria sa [30], după cum a afirmat secretarul general al Națiunilor Unite, Antonio Gutteres. Acesta din urmă a cerut, de asemenea, pe data de 25 martie o încetare imediată a ostilităților în Yemen, în fața pandemiei [39], după ce a lansat, două zile înainte, un apel pentru încetarea focului în întreaga lume, deoarece comunitatea internațională se confruntă cu un inamic comun: COVID-19. Viteza cu care se extinde virusul arată că a continua un război este o nebunie. Acesta este motivul principal pentru care s-a cerut încetarea imediată a focului/ conflictelor în întreaga lume. De asemenea, conform declarațiilor Secretarului general, a sosit momentul să fie încetate conflictele armate pentru a concentra eforturile în lupta reală de combatere a virozei COVID-19"[18]. Lumea este în război împotriva COVID-19.

La nivel internațional, multe instituții acționează zilnic pentru a lupta împotriva pandemiei Covid-19 și / sau a consecințelor acesteia, în conformitate cu principiul de specialitate al organizațiilor internaționale. În fruntea acestor organizații se află OMS, o organizație specializată a sistemului Națiunilor Unite

care acționează prin identificarea, de exemplu, a producătorilor de truse de diagnostic, organizarea cercetărilor în jurul vaccinului, strângerea de fonduri, monitorizarea răspândirii globale a virusului etc.. Alte organizații, cum ar fi OMC au de asemenea un rol în gestionare - economică și financiară a pandemiei.

Organizaţia Mondială a Sănătăţii are o istorie de 72 de ani şi funcţionează ca o agenţie specială în cadrul Naţiunilor Unite. A fost fondată la data de 7 aprilie 1948 [22]. Astăzi organizația reunește 192 de state membre, pe care le sprijină în dezvoltarea sănătății și în consolidarea serviciilor de sănătate. De asemenea, stabilește norme și standarde internaționale, conduce instruirea personalului, promovează cercetării și supraveghează epidemiille. În acest din urmă domeniu, statele membre ale OMS au adoptat în anul 1951 Regulamentul Internațional de Sănătate (RIS). Prin acest Regulament, statele s-au angajat să „prevină răspândirea internațională a bolilor [...] și să le răspundă cu acțiuni proporționale de sănătate publică [...], evitând crearea de bariere inutile pentru traficul și comerțul internațional ".

Conform prevederilor Regulamentului, organizația are dreptul de a declara o urgență internațională în domeniul sănătății publice (stare care a fost declarată la data de 30 ianuarie 2020, solicitându-se statelor să ia măsuri pentru combaterea coronavirusul). Pentru prima dată Regulamentul a fost revizuit în anul 1969, însă, ținând cont de evoluția bolilor infecțioase și a crizelor epidemice care s-au înmulțit de la sfârșitul secolului XX, acesta s-a dovedit a fi inadecvat activității OMS. După zece ani de reflecții influențate de crize și epidemii (în special epidemia SARS), textul Regulamentului a fost supus revizuirii în 2005. Conform noilor modificări introduse în textul Regulamentului, Direcția Generală a OMS poate declara o urgență internațională în domeniul sănătății, care îi permite să facă recomandări și să solicite mobilizarea comunității internaționale în ansamblu. De asemenea, Direcția Generală a OMS poate convoca Comitetul de urgență compus din experți, al cărui aviz este doar consultativ. În 2009, în timpul pandemiei H1N1, decizia de a păstra identitatea celor 16 membri ai Comitetului secret, pentru a-i proteja de influențe externe, a contribuit de fapt la suspiciunile de coliziune între OMS și industria farmaceutică. De asemenea, RSI solicită statelor să elaboreze mijloace pentru a asigura controlul „evenimentelor de sănătate publică” pe teritoriul lor. Situația epidemică din toamna anului din 2019, a demonstrat că doar 57 % dintre state au dezvoltat capacitățile minime necesare de a face față unei stări excepționale. Epidemia de Ebola din Africa de Vest din anul 2014 a reamintit necesitatea de a sprijini în prealabil statele fragile în vederea consolidării sistemelor lor de sănătate și de a interveni rapid atunci când o epidemie apare pe teritoriul lor. Din acest motiv, în 2016, OMS a pus în aplicare un program de urgență în domeniul sănătății, cu propriul buget, și care dezvoltă capacitățile operaționale de intervenție mai rapid, în special în statele fragile (OMS a trimis, de exemplu, pachete de testare pe continentul african) .

Cu toate că Regulamentul este un document legal, nu există mecanisme speciale de aplicare pentru o țară pe care să le poată exercita OMS. Activitatea sa este susținută de către statele membre, inclusiv SUA. Această legislație impune ca țările să alerteze la comunitatea internațională prin intermediul organismului, atunci când au probleme ce vizează prezența anumitor boli. Prima probă pentru acest regulament a fost pandemia de gripa H1N1 din anul 2009. În cazul dat, OMS a fost acuzată de acțiuni rapide și exagerate într-un moment de criză economică. Cîțiva ani mai târziu, în 2014, poziția criticilorcu referire la activitatea OMS a fost contrară: se consideră că OMS a reconfirmat tardiv declanșarea bolii ebola în Africa occidentală (boala a răpus mai mult de 11.300 de vieți) [22].

Drept urmare, statele ar trebui să stabilească mecanisme de supraveghere la nivel național și să raporteze „evenimente de sănătate publică” (precum detectarea cazurilor de boli infecțioase, cum ar fi Covid-19) către OMS. Epidemia de Ebola din 2014 în Africa de Vest a subliniat că aceasta necesită sisteme de sănătate bine organizate și bine finanțate. OMS este apoi responsabilă de diseminarea informațiilor către alte state membre și de coordonarea răspunsului internațional [21].

Organizaţia Mondială a Sănătăţii a devenit cea mai populară instituţie în perioada crizei COVID-19. Activitatea OMS în timpul epidemiei de COVID-19 este tot mai mult contestată, printre motivele principale numărându-se: subestimarea inițială (de ex. în ceea ce privește contagiozitatea); intervențiile intempestive (de ex. declararea unei urgențe la nivel internațional în domeniul sănătății publice – PHEIC – și, ulterior, a unei pandemii); orientările contradictorii (de ex. privind utilizarea echipamentelor personale de protecție – PPE); concesiile făcute guvernului chinez, în pofida responsabilității sale în propagarea contagiunii, chiar și când acesta a încercat, , să transfere răspunderea pe umerii altor state, îndeosebi a unui stat membru al UE- Italia.

Nu mai puțină atenție în gestionarea crizei Covid-19 o merită activitatea Uniunii Europene. Deși tardiv, Uniunea Europeană (UE) a reușit să elaboreze măsuri regulatorii și financiare pentru a contracara efectele crizei sanitare și a stimula pe cale normativă solidaritatea între statele europene. UE a reacționat anevoios la primele semnale ale răspândirii virusului COVID-19. Au lipsit mecanisme dedicate protecției sanitare a europenilor și contracarării rapide, coordonate și unificate, a pericolelor epidemiologice de această anvergură. Solidaritatea europeană între UE și statele membre, dar, în primul rând, între statele membre, a fost pusă la încercare de ascensiunea interesului național. Unele guverne europene au fost debordate de repeziciunea transmiterii virusului, iar altele au recurs la acțiuni necoordonate, precum restricționarea comercializării cu echipament medical sau a circulației interstatale.

Inexistența unor instrumente imediat disponibile a generat un val de

creativitate din partea instituțiilor europene. Dar măsurile excepționale au fost lansate doar acolo unde UE are atribuții exprese, neîngrădite de competențele autorităților naționale (ajutorul de stat, piața comună internă, achizițiile publice, circulația internă a bunurilor etc.). Cele 27 de țări membre (plus Marea Britanie, care este în proces de tranziție până la 31 decembrie 2020) și șase țări non-UE, participante la Mecanismul European de Protecție Civilă, activat de Italia, nu au reacționat.

Deși UE a fost criticată aspru pentru neasigurarea solidarității europene, în realitate, tratatele europene nu îi permit să acționeze diferit [4].

În general, în conformitate cu articolul 6 litera a) din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), Uniunea are în competența sa acordarea sprijinului și protejării în scopul îmbunătățirii sănătății umane. Uniunea nu poate susține, coordona sau completa acțiunea țărilor UE în acest domeniu. Actele obligatorii din punct de vedere juridic ale Uniunii adoptate pe baza competențelor de susținere nu pot atrage armonizarea legislațiilor sau a reglementărilor statelor membre. De o importanță deosebită este clarificarea faptului că există o regulă specifică, și anume articolul 168 TFUE, care, pe lângă faptul că reprezintă baza legală substanțială pentru intervențiile de urgență, stabilește un principiu general de importanță deosebită în această problemă, cu condiția ca „în definiție și în punerea în aplicare a tuturor politicilor și activităților Uniunii trebuie să asigure un nivel ridicat de protecție a sănătății "[2]: prin urmare, protecția sănătății este o condiție prealabilă și un rol principal în acțiunea Uniunii Europene, sub auspiciile principiului precauției. Se menționează că, prin derogare de la competența generală de sprijin și în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) litera (k) al TFUE, Uniunea împărtășește competențele sale cu cele ale statelor membre în ceea ce privește problemele comune de securitate în domeniul de sănătate publică. Deși principiul subsidiarității în acest domeniu este înțeles într-un sens deosebit de restrictiv de către miniștrii sănătății și de către statele membre, reticenți în a vedea influența Uniunii Europene asupra sistemelor lor de sănătate încă mai există [16].

Deși nu există un sistem de sănătate coordonat la nivelul Uniunii Europene, putem vorbi de o politică europeană comună care trece prin diferite mecanisme și competențe, inclusiv cele legate de protecția pieței interne și a politicilor fiscale, care oferă posibilitatea Uniunii Europene de a interveni în modul de operare care s-a dovedit până acum mai potrivit pentru conformarea sa: rolul de regulator. Rezultă că efectele sunt adesea puternice, dar dificil de văzut, deoarece vizează un punct de vedere programatic și abordează situațiile „fiziologice”. În acest sens, activitatea Uniunii Europene în domeniul sănătății publice trece și prin reglementarea standardelor pentru a asigura un domeniu de concurență în cadrul pieței interne, reglementarea politicilor fiscale ale țărilor, diseminarea bunelor practici, elaborarea de centre comune de cercetare, strategii

și planuri de sănătate și prin înființarea unei Direcții generale pentru sănătate și siguranța alimentelor (DG SANTE) [20].

Astfel, Tratatul de la Lisabona a introdus o competență complementară Uniunii Europene în adoptarea acțiunilor menite să sprijine, să coordoneze și să integreze acțiunile statelor membre, printre altele în domeniul protecției civile. În acest sens, articolul 6, litera f) reprezintă norma primară prevăzută pe bază legală pentru dezvoltarea ulterioară a unui corp real de legislație care poate fi atribuit categoriei așa-numitelor Legea UE privind reacțiile în caz de catastrofe [19] vizează abordarea dezastrelor sau a catastrofelor, adică „orice situație care are sau poate avea consecințe grave asupra oamenilor, mediului sau proprietății, inclusiv a patrimoniului cultural" [14]. Legea privind reacțiile în caz de catastrofe constă în principal din trei instrumente [3].

În primul rând, la nivel preventiv, „mecanismul european de protecție civilă" introdus prin Decizia 1313/2013 / UE, adoptat în baza articolului 196 TFUE, stabilește, printre altele, o competență comună a Uniunii Europeane pentru: (i) să sprijine și să completeze acțiunile statelor membre nu numai la nivel național, ci și la nivel regional și local, în ceea ce privește prevenirea riscurilor, pregătirea actorilor de protecție civilă din statele membre și intervenția în caz de dezastre naturale; (ii) să promoveze o cooperare operațională rapidă și eficientă în cadrul Uniunii între serviciile naționale de protecție civilă; (iii) și să favorizeze consecvența acțiunilor întreprinse la nivel internațional în domeniul protecției civile [12]. Această dispoziție este în măsură să reprezinte temeiul legal pentru o intervenție legislativă în conformitate cu procedura legislativă obișnuită de către Parlamentul European și Consiliu, depășind astfel legislația anterioară în temeiul căreia orice intervenție în materie de către Uniunea Europeană trebuia adoptată în unanimitate de către Consiliu, cu simpla consultare a Parlamentului. În plus, această regulă introduce un mijloc de a solicita ajutor statelor membre, cu intervenția altor state în mod vluntar. Pe baza acestui mecanism, Comisia Europeană a decis, la 19 martie 2020, crearea unei escorte strategice („rescEU"), adică o rezervă europeană comună, de echipamente medicale de urgență precum ventilatoare, măști de protecție și consumabile de laborator pentru țările din UE care au nevoie [36].

Mecanismul european de protecție civilă, și-a găsit o aplicare în asistența și repatrierea cetățenilor UE din întreaga lume. În al doilea rând, vizează o intervenție activă în combaterea crizei în curs. Astfel, articolul 222 alineatul (1) al TFUE prevede clauza de solidaritate conform căreia Uniunea Europeană este obligată legal să sprijine orice stat membru care este victima unui atac terorist sau a unui dezastru natural, dacă statul membru solicită acest lucru. De asemenea, regula prevede, că „Uniunea mobilizează toate instrumentele de care dispune, inclusiv mijloacele militare puse la dispoziția sa de către statele membre, pentru a oferi asistență unui stat membru pe teritoriul său, la cererea autorităților

politice, în caz de dezastru natural [...] ”. Prin urmare, pe baza acestei reguli, statele membre sunt obligate să intervină în sprijinul statului membru care o solicită prin adoptarea celor mai adecvate măsuri. Până în prezent, regula nu a fost invocată niciodată de către statele membre. Cu toate acestea, în ciuda lipsei unei obligații legale în acest sens, au existat numeroase gesturi de solidaritate în cadrul Uniunii Europene: Franța a donat Italiei un milion de măști, iar Germania a trimis 7 tone de materiale medicale (inclusiv bani și măști anestezice) în Italia și 100 de pacienți italieni au fost acceptați spre tratament în terapie intensivă [9].

Prin Decizia 1082/2013 / UE se introduce o prevedere privind amenințările grave la adresa sănătății, supravegherea epidemiologică, monitorizare, avertizare timpurie și lupta împotriva amenințărilor transfrontaliere grave la adresa sănătății, inclusiv planificarea pregătirea și răspunsul în legătură cu aceste activități, în vederea coordonării și integrării politicilor naționale. În acest context, pe lângă măsura de urgență, merită atenție lansarea de către Comisia Europeană a unei proceduri de achiziții efectuate în comun, într-o manieră accelerată și partajată la nivelul a 26 de state membre, pentru a permite achiziționarea rechizitele medicale necesare din partea Uniunii Europene [36].

În contextul analizei acțiunilor UE în combaterea pandemiei Covid-19, merită atenție și intervenția Comisiei în sectorul puternic afectat de actuala criză de sănătate, și anume aviația civilă. De fapt, toți operatorii din sector au gestionat un număr mare de cereri de rambursare, pe de o parte, iar pe de altă parte, au fost obligați să anuleze multe zboruri programate, având în vedere scăderea drastică a cererii. În consecință, pentru a diminua daunele economice, Comisia a propus o suspendare a așa-numitei reguli „folosiți-o sau pierdeți-o”, prevăzută la articolele 8 alineatul (2) și 10 din Regulamentul (CEE) nr. 95/93 [37], care solicită unui transportator aerian să utilizeze cel puțin 80% din sloturile care i-au fost atribuite într-o anumită perioadă a anului pentru a putea menține dreptul de a utiliza aceste sloturi în perioada corespunzătoare a anul urmator. Modificarea propusă de Comisia Europeană a fost tratată de urgență de co-legislatori prin procedura scrisă și prin regulamentul 2020/459 [38] intrat în vigoare la 1 aprilie 2020. Noul articol 10bis implică suspendarea (cel puțin) până la data de 24 octombrie 2020 a regulii „folosiți-o sau pierdeți-o” cu referire specifică la situația creată pentru impactul global al pandemiei COVID-19. Suspensia a fost retroactivă din data de 23 ianuarie până la 29 februarie 2020 în ceea ce privește zborurile operate între Uniunea Europeană și China sau Hong Kong. În plus, noul articol 12bis introduce o prevedere conform căreea Comisia Europeană va putea prelungi eventual suspendarea regulii prin act delegat după 24 octombrie 2020. Comisia Europeană este obligată să prezinte un raport co-legislatorilor la 15 septembrie 2020 privind aplicarea suspendării în urma monitorizării continue a situației, în coordonare cu Eurocontrol (organizația europeană pentru siguranța navigației aeriene). Această schimbare este cu siguranță binevenită și reprezintă

un exemplu de proces legislativ rapid, coordonat și eficient între cele trei instituții ale Uniunii în perioadele de urgență. Din punct de vedere tehnic și instituțional, posibilitatea Comisiei Europene de a adopta acte delegate pentru extinderea suspendării va asigura de fapt o intervenție în timp util a Comisiei Europene în caz de nevoie și, în același timp, un control al Parlamentului și Consiliului.

În contextul pandemiei Covid-19, UE a luat măsuri de politică în domeniul concurenței. Din perspectivă microeconomică, politica de concurență pe piața internă este supusă prevederilor art. 107 și 110 a TFUE și a acordurilor de concurență restrictive. Astfel, conform prevederilor, ajutorul de stat reprezintă un instrument important de intervenție a Direcției Generale pentru concurență a Comisiei Europene și are ca scop împiedicarea statelor să intervină în operațiune prin ajutor economic. În acest scop, ori de câte ori o resursă atribuită apariției unui avantaj (financiar sau economic) în favoarea unei societăți care nu ar putea să o primească în condiții normale de piață, cu prejudicii în consecință a concurenței și a comerțului între Statele membre, Comisia Europeană poate interveni. Un astfel de ajutor este interzis, cu excepția mai multor clauze de salvgardare. În special, există două instrumente de flexibilitate furnizate statelor membre. În primul rând, paragraful 2 litera b) al articolului 107 din TFUE prevede compatibilitatea juris et de jure cu piața internă a ajutorului destinat remedierii daunelor cauzate de dezastre naturale sau alte evenimente excepționale. În acest sens, regula permite statelor membre să compenseze companiile pentru daunele cauzate de evenimente extraordinare, luând măsuri în sectoarele transportului aerian și turism. În plus, paragraful 3 litera e) din articolul 107 din TFUE introduce o clauză de flexibilitate care prevede că „alte categorii de ajutoare, determinate prin decizia Consiliului, la propunerea Comisiei Europene", pot fi considerate compatibile cu piața internă. În aplicarea acestei dispoziții, Comisia Europeană a adoptat câteva dispoziții urgente și provizorii pentru a permite statelor membre să utilizeze pe deplin această flexibilitate în scopul sprijinului economiei. Această clauză de flexibilitate în vederea adoptării unui cadru temporar a fost invocată până astăzi doar în timpul crizei financiare din 2008 [7]. În mod specific, în cadrul cadrului temporar adoptat la 20 martie [9], statele membre pot acorda cinci tipuri de ajutor: (i) subvenții directe, scutiri fiscale selective și plăți în avans - cu un plafon de 800.000 EUR pentru fiecare companie - pentru companiile care se confruntă cu necesități urgente de lichiditate; (ii) garanții de stat pentru împrumuturile bancare contractate de companii pentru a permite băncilor să continue acordarea de împrumuturi clienților comerciali care au nevoie de acestea; (iii) împrumuturi publice subvenționate către companii cu dobândă favorabilă pentru a acoperi nevoia imediată de capital de lucru și pentru investiții; (iv) garanții pentru bănci care canalizează ajutoarele de stat către economia reală, prin exploatarea capacităților de creditare existente ale băncilor și folosirea lor ca canal de sprijin pentru

întreprinderile mici și mijlocii („IMM-uri”); și (v) asigurarea de credit la export pe termen scurt.

Acest cadru temporar are ca scop urmărirea unui dublu obiectiv. Pe de o parte, permiteți statelor membre să acționeze rapid și eficient pentru a sprijini cetățenii și întreprinderile, în special IMM-urile, care se confruntă cu dificultăți economice din cauza epidemiei COVID-19. Pe de altă parte, identificarea unui studiu de caz concret privind ajutorul care se încadrează în cadrul temporar pentru a analiza orice măsură de sprijin adoptată de statele membre în vederea unui cadru general care să țină cont de o perspectivă de viitor [1]. În acest sens, principala preocupare, așa cum a reiesit din declarația Margrethe Vestager, vicepreședinte executiv, responsabil pentru politica în domeniul concurenței [15] este de a evita că „acest sprijin acordat companiilor unui stat membru, să nu dăuneze unității europene”. În acest sens, vicepreședintele executiv Vestager spune că „trebuie să ne putem baza pe piața unică europeană pentru a ajuta economia noastră să depășească epidemia și să se recupereze puternic după aceea”. Mai multe state membre au prezentat până în prezent diverse notificări și au fost aprobate de Comisia Europeană [24]. Cel de-al doilea aspect se referă la acordurile restrictive de concurență menționate în articolul 101 al TFUE, care sunt incompatibile cu piața internă și, prin urmare, interzise, dacă pot afecta comerțul dintre statele membre și dacă au ca obiect sau efectul prevenirii, restricționării sau denaturării concurenței pe piața internă. În acest context, conform comunicării Rețelei europene de concurență care este un grup informal ce reunește diferitele autorități naționale ale Uniunii Europene și ale Comisiei Europene) [8].

La nivelul Uniunii Europene, Comisia Europeană împreună cu celelate instituții europene au înaintat o serie de inițiative care au ca scop minimizarea impactului financiar și social cauzat de pandemie, precum și atenuarea efectelor încetinirii economiei globale.

În scopul depășirii crizei COVID-19 Uniunea Europeană trebuie depună eforturi de solidaritate în sopul depășrii problemelor în domeniul sănătății și economiei. Uniunea Europeană a luat deja măsuri și continuă eforturile atât la nivel european, cât și pentru fiecare stat membru în parte. Astfel, Franța a fost prima țară care a încurajat Uniunea Europeană să evalueze amploarea crizei, solicitând reunirea extraordinară a Consiliumului European (CE) la data de 10 martie 2020, cerând să se ia măsuri coordonate la frontiere pentru a evita situațiile dificile. În contextul dezbaterilor privind adoptarea unor strategii de combatere a crizei Covid -19, șefii de stat și de guvern au adoptat șapte măsuri pentru a coordona eforturile de sănătate publică, pentru a proteja cetățenii europeni și pentru a atenua consecințele socio-economice ale epidemiei:

1. Să se împărtă materialul medical (echipamente de protecție, respiratoare și echipamente de laborator) odată cu crearea primului stoc comun de materiale medicale și acordarea de contracte publice comune pentru

achiziționarea de echipamente personale de protecție. Aceasta implică, de asemenea, un efort coordonat pentru creșterea capacităților de producție. În același timp, a fost impusă o autorizație privind exportul echipamentelor individuale de protecție în afara Europei.

2. Sprijinirea investigărilor privind crearea unui vaccin împotriva COVID-19 cu mobilizarea unui buget de 140 de milioane de euro.

3. Unificarea eforturile pentru a permite reîntoarcerea în statele lor a cetățenilor europeni blocați în afara Uniunii.

4. Facilitarea circulației în spațiul Uniunii Europene a mărfurilor prin coridoarele prioritare la frontierele interne pentru furnizarea medicamentelor și materialelor de protecție în spitale, magazine și fabrici, în principal, dar și persoanelor atunci când este necesar, în special a lucrătorilor de frontieră și cetățenilor europeni care se întorc în țările lor.

5. Răspunderea la criză prin realocarea a 37 miliarde EUR din bugetul UE către politica de coeziune.

6. Sprijinirea companiilor și a lucrătorilor prin flexibilitatea reglementărilor privind ajutoarele de stat.

7. Suspendarea Pactul de stabilitate pentru a permite statelor membre să retragă normele bugetare în fața pandemiei [25].

„Acord", a anunțat președintele Consiliului European Charles Michel pe Twitter la ora locală 5:31 (3:31 GMT) la data de 21 iulie, 2020. În rezultatul Summitului care a durat .... (a început la data de 17 iulie dimineață). Fondul se ridică la 750.000 de milioane de euro (în jur de 860.000 de milioane de dolari SUA) și constă în 445.000 de milioane de dolari în subvenții și 410.000 de milioane de dolari în împrumuturi cu dobândă scăzută. Fondul încearcă să sprijine membrii blocului pentru atenuarea declinului economic cauzat de pandemia covid-19 [26].

Documentul reprezintă analiza acțiunilor întreprinse de către Uniunea Europeană în pe parcursul epidemiei de coronavirus și efectele acesteea asupra economiei. De asemenea, în Document sunt reflectate strategiile suplimentare de a face față unor provocări la adresa proiectului European [27].

În această perioadă de criză, UE și statele sale membre colaborează și se susțin reciproc, mobilizând resurse, asigurând livrarea de echipamente de protecție, stimulând cercetarea și sprijinind partenerii noștri din întreaga lume aflați la nevoie.

1. Încetinirea răspândirii virusului. Pentru a contribui la limitarea transmiterii virusului în Europa și dincolo de granițele acesteia, UE și-a închis frontierele externe pentru călătorii neesențiale, asigurând totuși în continuare circulația bunurilor esențiale pe teritoriul UE prin introducerea de culoare verzi. De asemenea, este descurajată deplasarea cetățenilor europeni în afara UE. Țările UE au convenit să înceapă eliminarea restricțiilor de călătorie pentru rezidenții

anumitor țări terțe începând cu 1 iulie 2020. Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor furnizează evaluări rapide ale riscurilor și actualizări epidemiologice pentru europeni.

2. Furnizarea de echipamente medicale, Țările UE au acces rapid la prima rezervă de echipamente medicale constituită vreodată, rescEU, cum ar fi ventilatoare mecanice și măști de protecție. În plus, UE a lansat patru licitații internaționale ample, care permit statelor membre să achiziționeze în comun echipamente și seturi de testare.

3. Promovarea cercetării în vederea unui vaccin. Programul de cercetare Orizont 2020 al UE finanțează 18 proiecte de cercetare și 140 de echipe din întreaga Europă pentru a contribui la obținerea rapidă a unui vaccin împotriva COVID-19. Scopul este de a îmbunătăți diagnosticarea, pregătirea, managementul clinic și tratamentul. Programul asigură, totodată, finanțare pentru IMM-uri și startupuri în vederea unor soluții inovatoare de combatere a pandemiei, prin intermediul programului Accelerator al Consiliului European pentru Inovare.

UE a organizat un maraton online al donatorilor în vederea strângerii de fonduri pentru un vaccin. Inițiativa privind răspunsul global la coronavirus a permis atingerea unei sume promise de 15,9 miliarde EUR. Guvernele s-au angajat să asigure accesul universal la medicamentele pentru tratarea COVID-19. Totodată, acestea și-au luat angajamentul de a contribui la redresarea comunităților care au fost grav afectate de pandemie, într-un mod echitabil și just.

4. Repatrierea cetățenilor UE. Statele membre ale UE au acționat împreună pentru a le oferi cetățenilor UE din țări terțe sprijin consular și posibilitatea repatrierii. Peste 625 000 de europeni aflați în străinătate au beneficiat de efortul de repatriere coordonat cu sprijinul UE și aproximativ 600 000 de cetățeni au fost aduși acasă. Peste 85 000 de cetățeni blocați în întreaga lume din cauza pandemiei au fost aduși acasă datorită zborurilor comune de repatriere cofinanțate de la bugetul UE în proporție de până la 75%.

5. Stimularea solidarității europene. UE facilitează trimiterea de echipe medicale prin intermediul Corpului medical al UE, astfel încât echipele din diferite state membre să poată veni în sprijinul sistemelor de sănătate cele mai afectate de criză.

În spiritul solidarității, statele membre s-au ajutat unele pe altele. De exemplu: Austria, Germania și Luxemburgul și-au pus unitățile de terapie intensivă la dispoziția pacienților olandezi, francezi și italieni aflați în stare critică. Polonia, România și Germania au trimis echipe de medici pentru a ajuta la tratarea pacienților din spitalele din Italia. Danemarca trimite Italiei ventilatoare mecanice și echipamente pentru spitale de campanie. De asemenea, UE a aprobat noi norme care permit statelor membre să solicite asistență financiară din Fondul de solidaritate al UE pentru a acoperi urgențele în materie de sănătate. Prin extinderea recentă a domeniului de aplicare al fondului, o sumă

de până la 800 de milioane EUR va fi pusă la dispoziția statelor membre în acest an pentru combaterea pandemiei provocate de coronavirus.

6. Sprijinirea economiei. UE a avansat un pachet de sprijin în valoare de 540 de miliarde EUR pentru a face față crizei și pentru a sprijini lucrătorii, întreprinderile și statele membre. În plus, Banca Centrală Europeană furnizează 1 350 de miliarde EUR pentru reducerea datoriei publice pe durata crizei, precum și 120 de miliarde EUR sub formă de măsuri de relaxare cantitativă și 20 de miliarde EUR sub forma achizițiilor de titluri de stat. UE aplică flexibilitatea deplină a normelor fiscale ale UE pentru a ajuta autoritățile să sprijine sistemele de sănătate și întreprinderile și pentru a menține ocuparea forței de muncă în rândul populației în timpul crizei. Normele UE privind ajutoarele de stat au fost, de asemenea, relaxate, astfel încât guvernele să poată oferi lichidități economiei pentru a sprijini cetățenii și întreprinderile, salvând astfel locuri de muncă.

7. Protejarea locurilor de muncă. UE pune la dispoziția statelor sale membre 37 de miliarde EUR din fondurile structurale existente ale UE în 2020 pentru a combate criza provocată de coronavirus și pentru a sprijini asistența medicală, întreprinderile și lucrătorii. Pentru a se asigura că angajații își pot păstra locul de muncă atunci când întreprinderile își întrerup activitatea ca urmare a crizei provocate de coronavirus, UE introduce un instrument de sprijin temporar (SURE) în valoare de până la 100 de miliarde EUR pentru a sprijini programele naționale în materie de șomaj tehnic.

8. Contribuția la redresarea UE. Pentru a ajuta UE să se redreseze în urma impactului economic și social al pandemiei, UE lucrează la un buget 2021-2027 revizuit, completat de un fond de redresare care va asigura o investiție masivă în creșterea economică și va sprijini cetățenii, întreprinderile și economiile noastre în următorii ani.

9. Sprijinirea partenerilor din întreaga lume. Criza provocată de COVID-19 reprezintă o provocare globală care necesită soluții globale. UE sprijină eforturile țărilor partenere în combaterea virusului, oferind sprijin financiar în valoare de aproape 36 de miliarde EUR pentru a răspunde crizei sanitare imediate și nevoilor umanitare generate de aceasta. În plus, UE a activat un pod aerian umanitar al UE pentru a furniza asistență umanitară prin utilizarea zborurilor de plecare fără încărcătură efectuate în timpul operațiunilor de repatriere. UE a sprijinit, de asemenea, înghețarea datoriei pentru țările în curs de dezvoltare, eliberând resurse extrem de necesare care să poată fi folosite pentru îmbunătățirea sistemelor de sănătate și pentru combaterea pandemiei.

10. Combaterea dezinformării legate de COVID-19. Toate statele membre și UE în ansamblu sunt amenințate de răspândirea deliberată a știrilor false în contextul pandemiei de COVID-19. UE contribuie la detectarea, denunțarea și combaterea dezinformării prin furnizarea de informații corecte și actualizate. De asemenea, UE colaborează cu platforme online pentru a promova

sursele de informații fiabile, a deviraliza știrile false și a elimina conținutul ilegal.

UE a propus totodată acțiuni concrete care pot fi puse în practică rapid pentru a contracara valul masiv de informații false sau care induc în eroare, inclusiv tentativele actorilor străini de a influența cetățenii și dezbaterile din UE. În același timp, UE va continua să asigure libertatea de exprimare și să sprijine mass-media, relatările independente ale acesteia fiind esențiale în timpul pandemiei provocate de coronavirus [40].

Un rol important în gestionarea crizei Covid-19 l-a avut și activitatea Organizației TratatuluiAtlanticului de Nord (NATO). De la crearea sa în 1949, sarcina principală a Alianței, conform prevederilor articolului 5 din Tratatul de la Washington se axa pe operațiunile de apărare colectivă. Acest lucru a fost până la începutul anilor 1990, în ciuda schimbărilor strategice care au avut loc pe arena internațională. Deși emergența crizei Covid-19 a adus critici la adresa activității NATO, ca și alte organizații internaționale, Alianța a monitorizat îndeaproape evoluția epidemiei COVID-19 și toate țările membre ale acesteia au luat măsuri preventive. În contextul internațional actual, NATO, are drept obiectiv principal prevenirea conflictelor politice și dispune de capacități militare pentru operațiunile de gestionare a crizelor. Această organizație implică o strânsă cooperare între cele 30 de țări membre și cele 20 de țări partenere [29]. NATO în această problemă și cum a reacționat? Pentru o mai bună comprehensiune a implicării NATO în gestionarea crizei Covid-19, apare necesitatea de a face o scurtă analiză a prevederilor stipulate în textul tratatului de constituire a Alianței. Astfel, în conformitate cu articolul 5 din Tratatul Atlanticului de Nord este prevăzut dreptul la autoapărarea colectivă, clarificând responsabilitatea colectivă a alianței de a da răspuns unificat la un atac asupra oricăreia dintre părțile sale. Articolul 3 este, de asemenea, destul de semnificativ, precizând: „Pentru a atinge mai eficient obiectivele prezentului tratat, părțile, separat și în comun, prin intermediul unui ajutor de sine continuu și eficient și de ajutor reciproc, vor menține și își vor dezvolta capacitatea individuală și colectivă de a rezista atacului armat”.

Din prevederile stipulate în articolele 5 și 3 reiese că țările membre individuale au obligația în timp de pace de a menține un nivel de receptivitate și pregătire care le permite să abordeze „vulnerabilitățile” în îndeplinirea misiunilor de apărare colectivă. Conform acestei interpretări, articolul 3 completează clauza de apărare colectivă din articolul 5 și arată că menținerea și consolidarea rezistenței statelor membre este, de asemenea, o obligație. Aceasta presupune că „vulnerabilitățile” care pot afecta răspunsul statelor membre în timpul situațiilor de urgență ar trebui eliminate în prealabil pe timp de pace, ca parte a procesului de pregătire a unui sistem rezistent. „Vulnerabilitatea” anticipată de NATO se va schimba treptat cu mediul care înconjoară alianța, așa cum se relevă în noile sale concepte strategice și comunicate la nivel înalt. În acest context merită atenție

reuniunea miniștrilor de externe a statelor membre a Alianței din 2 aprilie 2020. În cadrul acestei reuniuni secretarul general Jens Stoltenberg, a sugerat ca răspândirea bolilor infecțioase, cum ar fi Covid-19, să fie inclusă în categoria vulnerabilităților pentru NATO, împreună cu cele referitoare la amenințările transfrontaliere, amenințările precum terorismul internațional și atacurile asupra sistemelor spațiale cibernetice și externe. Se poate presupune, așadar, că NATO va purta discuții la scară largă privind dezvoltarea rezilienței împotriva epidemiilor la scară largă [31]. Printre misiunile de bază ale NATO de „apărare colectivă", „gestionarea crizelor" și „securitate cooperativă", aceste acțiuni pot fi incluse în categoria „gestionarea crizelor", dar, în viitor, va fi conceput pentru răspunsuri la pandemii precum Covid-19 va fi derulat ca parte a unei misiuni de „apărare colectivă". Acest lucru a fost sugerat în cadrul lucrărilor Summit-ului NATO de la Varșovia din 2016 că rezistența alianței militare ar fi sporită împotriva unei game diversificate de amenințări.

În cadrul reuniunii miniștrilor de externe NATO din aprilie 2020, Comandantul Suprem Aliat Europa (SACEUR) a fost autorizat să efectueze unilateral activități de coordonare pentru transportul aerian și surplusul de mărfuri, ca parte a răspunsului la Covid-19. De asemenea, NATO a format un grup de lucru Covid-19 (CVTF) pentru a accelera procesul decizional al SACEUR, permițând un răspuns militar rapid ca alianță militară. Acest proces este realizat de structura militară a NATO cu aprobarea politică a NAC, prin care autoritatea de comandă operațională este delegată din structura civilă. Stabilind un precedent pentru transferul unui răspuns la scară largă la boala infecțioasă la armată, în cazul unei situații similare în viitor, NATO a creat un mediu condiționat în care poate reacționa mai rapid ca o alianță militară fără a fi legat prin ajustări de interes politic între țările membre [34].

De la începutul crizei de sănătate, am observat o implicare variată a forțelor armate în lupta împotriva Covid-19, asupra căreia statele au comunicat mai mult sau mai puțin. În multe state europene, armatele au jucat pentru prima dată un rol logistic, cu mișcarea echipamentelor, transferul pacienților, transportul măștilor și / sau (co) organizarea zborurilor de repatriere. În plus, de foarte multe ori, aceștia au oferit îngrijiri în beneficiul civililor: primirea pacienților în spitale militare, înființarea spitalelor de teren și consolidarea unităților de asistență civilă, de exemplu. În unele state, pe lângă forțele interne de securitate, forțele militare au contribuit, de asemenea, la menținerea ordinii, la monitorizarea oamenilor și a proprietăților acestora, până la verificarea respectării măsurilor de izolare [28].

Rolul NATO în criză este mai limitat și s-a concentrat în mare măsură pe furnizarea de transport aerian militar țintit pentru a suplimenta resursele civile. Întrucât traficul de pasageri a înregistrat o reducere semnificativă, companiile aeriene civile oferă sprijin sporit pentru transportul de marfă în faza actuală a

crizei Coronavirus. Transportul aerian militar poate oferi un compliment bunurilor civile în mutarea pacienților sau a consumabilelor în punctele critice din lanțul de reacție din timpul crizei. La 2 aprilie 2020, capacitatea de mobilitate rapidă aeriană (RAM) a NATO a fost activată de Consiliul Atlanticului de Nord, ceea ce a facilitat posibilitatea de a muta aeroplane militare prin spațiul aerian european. Potrivit lui Camille Grand, secretarul general adjunct al NATO pentru investiții în apărare, „COVID-19 este un scenariu diferit de ceea ce anticipasem [pentru RAM]", spune Grand. „Spațiul aerian nu este aglomerat, dar, pe de altă parte, există mai puține controloare de trafic aerian decât în timp normal. Deci nu este absurd să sugerezi că zborurile militare ar trebui să aibă prioritate. " Pe 10 aprilie 2020, Turcia a inițiat primul zbor COVID-19 folosind RAM în sprijinul Regatului Unit. Potrivit lui Tony Osborne din Aviation Week: aieronava turcească A400M a transportat echipament de protecție medicală atât de necesar destinat Serviciului Național de Sănătate din Marea Britanie". Într-o întâlnire virtuală din 16 aprilie 2020, moderată de vicepreședintele executiv al Consiliului Atlantic, Damon Wilson, secretarul general adjunct al NATO, Mircea Geoană, a oferit o imagine de ansamblu asupra rolului NATO în criză. Potrivit lui Geoană, miniștrii apărării NATO au convenit că „oricine are ceva în exces - pentru că nu toate țările au fost afectate la fel - [ar trebui] să utilizeze mecanismul de coordonare [NATO] și să se asigure că statele care au cea mai mare nevoie să primească sprijin". De asemenea, Mircea Geoană a menționat că prima reacție a multor guverne la pandemie a fost în mod natural „să aibă grijă în cel mai bun mod posibil de propria cetățenie", dar a argumentat că „după primul șoc, am început să ne dăm seama că acesta este un lucru pe care nu îl poți realiza de unul singur …avem nevoie unul de celălalt." „Nu am fost perfecti", a argumentat el, „dar cred că, după instinctul inițial de a [se concentra] asupra propriilor noastre [țări], vedem acum de la Statele Unite până la Macedonia de Nord ... un sentiment reînnoit de solidaritate ". Pregătirea continuă este importantă, deoarece „amenințările și preocupările pentru securitatea comună nu au dispărut din cauza pandemiei, într-un fel ele au fost amplificate." Misiunea principală a NATO în acest moment, este „împiedicarea… unei crize globale de sănătate să devină o criză de securitate". Într-un moment atât de important, „pur și simplu nu ne putem reduce vigilența, deoarece există un moment de mare dificultate." „Principala noastră activitate este să protejăm 1 miliard de oameni în siguranță", de amenințările de securitate, dar și în orice mod NATO poate veni din alte situații de urgență precum pandemia coronavirusului, a subliniat Geoană.

De asemenea, a existat o cooperare europeană între statele NATO prin intermediul transportului aerian militar. Astfel, merită atenție cooperarea franco-germană în timpul crizei. „Armata franceză a transportat pacienți cu coronavirus în Germania, în timp ce avioanele de transport militar germane au transportat pacienți din Franța, semnalând strânse legături bilaterale.

După cum a susținut Derek Chollet: „Această criză trebuie să pornească de asemenea discuțiile NATO în jurul luării deciziilor de criză. Capacitatea NATO de a lua rapid decizii a fost o provocare de durată. Cu toate acestea, natura fără precedent a crizei COVID-19 obligă alianța să se adapteze la noile realități. Capacitatea de a delibera de la distanță prin videoconferință sigură, pe care miniștrii de externe ai NATO au făcut-o, demonstrează că este posibil. Îmbunătățirea vitezei și accesibilității luării deciziilor sigure va consolida descurajarea și va spori capacitatea NATO de a răspunde la următoarele crize. ”[23].

„COVID-19 reprezintă o provocare fără precedent pentru națiunile noastre”, a adăugat el. "Are un impact profund asupra oamenilor și economiilor noastre și impune șocuri istorice asupra sistemului internațional, care ar putea avea consecințe pe termen lung." Oficialii aliați au planificat împotriva pandemiei ..., a spus Stoltenberg. El a menționat că, în fiecare țară, armata joacă un rol cheie în sprijinul eforturilor civile împotriva pandemiei. „Și folosind mecanismele NATO, aliații s-au ajutat reciproc pentru a salva vieți”, a adăugat el. Comandamentul NATO - condus de comandantul aliat suprem pentru Europa, generalul Forței Aeriene, Tod D. Wolters - a primit sarcina de a coordona sprijinul militar dintre cei 30 de aliați. Pandemia este un alt inamic, a spus el, iar alianța se va adapta. Dar asta nu înseamnă că alianța va fi primul care răspunde pentru criză. Transportul aerian militar a fost esențial în lupta împotriva coronavirusului, iar personalul militar face totul, de la dezinfectarea spațiilor publice până la controlul trecerilor de frontieră. NATO a contribuit la mobilizarea și coordonarea sprijinului pentru țările aliate ale NATO [32].

Pentru prima dată, miniștrii de externe ai statelor membre NATO au organizat o reuniune online. Aceștia au asigurat că pandemia COVID-19 nu a slăbit capacitatea alianței și a acceptat un pachet de ajutor pentru Ucraina și Georgia. Datorită pandemiei COVID-19, miniștrii de externe din 30 de țări membre NATO au organizat o întâlnire prin videoconferință pentru prima dată în istoria alianței. Macedonia de Nord a participat la ea pentru prima dată ca nou membru NATO. Tema principală a videoconferinței a fost impactul răspândirii rapide a coronavirusului SARS-CoV-2 „asupra disponibilității alianței de a se apăra”. "Este extrem de important ca NATO să poată continua să funcționeze în timpul crizei cauzate de COVID-19. La urma urmei, amenințările și provocările cu care ne confruntăm nu au dispărut", a declarat secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg.

Potrivit secretarului general al NATO, răspândirea coronavirusului nu va submina disponibilitatea de luptă a alianței. Rolul NATO în sprijinirea membrilor săi pe fondul luptei împotriva coronavirusului, din punctul de vedere al secretarului general al organizației, Jens Stoltenberg, este limitat. Prin urmare, alianța poate prelua o funcție de coordonare, de exemplu, în domeniul logisticii atunci când organizează zboruri de transport, a spus el miercuri, 1 aprilie, la

Bruxelles. Reprezentanții NATO au remarcat anterior că alianța în sine nu are mijloacele de protecție necesare pentru a lupta împotriva virusului, acestea sunt disponibile pentru țările membre ale organizației. Sarcina principală a NATO, potrivit lui Stoltenberg, rămâne descurajarea și apărarea. "Prima noastră prioritate este să ne asigurăm că actuala criză de sănătate nu va deveni o criză de securitate", a subliniat el, subliniind că amenințările existente până acum, precum terorismul internațional, nu au dispărut, astfel încât NATO trebuie să rămână operațională în ciuda pe pandemia SARS-CoV-2. [41].

Miniştrii afacerilor externe din ţările membre NATO, reuniţi în videoconferinţă, prima din istoria sa, au dat asigurări că Alianţa rămâne pe deplin operaţională, astfel încât criza de sănătate provocată de coronavirus să nu conducă la o criză de securitate, şi s-au angajat în lupta împotriva COVID-19 prin coordonarea transportului militar folosit pentru evacuarea bolnavilor şi furnizarea de echipamente medicale [34].

NATO nu are mijloace proprii, dar fiecare dintre aliaţi şi-a mobilizat mijloacele militare în sprijinul luptei împotriva pandemiei. Forţele armate şi serviciile lor de sănătate au înfiinţat spitale de teren şi evacuează pacienţii în alte ţări unde sunt îngrijiţi. De asemenea, sunt angajaţi pentru supravegherea frontierei, scrie AFP. "NATO contribuie la efortul colectiv. Aliaţii se ajută reciproc - inclusiv prin furnizarea de profesionişti din domeniul sănătăţii, paturi de spital şi echipamente medicale esenţiale, precum şi prin schimbul de bune practici şi idei despre cum să combată această boală ucigaşă. Transportăm materiale medicale esenţiale pe calea aerului din diverse părţi ale lumii, oferim personal medical, materiale şi echipamente esenţiale din surse civile şi militare şi punem cunoştinţele şi resursele noastre medicale, ştiinţifice şi tehnologice în slujba unor răspunsuri inovatoare", se spune într-o declaraţie adoptată de miniştrii de externe şi publicată pe site-ul NATO.

În plus, potrivit textului, aliaţii colaborează pentru a asigura accesul publicului la informaţii transparente şi precise în timp util, ceea ce este crucial pentru a depăşi această pandemie şi a combate dezinformarea. De asemenea, întrucât este necesară o abordare coordonată şi cuprinzătoare, NATO lucrează îndeaproape cu alte organizaţii internaţionale, inclusiv Organizaţia Naţiunilor Unite, Organizaţia Mondială a Sănătăţii şi Uniunea Europeană.

La reuniune au fost luate şi noi decizii pentru consolidarea rolului organizaţiei în îndeplinirea provocărilor actuale și viitoare de securitate. În declaraţia adoptată, miniştrii de externe dau asigurări că "NATO rămâne pregătită să îndeplinească sarcinile sale fundamentale, şi anume apărarea colectivă, gestionarea crizelor şi securitatea comună".[9]. NATO la rândul său, Organizația Nord Atlantică, a fost prinsă parțial pe nepregătite. NATO și-a redus principalul exerciţiu militar din acest an, „Defender-Europe 20”, la care urmau să participe 37.000 de militari, în șase ţări europene, fiind reduse în special trupele americane,

din pricina epidemiei de coronavirus [35].

Alianța a reacționat rapid și eficient pentru a atenua impactul coronavirusului răspândit la începutul anului 2020. Continuă să contribuie la lupta care va duce la înfrângerea sa finală. Până în prezent, NATO a coordonat bine peste 350 de misiuni pentru transportul de personal medical și consumabile, construirea spitalelor de teren și furnizarea a zeci de mii de paturi de tratament. Demonstrând rolul lor esențial în răspunsul la crize, forțele militare aliate ajută la salvarea de vieți

Concluzii

Pandemia de COVID-19 reprezintă o provocare mondială și necesită un răspuns la nivel mondial. În timpul acestei crize, organizațiile internaționale precum ONU, OMS, UE, NATO și-au intensificat eforturile privind gestionarea crizei Covid-19. În contextul luptei împotriva crizei Covid-19, important este prezența principiului solidarității consacrat în tratate, potrivit căruia, în situație de șoc exogen și simetric, care nu este cauzat de managementul economic (care nu poate invoca cu adevărat niciun risc de pericol moral), dar are efecte asimetrice mari, având în vedere vulnerabilitățile diferite ale statelor. Astfel, supunând analizei activitatea organizațiilor internaționale în condițiile prezenței pandemiei Covid-19, putem evidenția că acestea au avut o implicare directă în gestionarea crizei COVID-19.

Referințe bibliografice:

1. Arbia E., Biz C. L'Unione europea contro la pandemia di COVID-19: tra solidarietà per gestire l'emergenza sanitaria e adattamento degli strumenti esistenti, alla ricerca di un piano comune di rilancio. https://www.giustiziainsieme.it/it/diritto-dell-emergenza-covid-19/1012-l-unione-europea-contro-la-pandemia-di-covid-19-tra-solidarieta-per-gestire-l-emergenza-sanitaria-e-adattamento-degli-strumenti-esistenti-alla-ricerca-di-un-piano-comune-di-rilancio
2. Bruxelles: un plan pentru vindecarea UE. Finalul foiletonului european. https://moldova.europalibera.org/a/bruxelles-un-plan-pentru-vindecarea-ue-finalul-foiletonului-european/30738841.html?fbclid=IwAR0p0Ueji2l0tXjTBcrjs0HPkVAcUMqAf5NWvDqChJwb2wG1jJCz4wkgObY
3. Casolari F, Prime considerazioni sull'azione dell'Unione ai tempi del Coronavirus, Rivista Eurojust, Fascicolo n. 1 – 2020 (disponibile online su http://rivista.eurojus.it/
4. Cenușă D. Efectele pandemiei - între solidaritatea UE și reziliența vecinilor estici, Op-Ed https://www.ipn.md/ro/revista-ipn-a-evenimentelor-si-tendintelor-politice-

16-22-7978_1072368.html
5. Cine finanţează Organizaţia Mondială a Sănătăţii, cea mai populară instituţie a crizei COVID-19: OMS are mai mulţi bani decât Crucea Roşie şi Medici Fără Frontiere la un loc https://www.zf.ro/business-international/cine-finanteaza-organizatia-mondiala-a-sanatatii-cea-mai-populara-19241013
6. *Charte des Nations Unies de 1945*. https://www.un.org/fr/charter-united-nations/
7. Comunicazione della Commissione — Quadro temporaneo per le misure di aiuto di Stato a sostegno dell'economia nell'attuale emergenza del COVID-19 (2020/C 91 I/01), GU C 91/I 1, 20.3.2020
8. Comunicazione congiunta del European Competition Network (ECN) su l'applicazione del diritto della concorrenza durante la crisi del Corona virus, 23 marzo 2020, (disponibile online: https://ec.europa.eu/competition/ecn/202003_joint-statement_ecn_corona-crisis.pdf)
9. "Coronavirus: solidarietà europea in azione" (disponibile online: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/coronavirus-european-solidarity-action_it)
10. *Coronavirus, uno de los mayores retos de la ONU desde su creación.* https://www.voanoticias.com/a/coronavirus-uno-de-m%C3%A1s-grandes-retos-de-onu-desde-su-creaci%C3%B3n/5366900.html
11. *COVID-19 amenaza la paz internacional, dice jefe de ONU.* https://www.20minutos.com/noticia/273161/0/aseguradoras-podran-recibir-dinero-por-perdidas-en-obamacare/
12. *Charte des Nations Unies de 1945*. https://www.un.org/fr/charter-united-nations/
13. *Covid-19: le Conseil de sécurité de l'ONU exhorté à s'unir, sa "raison d'être".* https://www.lesoleil.com/actualite/covid-19/covid-19-le-conseil-de-securite-de-lonu-exhorte-a-sunir-sa-raison-detre-a8407ed02e3a0d32225b70398b4cc9e4
14. Decisione del Parlamento europeo e del Consiglio del 17 dicembre 2013 su un meccanismo unionale di protezione civile, decisione 1313/2013/UE GU L 347/924, 17 dicembre 2013
15. Discorso del Vice presidente esecutivo Margrethe Vestager del riguardo aiuti di stato e misure tese ad affrontare l'impatto economico sullo Stato del COVID-19, del 13 marzo 2020, Bruxelles, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_467)
16. Discorso della Presidente von der Leyen al Parlamento europeo riunito in sessione plenaria sulla risposta europea coordinata all'epidemia di COVID-19, 26 marzo 2020, Bruxelles (disponibile

online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/SPEECH_20_532

17. EL POTENCIAL IMPACTO DEL CORONAVIRUS COVID-19 EN LA SEGURIDAD. https://www.ventasdeseguridad.com/2020033111968/noticias/empresas/el-potencial-impacto-del-covid-19-en-la-seguridad.html
18. *Face à l'ennemi commun, la COVID-19, le Secrétaire général appelle à un cessez-le-feu mondial: « L'arrêt des combats. Partout. Tout de suite*. https://www.un.org/press/fr/2020/sgsm20018.doc.htm
19. Gestri M. EU Disaster Response Law: Principles and Instruments, in AA. VV. A. Guttry, M. Gestri, G. Venturini, International Disaster Response Law, edizione 2012, T.M.C. Asser Press, The Hague, The Netherlands
20. Greer, N. Fahy, S. Rozenblum, Everything you always wanted to know about European Union health policies but were afraid to ask, in Health Policy Series, 54 / 2019, seconda edizione, Denmark, Copenhagen (disponibile online: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551073/)
21. Guilbaud A. Que peuvent les organisations internationales face au coronavirus ? https://www.latribune.fr/opinions/tribunes/que-peuvent-les-organisations-internationales-face-au-coronavirus-841890.html
22. Gutiérrez I. La OMS, un órgano sin poder ejecutivo atrapado en el fuego cruzado entre EEUU y China en plena pandemia. https://www.eldiario.es/internacional/OMS-ejecutivo-EEUU-China-coronavirus_0_1016999259.html
23. Laird R. NATO and the Coronavirus Crisis: An Input to Crisis Management Learning. https://sldinfo.com/2020/04/nato-and-the-coronavirus-crisis-an-input-to-crisis-management-learning/
24. La Commissione europea ha approvato un regime italiano di aiuti pari a 50 milioni di EUR per sostenere la produzione e la fornitura di dispositivi medici, come i ventilatori, e di dispositivi di protezione individuale, come mascherine, occhiali, camici e tute di sicurezza, https://ec.europa.eu/italy/news/20200322_Covid19_commissione_Ue_approva_regime_italiano_da_50milioni_per_produrre_dispositivi_medici_it
25. La solidaridad europea frente al COVID-19 https://soundcloud.com/imatiasromero/el-impacto-del-covid-19-en-la-union-europea
26. La Unión Europea llega a un acuerdo para crear un multimillonario fondo de recuperación económica por la pandemia del coronavirus. https://www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-53481813
27. La reacción de la Unión Europea ante el COVID-19. https://www.abogacia.es/publicaciones/lecturas-recomendadas/covid19/la-reaccion-de-la-union-europea-ante-el-covid-19/
28. Le monde militaire face au Covid-19https://theconversation.com/le-monde-

militaire-face-au-covid-19-141181
29. L'OTAN, UN ACTEUR DE LA GESTION DU SPECTRE EN EUROPE. https://www.anfr.fr/toutes-les-actualites/actualites/lotan-un-acteur-de-la-gestion-du-spectre-en-europe/
30. « *L'ONU, temple du multilatéralisme ébranlé par le coronavirus* », 15 mars 2020, en ligne : https://www.lepoint.fr/monde/l-onu-temple-du-multilateralisme-ebranle-par-le-coronavirus-15-03-2020-2367193_24.php#
31. Ministros de defensa de la OTAN evaluarán la respuesta de la alianza al coronavirus. https://www.aa.com.tr/es/mundo/ministros-de-defensa-de-la-otan-evaluar%C3%A1n-la-respuesta-de-la-alianza-al-coronavirus/1805128
32. NATO Defense Ministers Discuss Alliance" s Covid-19 Response. April 15, 2020. https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2151837/nato-defense-ministers-discuss-alliances-covid-19-response/st-COVID environment
33. NATO's Response to the Coronavirus Pandemic: Security Implication for Japanhttps://www.spf.org/iina/en/articles/nagashima_01.html
34. NATO se implică în lupta împotriva pandemiei şi lucrează pentru ca această criză să nu se transforme în una de securitate
35. NATO și UE pe fundal de coronavirus. https://moldova.europalibera.org/a/nato-%C8%99i-ue-pe-fundal-de-coronavirus/30608266.html
36. Public health.https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/public-health
37. Regolamento (CEE) n . 95/93 del Consiglio del 18 gennaio 1993 relativo a norme comuni per l'assegnazione di bande orarie negli aeroporti della Comunità, GU L 14, 22.1.1993, p.1
38. Regolamento (UE) 2020/459 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 30 marzo 2020, che modifica il regolamento (CEE) n. 95/93 del Consiglio, relativo a norme comuni per l'assegnazione di bande orarie negli aeroporti della Comunità, GU L 99, 31.3.2020, p. 1
39. *Rezolution 2515. Non-proliferation/Democratic People's Republic of Korea. Letter from the President of the Council on the voting (S/2020/246, added)* http://unscr.com/en/resolutions/2515
40. Strîmbovschi S. Măsurile adoptate de Uniunea Europeană pentru sprijinirea comunității de afaceri în contextul răspândirii pandemiei de COVID-19. https://ccir.ro/2020/03/31/masurile-adoptate-de-uniunea-europeana-pentru-sprijinirea-comunitatii-de-afaceri-contextul-raspandirii-pandemiei-de-covid-19/
41. Столтенберг заявил о дееспособности НАТО, несмотря на коронавирус. https://www.dw.com/ru/a-52982555

NECESITATEA CONSOLIDĂRII REZILIENȚEI SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTENSIFICĂRII DIMENSIUNII GEOPOLITICE A FENOMENULUI PANDEMIEI GLOBALE COVID-19

NEED TO STRENGTHEN THE RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF INTENSIFYING THE GEOPOLITICAL DIMENSION OF THE COVID-19 GLOBAL PANDEMIC PHENOMENON

DOI: 10.5281/zenodo.5564984
UDC: 32:355.1

Veaceslav UNGUREANU
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
E-mail: veaceslav.ungureanu@gmail.com

Rezumat: *Cercetarea problemei fundamentale constă în analiza dimensiunii geopolitice a evenimentelor internaționale și regionale în condițiile pandemiei COVID-19 care determină transformarea mediului de securitate europeană și procesul de asigurare a consolidării rezilienței securității naționale a Republicii Moldova. Fenomenul pandemiei COVID-19 poate fi considerat o criză globală pluridimensională, în care s-au intensificat acțiunile de politică externă ale marilor puteri și puterilor regionale de a influența reconfigurarea arhitecturii geopolitice a sistemului de securitate internațională și a structurii complexului de securitate în diferite regiuni ale mapamondului. Ideea de bază a subiectului propus spre examinare științifică rezidă în investigarea impactului contextului geopolitic al mediului de securitate regională în perioada pandemiei globale generate de noul tip de coronavirus COVID-19 asupra aprofundării sau superficialității relațiilor de cooperare politico-militare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică, ce va contribui la elucidarea sau la confuzionarea oportunităților oferite de Alianță pentru sporirea nivelului de reziliență instituțională a securității naționale a Republicii Moldova, care necesită în continuare o susținere substanțială din partea partenerilor occidentali de dezvoltare pentru fortificarea gradului de capabilitate și interoperabilitate în domeniul securității și apărării naționale, astfel descurajând eventualele pericole și contracarând riscurilor și amenințărilor existente.*

Cuvinte-cheie: *arhitectură geopolitică, mediu de securitate internațională și regională, securitate și apărare națională, forțele armate, reziliența instituțională, politica externă, riscuri și amenințări, criza sanitară, pandemia COVID-19.*

Abstract: *The fundamental problem research consists in analyzing the geopolitical dimension of the international and regional events during the COVID-19 pandemic that determines the transforming of the European security environment and the process for ensuring the resilience strengthening of the national security of the*

Republic of Moldova. The COVID-19 pandemic phenomenon can be considered a multidimensional global crisis when the great powers and regional powers' foreign policy actions had intensified in order to influence the reconfiguration of the geopolitical architecture of the international security system and the security complex structure in different regions of the world. The main idea of this research paper consists in the investigation of the impact of the geopolitical context of the regional security environment during the global pandemic generated by the new type of COVID-19 Coronavirus on the deepening or superficiality of the political-military cooperation relations between the Republic of Moldova and the North Atlantic Alliance. It will further contribute to the elucidation or confusion of the opportunities provided by the Alliance to increase the level of the institutional resilience of the national security of the Republic of Moldova, which needs further substantial support of the West development partners for fortifying the capability and interoperability degree in the national security and defense field, thus discouraging possible menaces and counteracting current risks and threats.

Keywords: *geopolitical architecture, regional and international security environment, national security and defense, armed forces, institutional resilience, foreign policy, risks and threats, health crisis, COVID-19 pandemic.*

Introducere

Evoluția procesului de cercetare a fenomenul pandemiei globale COVID-19 și impactul asupra domeniului de securitate și apărare aduce în prim-plan un nivel sporit de intensificare și de generare a crizelor care contribuie la apariția/reapariția noilor provocări geopolitice, astfel subminând componentele ce asigură securitatea la nivel internațional, regional și național. În acest context, rolul esențial de combatere a consecințelor crizei sanitare la adresa securității internaționale, precum și în promovarea politicilor de fortificare a securității naționale a statelor partenere, prin reafirmarea angajamentelor în cadrul cooperării multilaterale, îi revine Alianței Nord-Atlantice, care asigură libertatea și securitatea membrilor săi prin mijloace politice și militare în conformitate cu Tratatul Nord-Atlantic și cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite, promovează relații de pace și prietenie în zona Nord-Atlantică și contribuie la prevenirea conflictelor și războaielor. În același timp, Alianța Nord-Atlantică, prin utilizarea propriei infrastrtucturi, își asumă statutul de actor principal în regiunea euroatlantică, asigurând un suport semnificativ în lupta cu noul tip de coronavirus COVID-19 și prevenirea viitoarelor focare pandemice. Există marea probabilitate că pandemia COVID-19 ar putea contribui și la o reconfigurarea geopolitică a axelor strategice ale Alianței Nord-Atlantice Est-Vest și Nord-Sud, accentuând pe cheltuielile militare și a pregătirii apărării departe de frontiera estică și cea din zona mediteraneeană.

Scopul cercetării constă în investigarea gradului de reziliență instituțională de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova în condițiile intensificării dimensiunii geopolitice regionale și globale a

fenomenului pandemiei COVID-19 care a determinat unele transformări ale arhitecturii geopolitice regionale și a provocat reapariția riscurilor și amenințărilor la adresa independenței, suveranității și integrității teritoriale ale micilor puteri. Considerăm că analiza evenimentelor geopolitice regionale și globale rămân a fi pertinente pentru reflecțiile privind redimensionarea politicilor de asigurare a securității naționale ale statelor mici din regiunea Europei de Sud-Est și a stabilității mediului securității regionale în contextul perpetuării crizei sanitare la nivel mondial provocată de fenomenul COVID-19, care amplifică procesele de reconfigurare a arhitecturii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece și sporește probabilitatea transformării acesteia într-o criză de securitate regională extinsă în Europa Centrală și de Est. În această ordine de idei, susținem că, marile puteri își vor păstra și în continuare politica externă bazată pe realizarea intereselor geopolitice pe toată perioada evoluției fenomenului COVID-19, chiar și în pofida faptului că unii actori majori asigurând stabilitatea mediului de securitate regională în unele zone ale mapamondului vor promova redimensionarea conceptului funcționalității actualului sistem de asigurare a securității internaționale, care s-a dovedit a fi un mecanism ineficient pentru prevenirea apariției crizei securității regionale ca urmare a repercusiunii crizei sanitare. Rezultatul cercetării va demonstra nivelul redus al capacității instituționale a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova de a depăşi pe cont propriu provocările geopolitice amplificate de criza sanitară generată de fenomenul COVID-19 și va argumenta necesitatea consolidării rezilienței securității naționale a Republicii Moldova prin examinarea oportunității combaterii colective a acestor riscuri și amenințări, care trebuie să devină un imperativ în realizarea intereselor vitale ale Republicii Moldova și o chestiune fundamentală pentru asigurarea securităţii naţionale.

Metodologia cercetării

În cadrul cercetării au fost aplicate şi îmbinate mai multe metode de investigaţie, ce au vizat chintesența, subiectului abordat, cum ar fi: *metoda istorică*, care ne-a permis să analizăm aspectele istorice ale fundamentării capacității instituționale de asigurare a securității naționale la diferite etape de dezvoltare a Republicii Moldova. Dintre *metodele general-științifice* au fost aplicate: *metoda descriptivă* pentru a expune evenimentele geopolitice regionale și globale care s-au intensificat în contextul crizei sanitare generată de fenomenul pandemiei globale COVID-19 determinând riscuri și amenințări geopolitice la adresa securității naționale a Republicii Moldova; *metoda structural-funcţională* a permis tratarea relaţiilor de cooperare cu Organizația Nord-Atlantică ca o sumă de oportunități și constrângeri geopolitice în sectorul apărării naționale reliefând interesul de fortificare a securității militare și combatere a provocărilor geopolitice în condițiile fenomenului pandemiei globale COVID-19; *metoda*

comparativă a dat posibilitate de a investiga experiența de asigurare a securității naționale a statelor europene cu statut de neutralitate permanentă prin valorificarea oportunităților oferite de nivelul avansat de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică în perioada pandemiei globale COVID-19, precum și potențialul de implicare a statelor-neutre în asigurarea securității regionale; *metoda behavioristă* a asigurat cercetarea comportamentului marilor puteri angajate în reconfigurarea geopolitică a arhitecturii mediului de securitate regională din Europa de Sud-Est în contextul pandemiei globale COVID-19 și repercusiunile acestui proces asupra politicilor de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. *Metodele particular-științifice* utilizate în procesul de cercetare a necesității consolidării rezilienței securității naționale a Republicii Moldova în contextul intensificării dimensiunii geopolitice a fenomenului pandemiei globale COVID-19, au inclus: *metoda dialectică*, bazată pe raporturile cauză-efect, a permis expunerea în dinamică a materialului, evidenţiind procesul de redimensionare a intereselor geopolitice ale marilor puteri care au impulsionat reconfigurarea arhitecturii mediului de securitate regională din Europa de Sud-Est în condițiile pandemiei globale COVID-19, proces ce exercită repercusiuni asupra asigurării securităţii naționale a Republicii Moldova; *metoda studiului de caz* a asigurat cercetarea oportunităților oferite de aprofundarea relațiilor de cooperare politico-militare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică pe dimensiunea asigurării securității militare, identificând trăsăturile generale și evidențiind particularitățile; în procesul studiului au mai fost folosite şi alte metode ca deducţia și inducţia, analiza şi sinteza.

Rezultate

1. Geneza fenomenului COVID-19 și repercusiunile asupra domeniilor de dezvoltare ale statului. Criza sanitară globală provocată de fenomenul pandemiei COVID-19 a determinat și mai mult certitudinea necesității redimensionării politicilor de asigurare a securității naționale a micilor puteri, securitatea cărora depinde în mare măsură de interesele geopolitice ale marilor puteri și/sau de arhitectura geopolitică regională, care dețin un statut geopolitic de neutralitate, lipsite de potențial militar, care nu se află într-o alianță sau organizație politico-militară și nu au un acord semnat cu o marte putere sau cu un stat vecin privind asigurarea securității și apărării naționale realizarea căruia ramâne pe cont propriu. La sfârşitul lunii decembrie al anului 2019, mai mulți locuitori din orașul Wuhan (China de Est) prezentau simptome grave de pneumonie virală, cu origine necunoscută, cauza fiind descoperită ulterior, sub forma unui nou tip de coronavirus (SARS-CoV-2), mai târziu denumit COVID-19, deosebit de contagios și, în unele cazuri, chiar letal, astfel încât cei 11 milioane de cetățeni chinezi din provincia respectivă au fost obligați să stea, timp de două luni, în carantină totală. De la acel moment, au trecut doar aproximativ

două săptămâni până la raportarea primului astfel de caz în Thailanda, apoi în Japonia. La sfârșitul lunii ianuarie 2020, Germania, Japonia, Vietnam și Statele Unite ale Americii au raportat primii pacienți infectați cu COVID-19, care nu au călătorit în China, ci au intrat în contact cu persoane care au călătorit în orașul Wuhan [1], iar pe 30 ianuarie 2020, Organizația Mondială a Sănătății a declarat noul focar de coronavirus o urgență de sănătate publică de preocupare internațională, pentru ca, pe 11 martie, să fie caracterizată drept pandemie [2]. Două zile mai târziu, Organizația Mondială a Sănătății a declarat Europa drept epicentru al pandemiei, în afara granițelor Chinei [2]. Numărul celor infectați crescând exponențial, ajungându-se, la sfârșitul lunii iunie 2020, la un total de 10,1 milioane de cazuri și peste 500.000 de decese la nivel mondial [3, p. 1].

C. Băhnăreanu precizează că, inițial statele din Uniunea Europeană au fost cele mai afectate de pandemie precum: Italia, Spania, Franța și Marea Britanie, iar ulterior, Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, India și Brazilia au devenit state care au fost nevoite să se confrunte cu un val uriaș de infectări și decese, numărul acestora fiind cel mai mare din lume. Expertul afirmă că, pentru a limita răspândirea virusului și efectele asupra sănătății propriilor cetățeni, majoritatea statelor au declarat stare de urgență sau de necesitate, completată de o serie de măsuri de limitare a unor drepturi și libertăți [4, p. 88], care în opinia noastră a determinat revolte în masă și nesupunerii acțiunilor prohibitive adoptate de guvernele statelor afectate. Cetățenii acestor state considerând că prin aceste măsuri li s-a încălcat drepturile și libertățile fundamentale și că conducerea statelor ar trebui să acționeze altfel decât a acționat, diminuând valoarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în favoarea intereselor naționale ale statului, invocând primordialitatea unor măsuri de limitare a unor drepturi și libertăți, precum: limitarea/restricționarea mișcării persoanelor și distanțare fizică; autoizolarea sau izolarea la domiciliu, internarea sau carantinarea celor infectați și a altor categorii de cetățeni; închiderea parțială/totală a unor frontiere pentru străini; reducerea/suspendarea anumitor categorii de transporturi de pasageri (aeriene, feroviare, rutiere), cu excepția celui de mărfuri; reducerea/sistarea unor activități economice prin desfășurarea muncii de la domiciliu sau introducerea angajaților în șomaj tehnic; închiderea unităților de învățământ, centrelor comerciale, hotelurilor, cazinourilor, cluburilor, restaurantelor și localurilor publice, centrelor sportive și culturale; închiderea parcurilor, locurilor de joacă pentru copii și a zonelor urbane deschise; suspendarea/anularea unor activități sociale cu participarea unui numar mare de oameni. Subliniem că, în contextul restricțiile impuse de autorități, în țările care se confruntă cu o criză sanitară de proporții, s-au creat condiții propice pentru revenirea în forță a grupărilor extremiste de dreapta prin intensificarea manifestațiilor de protest împotriva acțiunilor rectrictive, exercitând presiuni politico-sociale asupra autorităților publice centrale și locale. Considerăm, că

aceste revolte politico-sociale reprezintă un pericol iminent la securitatea națională a acestor state și cu atât mai grav că, în ultimii ani, se manifestă din ce în ce mai pregnant, cel puțin la nivel european, tendințe naționaliste de negare a democrației liberale, ca ideologie politică de stat și formă de guvernare corespunzătoare necesităților societății contemporane.

Potrivit lui A. Sandford, toate aceste măsuri de protejare a sănătății populației, în condițiile pandemiei globale COVID-19, au avut efecte diferite asupra societății, mediului, economiei, securității naționale și internaționale. În acest context, pe termen scurt, am asistat la, pe de o parte, reducerea poluării și emisiilor de carbon, decongestionarea rutieră, scăderea incidenței bolilor sezoniere, creșterea unor ramuri ale economiei, iar pe de altă parte, au fost grav afectate veniturile din industria turismului și ospitalității, tranzacţiile imobiliare, sectorul auto și unele servicii, precum transporturile aeriene, restaurantele, barurile şi cafenelele, concertele, spectacolele și activitățile culturale, sportive, de divertisment, dar a luat amploare comerțul on-line și interacțiunea pe rețelele sociale, și majoritatea activităților au fost transferate pe platforme informatice [5]. Subliniem că perioada pandemică a determinat intenția geopolitică a unor state de a soluționa pe cale militară unele diferende teritoriale cu statele vecine sau prin evitarea aplicării forței militare, ca umare a implicării și exercitării presiunilor politice din partea statelor terțe și organizațiilor internaționale, cum ar fi: „dezghețarea” conflictului Carabahul de Munte din regiunea Caucazului de Sud dintre Republica Azerbaidjan și Republica Armenia și prevenirea pe termen scurt a unui conflict regional de amploare dintre Turcia și Grecia. Preocuparea majoră a Turciei după ce a devenit putere regională, rămâne a fi geopolitica energetică, care în opinia autorităților publice centrale poate fi realizată prin activități ilegale de explorare a surselor de energie și de foraj energetic în estul Mării Mediterane, sfidând de mai multe ori spațiul aerian al Greciei și apele teritoriale, precum și zona economică exclusivă a Greciei dar și a Ciprului, după ce în estul Mării Mediterane au fost descoperite rezerve semnificative de gaze naturale în larg.

L. Jones, D. Palumbo și D. Brown sunt de părere că în primele trei luni ale pandemiei globale provocată de noul tip de coronavirus COVID-19, marile puteri economice mondiale – Statele Unite ale Americii, China, Japonia, Germania, Franța, Marea Britanie – și alte peste 200 de țări au resimțit efectele negative în economiile naționale determinând perturbări fără precedent în comerţul global, ramurile transportului şi turismului, stres pe pieţele financiare şi un declin puternic al preţurilor mărfurilor. În același timp, bursele internaționale au avut cele mai mari scăderi din 1987 până în prezent, Nikkei scăzând, spre sfârșitul lunii aprilie, la valori de – 27%, iar FTSE și Dow Jones, în jurul la – 35% [6]. C. Băhnăreanu exprimă opinia că piețele financiare au reacționat la schimbările economiilor naționale generate de criza sanitară provocată de

pandemia globală COVID-19, iar multe bănci centrale au decis să reducă ratele dobânzilor pentru a stimula economia națională. Cercetătorul susține că diminuarea drastică a cererii de bunuri şi servicii, a producției și lanțurilor internaționale de aprovizionare a contribuit din plin la apariția unui recul serios la nivelul economiei mondiale. Productivitatea și ocuparea forței de muncă au avut de suferit, ca urmare a scăderii veniturilor, ceea ce a dus la pierderea de locuri de muncă prin intrarea în insolvență sau chiar falimentarea unor companii mai puțin reziliente. Investiţiile au avut şi ele de suferit, pe fondul erodării puternice a încrederii, din cauza dificultăţilor de menţinere a unui nivel adecvat al producţiei şi construcţiilor, dar şi a perspectivelor pesimiste privind creşterea economică şi costurilor de finanţare în ascensiune [4, p. 90].

În ceea ce privește evoluția cererii de petrol și a produselor petroliere în perioada pandemiei COVID-19, Sh. Tobben acreditează ideea că, se poate observa o diminuare considerabilă a cererii, de la începutul pandemiei, în timp ce marii exportatori au continuat să pompeze în sistem cotele normale de producție, ceea ce a dus la scăderea prețurilor. Prin urmare, prețurile petrolului pe piața Statelor Unite ale Americii au ajuns, pentru prima dată în istorie, la valori negative (circa – 37 de dolari pe baril, în 20 aprilie 2020) [7]. C. Krauss evidențiază situația excepțională în domeniul petrolier, susținând că apariția acesteia a fost condiționată de inexistența cumpărătorilor aproape de scadență sau la scadență a contractelor „futures” cu livrare în luna mai, fiind determinată de lipsa capacitățile de stocare a petrolului care urma să fie achiziționat de către agenții economici. În opinia sa, producătorii și comercianții de la bursele din Statele Unite ale Americii au preferat, pe termen scurt, să plătească cumpărătorilor, ca aceștea să scape de petrolul depozitat și să se deschidă livrarea prin achiziționarea noilor cote de petrol, având în vedere că este mult mai scump să oprești o sondă petrolifică, chiar și pentru câteva ore. Pentru a stabiliza prețurile pe piețele internaționale, țările exportatoare de petrol din OPEC și Federația Rusă au convenit să reducă producția cu circa 10% în lunile mai și iunie, astfel prețul mondial al petrolului a urcat la peste 20 de dolari pe baril [8].

2. Geopolitica marilor puteri în regiunea Asiei de Sud-Est în perioada pandemiei globale COVID-19. Fenomenul pandemiei globale COVID-19 a determinat declanșarea proceselor de redimensionare a intereselor geopolitice ale marilor puteri, acestea cooperând sau rivalizând între ele pe dimensiunea securității naționale și/sau internaționale în regiuni precum: Europa, Orientul Mijlociu și Asia de Sud-Est, oferind oportunități sau exercitând presiuni asupra statelor privind politicile sale de asigurare a securității naționale, păstrându-și influența în zonele de importanță geostrategică. Considerăm că fenomenul pandemiei globale COVID-19, care a generat nu doar criză sanitară acestea fiind mai multe printre care și criza de securitate, poate fi caracterizat ca o perioadă de tranziție, spre una ce va fi cu certitudine alta în relațiile internaționale postcovid,

inclusiv pe dimensiunea asigurării securității, ce va impulsiona în țări cu capacități și potențial avansat dezvoltarea unor ideii, unor tehnologii, unor domenii, sau din contra unele activități vor stagna sau vor fi conservate, fiind lipsite de investiții, din cauza nivelului scăzut al sustenabilității, fiind înlocuite cu altele mai performante.

T. Keith și M. Gharib punctează asupra tensionării relațiilor interstatale dintre Statele Unite ale Americii și China în perioada pandemiei globale COVID-19, reliefând divergența atitudinilor referitor la modul de funcționare a Organizației Mondiale a Sănătății. Statele Unite ale Americii au acuzat China că a secretizat informațiile despre COVID-19, presupunând că unele date importante despre noul virus erau cunoscute anterior, până la declanșarea pandemiei și a supus criticii Organizația Mondială a Sănătății care în opinia lor a protejat interesele Chinei. Ulterior, Statele Unite ale Americii s-au retras din Organizația Mondială a Sănătății protestând față de protecționismul în favoarea Chinei, însă după alegerile prezidențiale din 3 noiembrie 2020, câștigate de democratul Joe Biden problema a fost soluționată prin revenirea Statele Unite ale Americii în Organizația Mondială a Sănătății, aslfel consolidând capacitatea internațională de coordonare a luptei împotriva COVID-19 [9].

Un alt subiect geopolitic regional care a fost valorificat în perioada pandemiei globale COVID-19 și merită atenția unei abordări științifice este Legea cu privire la securitatea națională aplicată în Hong Kong. În opinia lui E. Tong, această lege se referă la potențialul impact asupra suveranității Hong Kong-ului, ca urmare a instituirii unui nivel sporit de control din partea autorităților publice centrale, astfel reducând gradual din autonomia urbei. Reprezentând în continuare un centru economic important, nu doar pentru China, ci și pentru întreaga comunitate internațională, fiind una dintre cele mai puternice burse financiare din lume și un loc de confluență tehnologică între Vest și Est, cu toate dilemele asociate, evenimentele geopolitice de a-și extinde sfera de influență a Chinei asupra orașului Hong Kong au sensibilizat opinia internațională [10]. Subliniem că acțiunile geopolitice ale Chinei în Hong Kong au zdruncinat credibilitatea ideii „un stat două sisteme", care a eșuat în implementare sa, formulă stabilită în 1997, la retrocedarea Hong Kong-ului Chinei, după ce a fost sub suveranitatea Marii Britaniei, însemnând că Hong Kong este parte componentă a Chinei, însă fără aplicarea aceloraşi reguli în domeniul politic și economic. După revenirea Hong Kong-ului în componența Chinei, acest principiu a fost utilizat în 1999 și pentru alte teritorii, cum ar fi: Macao și Taiwan.

L. Kuo susține că grație acestor evenimente ce periclitează independența Hong Kong-ului, adepții autonomiei extinse a Taiwan-ului au crescut în popularitate și ca urmare Președintele în exercițiu, Tsai Ing-Wen, a câștigat un nou mandat, care reprezintă un succes, dar nu exprimă o garanție a suveranității

Taiwan-ului [11], deoarece afirmă D. Grossman, China pune sub semnul întrebării viabilitatea compromisului din 1992, care permitea autorităților de la Taipei și Beijing să amâne rezolvarea chestiunii suveranității Taiwan-ului [12]. În opinia sa, reunificarea prin forță a reprezentat întotdeauna o opțiune a politicii de reintegrare a statului chinez, ceea ce a determinat aprofundarea relațiilor de cooperare în domeniul securității dintre Taiwan și Statele Unite ale Americii [12]. L. Chung specificând că flota maritimă americană cu regularitate a efectuat mai multe misiuni de asigurare a securității în regiunea Mării Chinei de Est, cu crucișătoare și distrugătoare sau grupuri de portavioane, similare celor întreprinse, în paralel, în Marea Chinei de Sud [13]. Y. L. Tian și Y. Lee sunt de părere că acțiunile de promovare ale politicii externe de reunificare a Chinei și descurajarea secesionismului [14], realizează ambițiile geopolitice regionale ale Chinei în zona Asiei de Sud-Est, care se manifestă, în continuare, printr-o serie de incidente cu alte statele riverane din Marea Chinei de Sud, precum Vietnam, Filipine, Indonezia, Malaesia și Brunei [15]. Precizăm că, caracterul permanent al misiunilor Statelor Unite ale Americii de menținere a securității în regiunea Asiei de Sud-Est, au descurajat la momentul potrivit anumite acțiuni militare ofensive din partea Chinei împotriva statelor vecine din regiunea în care își mențin interesele geopolitice, atât China, cât și Statele Unite ale Americii, deoarece este o regiune deținătoare de resurse naturale, reprezintă cea mai scurtă rută maritimă care leagă Oceanul Indian de Oceanul Pacific (strâmtoarea Malacca) și totodată, constituie o gazdă a unor forțe militare semnificative ale ambelor părți, relațiile militare cărora se află într-o dispută continuă.

Potrivit aserțiunii lui I. Chifu, în perioada pandemiei globale COVID-19 regiunea Asiei de Sud-Est a fost supusă mai multor tentative din partea Chinei de reconfigurare a arhitecturii geopolitice regionale, astfel testând nivelul de realizare a angajamentului Statelor Unite ale Americii privind asigurarea securității naționale a statelor partenere și fortificarea nivelului de stabilitate și a securității regionale. Adoptarea de către China a Legii Gărzii de Coastă și aplicarea acesteia în practică prin autorizarea gărzii de coastă să aplice armele din dotare a flotei maritime împotriva navele străine ce trec în apropierea teritoriului chinez, dar și a insulelor revendicate. De asemenea, legea permite demolarea oricăror structuri pe care orice stat le-ar construi pe insulele revendicate de către China, teritorii introduse unilateral în zone de excluziune pentru vasele altor state, deschizând calea pentru incidente armate și escaladări nedorite ale situației curente în raport cu statele cu care China are dispute teritoriale în Marea Chinei de Sud, cum ar fi: Vietnam, Filipine, Indonezia, Malaesia, Brunei și Taiwan, precum și în Marea Chinei de Est cu Japonia, pretinzând la insulele Senkaku-Dyaoyu, armata chineză insistând pe aplicarea forței militare în cazul Japoniei, care controlează insulele în dispută. În opinia expertului, susținerea politico-militară oferită de către Statele Unite ale

Americii pentru statele partenere din zona Indo-Pacific, în contextul acțiunilor geopolitice asertive ale Chinei în regiune prin impunerea statelor vecine Legea Gărzii de Coastă, prin care China își afirmă suveranitatea chineză asupra teritoriilor revendicate, a constat în trimiterea unui grup de luptă constituit dintr-un port-avion, un crucișător și două distrugătoare, fiind însoțite de vase de serviciu și de anti-submarine, care au intrat în Marea Chinei de Sud, la câteva ore după încălcarea spațiului aerian taiwanez de către avioanele de luptă chineze. Grupul de luptă al Statelor Unite ale Americii, aparținând Flotei a șaptea din Oceanul Pacific, a intrat în zona disputată geopolitic prin apropierea Insulelor Pratas, trecând prin canalul Bashi dintre Taiwan și Filipine, chiar când avioanele erau deasupra zonei de identificare taiwaneze, au transmis un semnal clar Chinei în privința hotărârii ferme de a apăra statele partenere care se confruntă cu un expansionism chinez, desfășurând într-o singură regiune forțe maritime militare fără precedent din ultimii opt ani. I. Chifu accentuează asumarea de către Statele Unite ale Americii a rolului de asigurare a respectării dreptului internațional **și** libera circulație navală și aeriană în toată regiunea Asiei de Sud-Est, refuzând să se supună formulelor de autoidentificare introduse unilateral de China sau interdicțiilor de trafic prin zona ce deține două treimi din traficul internațional de mărfuri al lumii. De asemenea, Statele Unite ale Americii sunt obligate prin Tratatul de apărare reciprocă SUA-Japonia să apere insulele japoneze, afirmând explicit, în repetate rânduri, că insulele Senkaku-Dyaoyu, aflate în dispută cu China, intră sub incidența Tratatului, ca și navele japoneze care se află în regiune, care trebuie să se bucure de oportunitățile mării libere și liberei circulației garantată de convențiile internaționale**.** Totodată, Statele Unite ale Americii au reiterat odată în plus consecvența apărării sferei sale de influență geopolitică în regiunea Asiei de Sud-Est prin realizarea angajamentelor politico-militare față de securitatea națională a Taiwanul și menținerea păcii și stabilității regionale, precum și continuând să susțină soluționarea pașnică a problemei traversării strâmtorilor din regiune [16].

3. Redimensionarea coordonatei geopolitice a securității europene în contextul amplificării crizei sanitare. K. Geropoulos și N. Waller relevă procesul de negocieri, în perioada crizei sanitare globale declanșate de pandemia COVID-19, dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă privind extinderea aplicabilității sau substituirea Tratatului START-III de reducere a armelor strategice ofensive ce reglementează măsurile pentru reducerea, limitarea și controlul ulterior al armelor strategice ofensive, care a fost semnat la 8 aprilie 2010 la Praga, a intrat în vigoare la 5 februarie 2011 și expiră în 2021. Tratatul limitează numărul de focoase strategice nucleare desfășurate la 1.550, ceea ce scade cu aproape două treimi față de tratatul inițial START-I, precum și cu 10% mai mic decât limita de focoase strategice desfășurate în Tratatul de la Moscova din 2002. Numărul total de focoase desfășurate, cu toate acestea, ar putea depăși

limita de 1.550 cu câteva sute, deoarece doar un singur focos este numărat pentru fiecare bombardier, indiferent de câte le poartă de fapt. Tratatul, de asemenea, limitează până la 800 numărul de lansatoare de rachete balistice intercontinentale (ICBM), lansatoare de rachete balistice lansate submarin (SLBM) și bombardiere grele echipate pentru armament nuclear, iar numărul de ICBM, SLBM și grele bombardierele echipate pentru armament nuclear sunt limitate la 700 [17].

Precizăm că, în anul 2020, în perioada pandemiei globale COVID-19 Statele Unite ale Americii au anunțat Federația Rusă despre disponibilitatea de a continua negocierile privind semnarea Noului Tratat START-III, invitând să adere și China la acest Acord, deoarece deține un arsenal impunător de arme nucleare ofensive, în cele din urmă China refuză invitația de a participa la negicieri. Continuând discuțiile Statele Unite ale Americii i-a propus Federației Ruse să semneze o declarație politică, care include o clauză pentru un nou Tratat ce ar acoperi toate armele nucleare ale ambelor state semnatare și ar extinde actualul regim de monitorizare și verificare implementat de Noul Tratat START-III, cu scopul de a aduce China într-un viitor Tratat. Ulterior, ambele părți au fost de acord să sisteze producerea de focoase nucleare pe o perioadă de un an și să prelungească Tratatul cu un an, însă în contextul apariției noilor tipuri de arme și temerii desfășurării în eventualitate a unei noi curse a înarmărilor de înaltă calitate, precum și evoluția ascendentă a nivelului de pericol a noilor riscuri și amenințări, mai ales în condițiile crizei sanitare globale, dar și pentru a nu submina sistemul de securitate internațională și arhitectura de control al armamentului nuclear, Statele Unite ale Americii și Federația Rusă au convenit printr-o decizie prelungirea pe durata maximă posibilă, de cinci ani, până la 5 februarie 2026 a Noul Tratat START.

Cercetând perioada pandemiei globale COVID-19 sub aspectul confruntării geopolitice dintre marile puteri pe dimensiunea asigurării securității naționale, se impune de specificat, că criza sanitară a evoluat în criza geopolitică în unele sectoare ale securității prin diminuarea încrederii a cooperării diplomatice în domeniul controlului reciproc al armamentelor și dezarmării nucleare, soldându-se cu retragerea Statelor Unite ale Americii, în 2020 și suspendarea respectării prevederilor Tratatului cu demararea procedurii de retagere a Federației Ruse, în 2021 din Tratatul „Cer Deschis", acțiuni care au fost precedate de disensiunile în domeniul securității dintre acești doi actori majori în cadrul Tratatului privind Forțele Nucleare Intermediare urmate cu retragerea Statelor Unite ale Americii și a Federației Ruse în 2019, precum și suspendarea activității Statelor Unite ale Americii din Acordul Nuclear cu Iranul în 2018. Prin urmare, Tratatul „Cer Deschis", semnat în 1992 și intrat în vigoare în 2002, permite celor 35 de state-membre să efectueze zboruri de observare și supraveghere neînarmate peste teritoriile celorlalte pentru a colecta informații despre forțele și activitățile militare, însă retragerile succesive ale Statelor Unite

ale Americii şi Federației Ruse a subminat în totalitate necesitatea existenței acestuia și promovarea principiului „asigurarea încrederii şi previzibilității activităţilor militare ale ţărilor semnatare”. În acest context, criza sanitară globală determină reconfigurarea geopolitică a sferelor de interese regionale ale actorilor majori provocând tensiuni în relațiile de cooperare în domeniul securității internaționale, și totodată intensificând transformări structurale în raporturile de putere mondială.

În ordinea de idei reliefate, C. Bogzeanu acreditează opinia că pandemia globală generată de noul tip de coronavirus COVID-19 nu a pus capăt și nici nu a diminuat dinamica competiției geopolitice dintre marile puteri pentru a obține putere la nivel mondial și nici nu s-a redus din intensitate generarea crizele și conflictele cu efecte transregionale, ci dimpotrivă s-a amplificat. Fenomenul pandemiei COVID-19 a generat o criză sanitară fără precedent, una dintre cele mai grave crize ale umanității din perioada postrăzboi rece, dar care nu a determinat sfârșitul luptei pentru putere și influență geopolitică globală. În opinia sa, securitatea europeană și euroatlantică este dependentă de reconfigurarea arhitecturii geopolitice în Marea Mediterană soldându-se cu alterarea relațiilor de cooperare dintre Turcia și Cipru, Turcia și Grecia în potențialele zone cu hidrocarburi care continuă să constituie una dintre sursele de conflict. De asemenea, incidentul maritim dintre o navă franceză, angajată într-o misiune a Alianței Nord-Atlantice de patrulare monitorizând hotarul acvatic al Libiei, și una turcă reflectă nivelul tensiunilor geopolitice nu doar din regiune, ci și dintre aliați, în contextul că Libia continuă să fie puternic afectată de instabilitate politică precedată de un conflict militar civil care se desfășoară al șaptelea an, dintre Guvernul de Acord Naţional de la Tripoli condus de către Prim-ministrul Fayez al-Sarraj, recunoscut și susținut de Organizația Națiunilor Unite, de Statele Unite ale Americii, de Turcia, de Italia și de Qatar, și Administraţia rivală, din estul ţării aliată generalului Khalifa Haftar, care conduce așa numita Armată Libiană Naţională, susținută de Egipt, de Emiratele Arabe Unite, de Arabia Saudită, de Iordania, de Franța și de Federația Rusă, pentru obținerea controlului asupra întregului teritoriu al statului Libia. O altă problemă geopolitică din regiunea Orientului Mijlociu reliefată de C. Bogzeanu este situația politică internă a Siriei, care rămâne a fi în continuare una vulnerabilă la conflictele violente dintre grupurile militare, în pofida trecerii conflictului la faza politico-diplomatică după un conflict militar de șase ani, dar care poate în orice moment să reizbucnească prin escaladarea unui noi conflict militar civil la fel de îndelungat și devastator ca cel anterior, precum și incertitudinea suspendării programului nuclear al Republicii Islamice Iran ce agravează relațiile diplomatice cu Statele Unite ale Americii. În același timp, alte disensiuni geopolitice regionale, intensificarea cărora poate avea loc în condițiile pandemiei globale COVID-19 sunt, diminuarea valorificării statutului Turciei de stat aliat și partener

credibil în raport cu Uniunea Europeană în contextul necesității gestionării crizei migranților și perpetuarea conflictului din regiunea Donbas dintre Ucraina și Federația Rusă evoluția căruia confirmă înscrierea acestuia în modelul conflictelor înghețate, în pofida eforturilor formatul Grupului de contact Normandia de a negocia un acord între părțile aflate în conflict [18, p. 127].

În contextul ideii asigurării securității europene D. Lute și N. Burns punctează că relațiile geopolitice dificile dintre Statele Unite ale Americii și statele europene membre ale Alianței Nord-Atlantice, abordând subiectul dezvoltării și garantării securității și apărării în spațiul euroatlantic, sunt marcate de o incertitudine privind sporirea contribuției financiare la bugetul Alianței Nord-Atlantice, deși în pofida poziției și retoricii adoptate de Statele Unite ale Americii Alianța Nord-Atlantică a continuat să-și îndeplinească sarcinile de bază descurajând intențiile ofensive ale Federației Ruse care generează riscuri și amenințări la adresa securității europene. Lipsa de încredere dintre statele membre ale Alianței Nord-Atlantice determină o situație fără precedent ce reliefează cea mai mare provocare pentru statele europene de a se confrunta cu noile riscuri și amenințări, pe care deocamdată nu le pot gestiona de unele singure, chiar și grație promovării ideii de a constitui proprii forțe armate care ar asigura securitatea și apărarea europeană [19].

Considerăm că dimensiunea de securitate și apărare a Uniunii Europene a evoluat, înregistrând unele progrese în acest domeniu, datorită conștientizării incapacității organizației de a gestiona crize de una singură în vecinătatea imediată. Din acest punct de vedere, procesul de consolidare a politicii de securitate și apărare comună a Uniunii Europene este determinat de specificul organizațional al instituțiilor, de voința și de capacitatea statelor membre de a finanța acest domeniu. Acest caracter distinct al Uniunii Europene de adoptare a rezoluțiilor în privința securității și apărării comunitare este unul foarte semnificativ, în condițiile în care puternicul impact asupra dimensiunii economice și sociale este exercitat de pandemia globală COVID-19 care modifică domeniile bugetate prioritar la nivel european, securitatea și apărarea rămânând un sector de interes secundar în perioada postcovid. Prin urmare, problema majoră care poate fi evidențiată, în contextul perioadei postpandemie este dacă sporirea gradului de instabilitate, de insecuritate și de incertitudine la nivel internațional și regional va rămâne o motivare suficient de puternică pentru ca Uniunea Europeană să continue punerea în practică a inițiativelor de dezvoltare a domeniului de securitate și apărare comună sau repercusiunile economice, financiare și sociale generate de criza sanitară vor contribui la încetinirea procesului de instiutire a propriilor forțe armate comunitare.

4. Asigurarea consolidării rezilienței securității naționale a Republicii Moldova în condițiile necesității aprofundării relațiilor politico-militare cu Alianța Nord-Atlantică. În opinia noastră, contextul geopolitic al mediului de

securitate internațională și regională în perioada pandemiei globale COVID-19 analizat mai sus, exercită eminamente presiuni asupra procesului de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. Necesitatea rezilienței instituționale a sistemului de securitate și apărare al Republicii Moldova, în perioada crizei sanitare provocată de noul tip de coronavirus, prin accelerarea sau cel puțin menținerea dinamicii de realizare a reformelor din perioada precedentă a pandemiei, prin accesarea fondurilor oferite de Alianța Nord-Atlantice ca urmare a acceptului participării la consolidarea securității regionale va convinge partenerii externi în intenția de a continua procesul de modernizare și implementare a reformelor în domeniul securității și apărării naționale. Această supoziție este susținută și de V. Chirilă subliniind că securitatea națională a Republicii Moldova depinde în mare măsură de relațiile diplomatice cu Federația Rusă, în cadrul cărora există mai multe probleme nesoluționate, persistă o neîncredere, iar disensiunile dintre Federația Rusă și Uniunea Europeană la nivel instituțional nu favorizează procesul de fortificare a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova. Expertul afirmă că, în contextul acestei tensionări diplomatice, vor exista consecințe negative și asupra securității naționale a Republicii Moldova care se vor realiza prin intenția Federației Ruse de a-și intensifica influența geopolitică exercitând presiuni asupra domeniilor principale de dezvoltare ale statului [20].

B. Paclikova accentuează imperativul realizării Iniţiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare a Republicii Moldova, menționând că Republica Moldova a fost acceptată de către Alianţa Nord-Atlantică ca parte a Iniţiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare în luna iunie 2015, Ministerul Apărării fiind desemnat în calitate de instituţie responsabilă pentru implementarea acestui angajament care are drept scop consolidarea capacităţii de apărare a Republicii Moldova şi presupune un pachet de asistenţă divizat în două faze. În opinia sa, Republica Moldova a solicitat de la Alianța Nord-Atlantică acest pachet de asistență de care beneficiază și alți parteneri ca: Georgia, Iordania, Irak, Tunisia, pentru implementarea căruia Alianța Nord-Atlantică oferă consultanții săi pentru a asista la procesele de reformare. În prima fază a fost oferit un program de consiliere şi asistenţă Republicii Moldova în sprijinul reformelor în domeniul apărării naționale în elaborarea documentelor strategice şi identificării structurii de forțe optime și a capabilității militare necesare pentru a asigura funcționalitatea instituțională a procesului de apărare națională. Astfel, au fost elaborate și adoptate Strategia națională de apărare și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2018-2022 (prin Hotărâre de Parlament nr. HP 134/2018 din 19.07.2018) și Strategia militară a Republicii Moldova și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2018-2022 (prin Hotărâre de Guvern nr. 961 din 03.10.2018). De asemenea, programul se axează pe revizuirea riscurilor şi pericolelor cu caracter militar la adresa statului, revizuirea

şi modificarea cadrului legislativ şi normativ la nivel politicilor strategice, evaluarea structurii de comandă şi control, a capabilităţilor existente și estimarea dezvoltării economice. În a doua fază de implementare, B. Paclikova relevă că Republicii Moldova i se oferă asistenţă şi consiliere tehnică în dezvoltarea forţelor armate (structuri de forţă, capabilităţi şi infrastructură, doctrină, educaţie). Pachetul Iniţiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare oferă, totodată, asistenţă şi în alte domenii, inclusiv în cel al educaţiei apărării, planificarea strategică, managementul resurselor umane, dezvoltarea profesională a civililor și standardizarea instruirii și logisticii, precum și aspecte legate de securitatea cibernetică, buna guvernare, prevenirea corupţiei, precum şi rolul femeii în domeniul păcii şi securităţii. La fel, în etapa realizării acestei faze Alianța Nord-Atlantică a lansat un program de dezvoltare a capacităților pentru angajații civili din sectorul securității și apărării, care este adresat nu doar Ministerului Apărării, dar și Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Finanțelor, Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Parlamentului Republicii Moldova și practic oricărei instituții implicate în procesul de asigurare a securității și apărării naționale. În cadrul Iniţiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare, există un fond în care statele aliate la nivelul cooperării bilaterale cu Republica Moldova pot contribui la îmbunătățirea logisticii prin donarea echipamentului medical sau alte materiale de primă necesitate pentru medicii militari care sunt implicați în lupta cu noul tip de coronavirus COVID-19 [21].

Conform lui V. Cibotaru, problema stringentă cu care se confruntă Armata Națională este procesul care este lipsit de operativitate și implementare rapidă a etapelor de modernizare și schimbare a tehnicii militare, în contextul reconfigurării geopolitice accelerate a mediului de securitate regională generând noi riscuri și amenințări la adresa securității și apărării naționale, Republica Moldova având nevoie de armament de tip nou, apărare antiaeriană modernă și de suplinirea rezervelor de muniție. Actualmente, starea echipamentului și dotărilor nu corespunde riscurilor și amenințărilor la care Republica Moldova este expusă. Realizând o analiză comparată dintre Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO și Inițiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare, expertul susține că prin ultima, Republica Moldova își consolidează interoperabilitatea forțelor armate obișnuite cu cele ale statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice care au pus la dispoziția Republicii Moldova experții săi din Statele Unite ale Americii, România, Polonia, Țările Baltice pentru diferite programe de asistență și posibilități de modernizare a tehnicii [22]. Considerăm că Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO este la fel de important în procesul de reformare și modernizare a sistemului de securitate și apărare națională, document ce necesită o nouă adoptare într-o variantă actualizată pe perioada 2021-2023, contribuind la

fortificarea relațiilor de cooperare multilaterală oferind instrumentarul necesar reieșind din interesul de securitate națională al Republicii Moldova și din interesul Alianței Nord-Atlantice de consolidare a securității regionale, luând în considerație poziționarea geopolitică a Republicii Moldova și existența conflictului înghețat pe teritoriul acesteia. În această ordine de idei, V. Cibotaru punctează că procesul de încetinire a reformei și modernizării a forțelor armate este determinată de viziunile contradictorii sau chiar lipsa acestora din partea exponenților clasei politice. În contextul evenimentelor militare din regiunea Carabahul de Munte, Republica Moldova trebuie țină cont de trei factori: apărarea propriilor cetățenii, consolidarea relațiilor de cooperare politico-militare cu România și Ucraina și intensificarea participării în cadrul misiunilor de menținere a securității regionale [22].

În opinia noastră Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO este un element destinat individualizării, sistematizării şi concretizării relaţiilor de cooperare, intensificării dialogului şi consultărilor între parteneri şi Alianța Nord-Atlantică la nivel interstatal. Prin adoptarea Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO țara noastră şi-a exprimat dorinţa de a intensifica dialogul politic şi cooperarea cu Organizația Nord-Atlantică în domeniile: militar, ştiinţific, protecţia mediului, urgenţe civile etc, implicând în acest proces, în primul rând instituțiile menite să asigure funcționalitatea sistemului de securitate și apărare, iar în al doilea rând incluzând și alte instituţii naţionale. Reieșind din actualitatea reconfigurării arhitecturii geopolitice a mediului de securitate regională în contextul pandemiei globale COVID-19, procesul de actualizare a Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO este o necesitate categorică și necondiționată, dat fiind faptul că documentul este axat pe eficientizarea procesului de reforme în sectorul securităţii și apărării naţionale. Unele dintre aspectele benefice pentru Republica Moldova, ca urmare a realizării mecanismului de implementare a Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, este nu doar aprofundarea relaţiilor de cooperare cu statele membre ale Alianței Nord-Atlantice, dar și promovarea unei imagini favorabile a Republicii Moldova pe plan extern, în contextul edificării unui stat de drept, democratic şi prosper. În această ordine de idei, Alianţa Nord-Atlantică este dispusă să susţină în continuare eforturile Republicii Moldova în reformarea şi modernizarea sistemului de securitate și apărare națională, pentru a face faţă noilor provocări generate de criza sanitară mondială. Mai mult ca atât, Alianţa Nord-Atlantică este gata să-şi extindă acest sprijin asupra unor reforme mai profunde în domeniul politic şi în sectorul securității și apărării naționale la nivel instituțional. Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO rămâne a fi în continuare un document conceput în funcţie de necesităţile individuale ale fiecărui stat partener,

ceea ce înseamnă că Republica Moldova este liberă să-şi aleagă domeniile prioritare sau de interes, scopurile şi sarcinile pe care le-a inserat în acest Plan. Unul dintre obiectivele-cheie ale mecanismului Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, capabil să favorizeze şi să menţină un mediu intern propice reformelor democratice, este consolidarea dialogului și a consultărilor politice între Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică. Astfel, Republica Moldova îşi poate exprima şi demonstra voinţa şi capacitatea de a avansa sub câteva aspecte primordiale: cel al politicii interne şi externe și cel al implementării principiilor fundamentale, stipulate în Documentul-cadru al Programului Parteneriatul pentru Pace şi în documentul de bază al Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic.

Ținem să punctăm că, în perioada pandemiei globale COVID-19 obiectivul realizării politicilor de cooperare politico-militară pe dimensiunea securitate și apărare națională dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică este continuitatea procesului de fortificare instituțională a forțelor armate, a organelor securității statului și a altor structuri de resort prin implementarea angajamentelor asumate de către ambele părți, în contextul oferirii oportinităților în cadrul Programului Parteneriatul pentru Pace, proiect care a fundamentat colaborarea dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică. În condiţiile statutului său de neutralitate, Republica Moldova, prin implementarea Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, nu urmăreşte deocamdată dezideratul aderării la Alianţa Nord-Atlantică, dar intenţionează să implementeze acest Plan pentru avansarea în procesul de reformare şi modernizare a sectorului de securitate și apărare naţională. În același timp, apariția noilor provocări geopolitice la adresa securității naționale generate de pandemia globală de noul tip de coronavirus COVID-19 determina Republica Moldova, în pofida deținerii statutului de neutralitate permanentă, să intensifice dialogului cu Alianța Nord-Atlantică, chiar și ulterior renunțarea la acest concept de neutralitate, în eventualitatea aderării la valorile euroatlantice, care s-a dovedit a fi unul perimat ce nu a contribuit la fortificarea securității naționale ci dimpotrivă a sporit vulnerabilitatea sistemului național de securitate și apărare.

Concluzii

Intensificarea relațiilor de cooperare politico-militare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică, în special în condițiile crizei sanitare provocată de pandemia COVID-19, dar și în contextul agravării relațiilor diplomatice dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă amplificând și mai mult disensiunile precedate de protejarea sferei de influență geopolitică din spațiul postsovietic și asigurarea unui regim politic intern autoritar de Federația Rusă și adoptarea sancțiunilor în serie de către instituțiile Uniunii Europene împotriva

Federației Ruse, necesită o nouă abordare, la nivelul clasei politice, precum și la nivelul societății, mult mai pragmatică, consecventă și intransigentă care ar garanta o perspectivă geopolitică clară pe termen lung a conceptului de asigurare a securității naționale. Aceste importante transformări paradigmatice ar contribui la determinarea unor politicii ce vizează realizarea procesului de promovare a reformelor democratice în diverse structuri ale statului și de modernizare a acestora, în special în sectorul de securitate şi apărare națională, dar și la aprofundarea cooperării Republicii Moldova cu instituţiile euroatlantice, evoluții care au o influenţă benefică asupra procesului general de fortificare a tuturor componentelor securității naționale a Republicii Moldova. Valorificarea oportunităților oferite de Alianța Nord-Atlantică în sporirea nivelului de reziliență instituțională a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova va permite ajustarea procesului de asigurare a securității naționale la standardele euroatlantice ceea ce se va solda eminamente cu amplificarea gradului de descurajare a eventualelor pericole din partea potențialelor inamici, precum și combaterea eficientă a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale. Pentru realizarea acestui deziderat este indispensabil ca instituțiile din cadrul Administrației Publice Centrale responsabile de reforma în domeniul securității și apărării naționale să demonstreze voinţă politică, perseverență și transparenţă în acțiunile de realizare a angajamentelor asumate de Republica Moldova în relațiile de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică, totodată, manifestând interes în evoluția parcursului euroatlantic din calitatea de stat partener în stat membru al sistemului de securitate cooperativă și apărare colectivă.

Referințe bibliografice:

1. COVID-19 Coronavirus Pandemic. Reported Cases and Deaths by Country or Territory. În: Worldometer, https://www.worldometers.info/coronavirus/ (vizitat 23.01.2021).
2. Listings of WHO's Response to COVID-19. Timeline of WHO's Response to COVID-19, 29 iunie 2020. https://www.who.int/news-room/detail/29-06-2020-covidtimeline (vizitat 23.01.2021).
3. Coronavirus Disease (COVID-19): Situation Report -162, World Health Organization, 30 June 2020. 18 p. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200615-covid-19-sitrep-147.pdf?sfvrsn=2497a605_4 (vizitat 25.01.2021).
4. Băhnăreanu C. Impactul economic al pandemiei de COVID-19 la începutul anului 2020. În: Impact Strategic, 2020, nr. 2, p. 87-98.
5. Sandford A. Coronavirus: Half of Humanity Now on Lockdown as 90 Countries Call for Confinement. https://www.euronews.com/2020/04/02/coronavi -rus-in-europe-spain-s-

death-toll-hits-10-000-after-record-950-new-deaths-in-24-hou (vizitat 26.01.2021).
6. Jones L., Palumbo D., Brown D. Coronavirus: A Visual Guide to the Economic Impact. https://www.bbc.com/news/business-51706225 (vizitat 26.01.2021).
7. Tobben Sh. Oil for Less Than Nothing? Here’s How That Happened. https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-20/negative-prices-for-oil-here-s-hat-that-means-quicktake (vizitat 30.01.2021).
8. Krauss C. Oil Nations, Prodded by Trump, Reach Deal to Slash Production. https://www.nytimes.com/2020/04/12/business/energy-environment/opec-russia-saudi-arabia-oil-coronavirus.html?searchResultPosition=22 (vizitat 30.01.2021).
9. Keith T., Gharib M. A Timeline Of Coronavirus Comments From President Trump and World Health Organization. https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/04/15/835011346/a-timeline-of-coronavirus-comments-from-president-trump-and-who (vizitat 30.01.2021).
10. Tong E. Explainer: 10 Things to Know About Hong Kong`s National Security Law – New Crimes, Procedures and Agencies. https://hongkong-fp.com/2020/07/01/explainer-10-things-to-know-about-hong-kongs-national-security-law-new-crimes-procedures-and-agencies/ (vizitat 03.02.2021).
11. Kuo L. Taiwan Election: Tsai Ing-Wen Winds Lanslide in Rebuke to China. https://www.theguardian.com/world/2020/jan/11/taiwan-re-elects-tsai-ing-wen-as-president-in-clear-message-to-china (vizitat 03.02.2021).
12. Grossman D. Is the „1992 Consensus” Fading Away in the Taiwan Strait. https://thediplomat.com/2020/06/is-the-1992-consensus-fading-away-in-the-taiwan-trait/ (vizitat 03.02.2021).
13. Chung L. US Navy Warship Transits Tawian Strait as PLA Starts Live-Fire Drills. https://www.scmp.com/news/china/military/article/3084401/us-navy-warship-transits-taiwan-strait-pla-starts-live-fire (vizitat 03.02.2021).
14. Tian Y. L., Lee Y. China Drops Word „Peaceful” in Latest Push for Taiwan „Reunification”. https://www.reuters.com/article/us-china-parliament-taiwan/china-drops-word-peaceful-in-latest-push-for-taiwan-reunification-idUSKBN22Y06S (vizitat 10.02.2021).
15. Parameswaran P. South China Sea and the Coronavirus: New China Vietnam Incident Spotlights Old Realities. https://thediplomat.com/2020/04/south-china-sea-and-the-coronavirus-new-vietnam-china-incident-spotlights-old-realities (vizitat 10.02.2021).
16. Chifu I. Testul chinez pentru Biden: amenințarea Taiwanului. https://deschide.md/ro/stiri/editorial/79363/Iulian-Chifu--Testul-chinez-

pentru-Biden-ameni%C8%9Barea-Taiwanului.htm (vizitat 10.02.2021).
17. Geropoulos K., Waller N. Round One: US and Russia Slowly Hit-re-START Nuke But-ton. https://www.neweurope.eu/article/round-one-us-and-russia-slowly-hit-re-start-nuke-button/ (vizitat 10.02.2021).
18. Bogzeanu C. Apărarea europeană – schimbare de curs, în contextul pandemiei de COVID-19? În: Impact Strategic, 2020, nr. 2, p. 120-134.
19. Lute D., Burns N. NATO at Seventy. An Alliance in Crisis, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kenedy School. https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/NATOatSeventy.pdf (vizitat 12.02.2021).
20. Chirilă V. Expert: Tensiunile dintre UE și Rusia vor avea consecințe grave asupra Republicii Moldova. https://deschide.md/ro/stiri/politic/80292/Expert-Tensiunile-dintre-UE-%C8%99i-Rusia-vor-avea-consecin%C8%9Be-grave-asupra-RMoldova.htm (vizitat 12.02.2021).
21. Paclikova B. Masă rotundă: Importanța DCBI pentru reformarea sectorului de securitate al Republicii Moldova. https://infocenter.md/masa-rotunda-importanta-dcbi-pentru-reformarea-sectorului-de-securitate-al-republicii-moldova/ (vizitat 12.02.2021).
22. Cibotaru V. Masă rotundă: Importanța DCBI pentru reformarea sectorului de securitate al Republicii Moldova. https://infocenter.md/masa-rotunda-importanta-dcbi-pentru-reformarea-sectorului-de-securitate-al-republicii-moldova/ (vizitat 12.02.2021).

UN MODEL COMPREHENSIV AL TRANSPARENȚEI ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

A COMPREHENSIVE MODEL OF TRANSPARENCY IN PUBLIC ADMINISTRATION

DOI: 10.5281/zenodo.5565008
UDC: 352:316.77

Valentina CORNEA
Universitatea „Dunărea de Jos" Galaţi
E-mail: valentina.cornea@ugal.ro
ORCID ID: 0000-0001-6469-1283

Rezumat: *În accepțiune generală transparența este un instrument pentru monitorizarea activității administrației publice, dar și un instrument pentru asigurarea bunei guvernări. Articolul subliniază diferite elemente de transparență în administrația publică, concentrându-se pe caracterul și efectele sale adesea surprinzătoare și chiar paradoxale. În acest studiu propunem un model simplu și comprehensiv privind asigurarea transperenței în administrația publică locală. Pornim de la premisa că efectele transparenței, definită în termeni de impact tangibil, depinde în practică de modul în care reacționează alți actori. Reacțiile pot fi de două feluri: indirecte - atunci când mass-media, partidele politice de opoziție sau alegătorii dezvăluie / recunosc ca problemă abuzurile autorităților; și directe când autoritățile iau decizii obligatorii ca răspuns la o problemă.*

Cuvinte cheie: *transparență, responsabilitate, vizibiltate, deductibiltate*

Abstract: *In a general sense, transparency is a tool for monitoring the public administration activity, but also a tool for ensuring good governance. This paper highlights various elements of transparency in public administration, focusing on its often surprising and even paradoxical nature and effects. In this study, we propose a simple and comprehensive model of ensuring transparency in local public administration. We start from the premise that the effects of transparency, defined in terms of tangible impact, depend in practice on how other actors react. Reactions can be of two kinds: indirect – when the media, opposition political parties or voters reveal/acknowledge the abuse of the authorities as a problem; and direct when the authorities make binding decisions in response to a problem.*

Key words: *transparency, accountability, visibility, deductibility.*

Introducere

Transparența în administrația publică este în general instrumentul dorit, încurajat și permis pentru a spori eficiența actului de guvernare și al deciziilor adoptate de către autorități. Supunerea procesului de adoptare a deciziilor unui

control mai mare a devenit valoare publică, iar statele au adoptat proceduri în acest sens. Cosiderată „opusul secretului”, acolo unde este practicată, transmite ideea de onestitate și integritate (Ball, 2009, p.296), raspundere, responsabilitate (Fox, 2007, p.663, Hosseini, 2018, p.), dar și responsabilizare, oglindind un anumit comportament al individului în raport cu alţii şi în raporturile lui cu societatea (Costache, 2016, pp. 25-28), reziliență organizațională (Al Balushi, 2021, p.1246), contribuie la reducerea corupţiei şi a funcţionării defectuoase a administraţiei publice, prin faptul că se poate asigura monitorizărea activităţii administraţiei publice de către cetăţenii interesaţi, cât şi de organizaţiile societăţii civile (Pîrvan, 2015), condiție pentru crearea valorii publice (Douglas & Meijer, 2016 p. 941) sau indicator al sănătății morale a unei organizații (Bennis, Goleman și Biederman, 2008, p. 26) precum și instrument de control într-un scenariu de criză economică și financiară (Alcaide-Muñoz & Bolívar, 2015)

Transparența este obiect de studiu frecvent explorat de cercetători, existind o bogată literatură în acest sens. Cu toate acestea, particularitățile și subtilitățile inerente transparenței, cum ar fi supraîncărcarea informațiilor sau interpretabilitatea, sunt rareori acordate atenției științifice.

În acest studiu, având în vedere cazul Republici Moldova, propunem un model simplu și comprehensiv privind asigurarea transperenței în administrația publică locală. Republica Moldova dispune de cadrul legal necesar pentru asigurarea unui proces decizional transparent şi participativ. Cu toate acestea există multe probleme în aplicarea eficientă a acestuia. Aplicarea selectivă și fragmentară a legislației este una dintre problemele frecvent invocate de către autorii care studiază fenomenul. În fundamentarea modelului pornim de la premisa că efectele transparenței, definită în termeni de impact tangibil, depinde în practică de modul în care reacționează alți actori. Reacțiile pot fi de două feluri: indirecte - atunci când mass-media, partidele politice de opoziție sau alegătorii dezvăluie / recunosc ca problemă abuzurile autorităților; și directe când autoritățile iau decizii obligatorii ca răspuns la o problemă.

Metodologie

În prima parte a studiului evocăm apariția și evoluția ideii de trasparență. În următoarea secțiune analizăm cadrul legal privind asigurarea transparenței în Republica Molodva. În baza datelor existente privind transpunerea în practică a cadrului legal, realizăm o meta-analiză pentru a identifica elementele cheie ale unui model comprehensiv al transparenței. Datele utilizate sunt extrase din date oficiale și studii realizate recent de organizații independente din Republica Moldova.

Apariția și evoluția ideii de transparență

Derivat din latinescul „transparentum” care îneamnă a transmite lumina,

cuvântul transparență este folosit în mod figurat pentru a însemna „a fi ușor de văzut". Termenul a evoluat, înregistrând multe utilizări și semnificații – de la sensul inițial de transmitere a luminii până la ceva care este aparent sau înțeles Acest lucru se întâmplă pentru că oamenii dau sens mediului lor prin clarificarea progresivă a sensului cuvintelor pe care le folosesc, rezolvând ambiguitățile (Ball, 2009, p. 296). Dacă un cuvânt devine încărcat de valoare acceptată, acesta duce la anumite acțiuni și comportamente. În această ordine de idei, și într-o abordare postmodernistă, transparența poate fi definită prin trei metafore, care afectează modul în care vor fi create politicile și, implicit, puse în aplicare: 1) transparența ca valoare publică îmbrățișată de societate pentru a contracara corupția; 2) transparența sinonimă cu luarea deciziilor deschise de către guverne și organizații nonprofit; 3) transparența ca instrument complex de bună guvernanță în programe, politici, organizații și națiuni. Carolyn Ball susține că în prima metaforă, transparența este subtil legată de responsabilitate. Luarea deciziilor de o manieră transparentă este o componentă a responsabilității. Cea de-a doua metaforă încurajează deschiderea și preocupările pentru protecția datelor. Cea de-a treia sugerează eficiență și eficacitate în activitatea administrativă. Prin mesajul transmis de aceste metafore se așteaptă ca organizațiile și națiunile să își desfășoare activitățile de zi cu zi responsabil și eficient (Ball, 2009, p. 296).

Utilizarea pe larg a cuvântului transparență s-a răspândit odată cu apariția acestuia în politicile Băncii Mondiale la începutul anilor 1990. Așa-numita poziție neutră din punct de vedere politic a băncii a dus la progrese economice reduse, costuri ridicate pentru cetățenii țărilor în curs de dezvoltare din cauza șifonării banilor.

Discuțiile informale dintre Peter Eigen, manager la Banca Mondială Kamal Hossein și Laurence Cockcroft privind corupția guvernamentală și în afaceri au culminat cu fondarea unei organizații non-profit, Peter Eigen fiind convins că nu poate aborda corupția din poziția sa în cadrul Băncii Mondiale. Pentru denumirea organizației, între „Integrity International" și „Honesty International" s-a optat pentru „Transparency International". Utilizarea cuvântului s-a răspândit în convențiile Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD)) și în directivele Congresului către Fondul Monetar Internațional. Documentele acestor organizații au oferit recomandări de politici pe care țările să le adopte pentru a asigura transparența prin politici credibile privind conflictul de interese, proces decizional deschis și execuția bugetelor, libertatea de informare și participarea cetățenilor la formularea și implementarea politicilor publice și responsabilitatea întreprinderilor de stat.

Învestigând modul în care transparența internă are impact asupra rezistenței organizaționale într-o entitate publică, Al Balushi (2021) arată că și transparența internă contribuie la o mai bună pregătire pentru condițiile adverse,

sporind capacitatea de a cumula, localiza și partaja cunoștințe. În mod similar, sistemele de management îmbunătățesc transparența internă prin eficientizarea fluxului de comunicare, utilizarea indicatorilor și acumularea unei baze de date.

Pe lângă multele efecte pozitive, transparența însăși nu este lipsită de capcanele sale. În anumite circumstanțe și nu neobișnuite, transperența poate fi chiar inamicul bunei guvernări (Bannister & Connolly, 2011). Opinia larg răspândită că o mai mare transparență în instituții duce la rezultate mai bune este considerată o viziune prea entuziastă. (Breton și colab. 2007, 1).

O limită a asigurării transparenței în procesul decizional poate fi nedorința de a documenta problemele de teama unor critici ulterioare. Transparența poate duce la gândire defensivă și precauție excesivă - o întoarcere la cultura de evitare a riscurilor personale cu toate costurile pe care noul management public a încercat să o elimine. Strâns legat de aceast lucru este problema conformității. Funcționarii publici arareori sunt dispuși să exploreze politici sau poziții noi și care pot oferi o contrabalanță la puterea politicienilor, și în special a elitelor politice. O altă limită se referă la costuri. Transparența poate costa mai mulți bani decât economisește pe măsură ce volumul de informații disponibile crește. Irlanda, după rezultate înregistrate privind asigurarea transparenței, a fost nevoită să facă compromisuri între cost și acces. Sistemele deschise reprezintă a altă consecință neintenționată a transparenței: nu există certitudinea că cetățenii au capacitatea de a analiza corect și eficient o politică publică, un buget al administrației locale, etc. S-a constatat, spre exemplu că în Grecia bugetele publice erau ficțiuni ingenioase, Enron Corporation este în general o companie transparentă, doar că informațiile furnizate erau imposibil de înțeles (Bannister & Connolly, 2011). Aceste limitări duc la reducerea rolului transparenței, diminuîndu-i utilitatea ptractică.

Modele de asigurare a transparenței

Un model de asigurare a transparenței se conturează în funcție de discurs politic dominat. Un discurs dominant se poate referi la libertatea de informații ca un drept civil („dreptul de a ști”), implicând un conflict de interese între guvern și public, la noi forme de colaborare guvernare și sporirea încrederii cetățenilor, făcând, fără îndoială, guvernanța mai eficientă (cf. OECD, 2003) sau poate fi un concept economic, care se referă la performanța organizațiilor publice. Cert este că orice model trebuie adaptat contextului și realităților social politice.

Literatura de specialitate releva mai multe modele de referință, elaborate din diferite persepective – tehnic, logistic, cu finalitate socială. Spre exemplu, Hosseini, *et al* (2018) propun patru modele de referință pentru cerințele de transparență în sistemele de informații, pentru a permite inginerilor și analiștilor de sisteme de informații să gestioneze mai bine cerințele de transparență ale părților interesate. Aceste modele de referință surprind: (1) actorii implicați în procesul de furnizare a transparenței și fluxul de informații dintre aceștia, (2)

semnificația informațiilor făcute transparente prin divulgarea informațiilor, (3) utilitatea acestor informații pentru o public special în ceea ce privește furnizarea acestora cu capacități de luare a deciziilor prin intermediul informațiilor dezvăluite și (4) calitatea informațiilor dezvăluite părților interesate.

Leite, J. & Cappelli (2010, p.131) propun o scară de transparență cu scopul de a ajuta organizațiile să distingă ce este transparența și cum pot demonstra transparența. Scara conține cinci cerințe non-funcționale: accesibilitate, utilizare, informativitate, înțelegere și auditabilitate. Această scară poate fi utilizată în scopul de a ajuta organizațiile să distingă ce este transparența și cum pot demonstra transparența.

Un model cuprinzător de factori determinați ai transparenței este elaborat de Ricardo M. și Marijn J. (2019). Nu este o teorie testată, dar poate cea mai cuprinzătoare relatare privind factorii determinanți și efectele acestora în domeniul trasparenței. Modelul prezintă relația dintre 42 de determinanți și 8 efecte posibile și unifică diferite puncte de vedere asupra transparenței într-un singur model. Cei 42 de determinanți identificați sunt incluși în patru grupe principale.

Tabelul 1 Factori determinanți ai trasparenței

1	Calitatea datelor	Aspectele care determină calitatea datelor și informațiilor oferite
2	Calitatea sistemului	Caracteristicile sistemelor utilizate pentru publicarea datelor
3	Caracteristici organizaționale	Varietatea de organizații care publică date și informații
4	Caracteristici individuale	Varietate de utilizatori ai datelor și informațiilor oferite

Sursa: elaborat în Ricardo M. și Marijn J. (2019)

Modelul a fost denumit „Teoria ferestrei" deoarece creează o „fereastră" prin care se observă guvernarea și astfel poate fi depășită asimetri informațională. Există două părți: cei care privesc prin fereastră și cei care care determină ce este prezentat în fereastră. Metafora ferestrei este suficient de sugestivă, arătând că aceasta este eficientă în timpul zilei, rămânând întunecată noaptea, dacă cei care privesc sunt privați de lumină. Asocierea este similară observațiilor lui Snowden (2002), care vorbește despre limitele superioare și inferioare ale abstractizării acceptabile și despre problemele comunicării dincolo de aceste limite. Unele tipuri de date și informații, deși sunt accesibile prin proceduri de liber acces, sunt dificil de a fi înțelese fără explicații suplimentare. În această ordine de idei, Karina Furtado Rodrigues (2020) consideră că transparența poate fi recunoscută pe baza a două elemente, ambele necesare și suficiente atunci când sunt împreună

- vizibilitate și deductibilitate. Vizibilitatea este formată de indicatorii (1) exhaustivitate și (2) identificabilitate, adică cât de ușor ar fi găsirea datelor. Deductibilitatea poate cuprinde numeroase elemente, de la capacitatea de a deduce ceva din informațiile existente până la satisfacerea nevoilor și cererilor unui anumit public țintă.

Dezideratul transparenței în Republica Moldova

Existența unor acte normative speciale în domeniul informării, consultării şi participării în procesul decizional, prevederi exprese în Codul administrtaiv, hotărâri de guvern privind mecanismul de consulatre publică și paginile oficiale ale autorităţilor administraţiei publice în reţeaua Internet plasează Republica Moldova în rândul țărilor cu un cadru normativ elaborat pentru asigurarea trasparenței. Comprehensibilitatea și transparența acțiunilor autorităților publice sunt solicitate în mod expres prin art 32 din Codul administrtaiv:

> (1) Procedura administrativă se structurează astfel încît participanții să poată înțelege fiecare etapă a procedurii. Dacă este necesară contribuția unui participant, acestuia i se comunică neîntîrziat, într-un limbaj clar și ușor de înțeles, acțiunile care trebuie întreprinse.
>
> (2) În condițiile legii, autoritățile publice trebuie să asigure participarea neîngrădită la procedura administrativă a persoanelor interesate.

În pofida existenței unui amplu cadru legal, autorităţile administraţiei publice locale aplică selectiv şi fragmentar legislaţia privind transparenţa în procesul decizional.

Studiile arată că cel mai utilizat instrument pentru asigurarea transparenței este pagina web a autorității locale (în medie de 95,58%,) urmată de rețelele de socializare – (78,37%), poșta electronică (58,66%), panoul informativ (58,36%) și ziarele (45,58%) (Promo-LEX, p. 2021, p.7). 10 din 60 de orașe și sate monitorizate de IDIS Viitorul nu au pagini web, fie sunt nefuncționale (Dondușeni, Criuleni, Otaci, Baurci, Corjeuți, Sipoteni, Gura Galbenei, Costești, Chișcăreni și Ruseștii Noi) (IDIS Viitorul, p. 10-11).

Media generală a trasparenței, evaluată după 11 indictaori pentru o perioadă de 5 ani se situează sub 50 %. Criteriul cu cele mai mari ponderi în asigurarea transparenței este participarea în procesul decizional (32%), accesul la informații (16 %) și bugetarea (12%). La polul opus se află administrarea proprietății publice (7%), Etica profesională și conflictul de interese, (6 %), Investițiile, întreprinderile municipale și participarea în societățile comerciale (6 %), Serviciile sociale (4 %). (IDIS Viitorul, p. 7).

Media generală a transparenței autorităților publice locale în clasamentele din anii 2016–2020

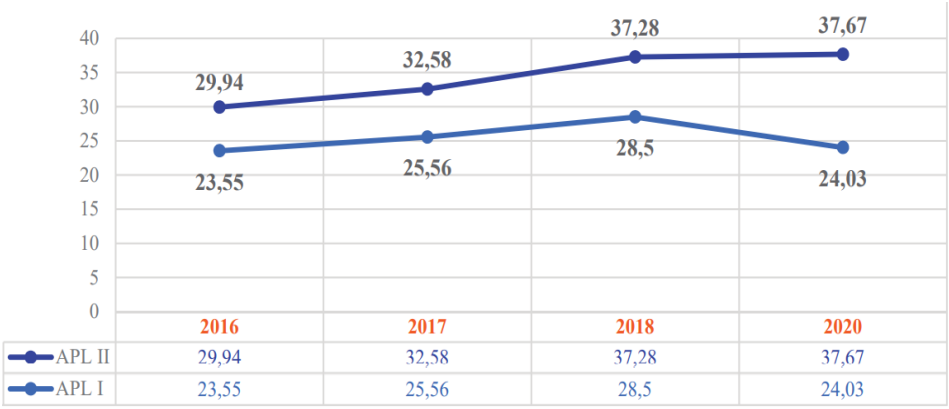

Sursa: Raportul de monitorizare *Transparența autorităților administrației publice locale din Republica Moldova în anul 2019.* IDIS „Viitorul”

Datele raportului IDIS „Viitorul” relevă faptul că în anul 2019, șapte autorități publice raionale (22%) și 35 autorități publice locale (58%) nu au adus la cunoștința publicului proiectele de decizii şi materialele aferente acestora până la şedinţa autorităţii publice, iar 15 administrații raionale (47%) și 18 administrații locale (30%) parțial au adus la cunoștință astfel de documente. Acest fapt a limitat dreptul și posibilitatea cetățenilor de a cunoaște conținutul proiectelor de acte ce au fost discutate în ședințele autorităților administrației publice raionale și locale. Numai 10 autorități publice raionale (31%) și șapte autorități publice locale (12%) au respectat în totalitate aceste cerințe (Raport IDIS Viitorul). Cele mai transparente 5 auorități de nivelul II sunt raioanele Strășeni, Fălești, Criuleni, Cahul, Soroca. La polul opus se află Călărași, Nisporeni, Ocnița, Taraclia, Briceni.

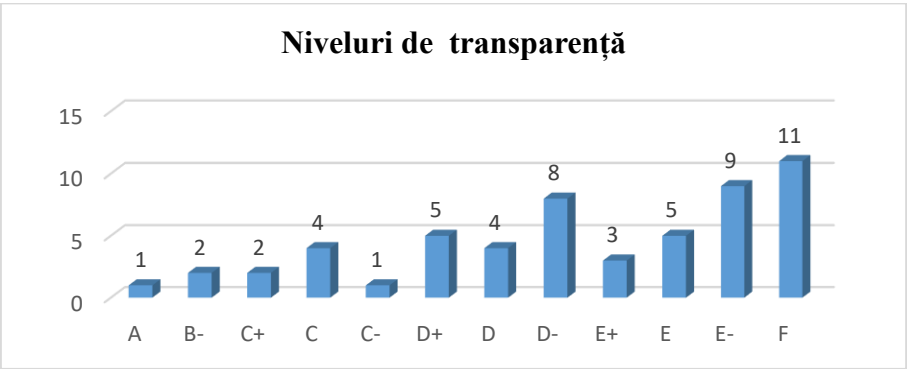

Sursa: *elaborat de autor în baza datelor din Raportul de monitorizare Transparența autorităților administrației publice locale din Republica Moldova în anul 2019. IDIS „Viitorul”*

Evaluate după cei 11 indicatori, autoritățile publice locale sunt încadrate în 12 niveluri de trasparență. Nivelul A reprezintă cel mai înalt grad de transparență grad, nivelul F – cel mai scăzut. Cele mai multe autorități se regăsesc în categoria F (11), cu un nivel sporit de transparență fiind identificată o singură autoritate.

Informarea insuficientă a autorităţilor cu referire la prevederile legii, resurse tehnice şi financiare limitate, dar şi lipsa unor mecanisme de control şi sancţionare pentru nerespectarea transparenţei decizionale sunt cauzele cel mai des invocate în asigurarea defectuoasă a transparenței.

Discuții și concluzii

Definiția legală a transparenței în legislația națională exprimă în mod clar scopul acesteia – informare, în mod deschis și explicit privind activitatea desfășurată de către autoritățile publice, implicit consultarea cetățenilor în procesul de elaborare şi de adoptare a deciziilor, considerând *a priori* cetățenii „părți interesate" în procesul de elaborare a deciziilor. Transpusă într-o narațiune, definiția respectivă ar arăta astfel: A, ca parte obligată de lege, oferă informații părților interesate B, astfel încât părțile interesate B să poată utiliza informațiile în procesul de luare a deciziilor. Sau: ca parte interesată, A dorește să obțină informații de la părți interesate B, astfel încât să poată folosi informațiile în luarea deciziilor. Este lesne de observat că pentru A comportamentul este reglementat, pentru B este voluntar. Implicarea sau neimplicarea lui B în procesul de luare a deciziilor nu este pasibilă de sancțiuni, la fel cum și pentru A nu există sancțiuni pentru modul în care alege să informeze, cu excepția cazurilor în care se constantă că A, prin comportamentul său a încălcat prevderi exprese.

Această situație relevă faptul că doar oferirea de date și informații nu reprezintă nici garanția că „părțile interesate" se vor implica în procesul de luare a deciziilor, nici faptul că activitatea adminnistrației publice este dezvăluită corect, suficient, inteligibil etc. pentru cetățeni.

Carențele cadrului legal pot fi diminuate prin aplicarea unui model, adaptat pentru contexte specifice, în care se vor regăsi cu precădere următoare elemente:

1. Furnizori de date și informații. Se referă la actori identificabili, în esență birocratici, care produc informații și se bazează pe ele atunci când acționează. Controlează aceste informații și pot fi forțati să le elibereze. Observația noastră este că nu doar autoritățile publice pot apărea în calitate de furnizor de informații. Acestea pot fi oferite și de către cetățeni (ex. expertiza acestora în cadrul procesului decizional). Rolul autorității publice este să analizeze, (într-un cadru transparent!) utilitatea acesteia pentru fundamentarea de politici și acțiuni.

2. Informații și date. Informațiile produse există în mare parte sub formă

de documente. Observația pe care o formulăm este că cetățeanului ar trebui să-i fie furnizate mai degrabă informații publice, decât documente publice. În multe cazuri, informațiile furnizate de autoritățile publice sunt în forme și structuri care nu sunt de înțeles de către receptorii de informații. Aceste forme pot include tabele, diagrame complicate, cifre aglomerate și texte lungi, care sunt pot fi adevărate, dar inutile. Mai multe studii evidențiază importanța interpretării informațiilor furnizate. De exemplu, este a susținut că un serviciu public este considerat transparent atunci când informează părțile interesate, precum și le explică deciziile (Stirton & Lodge, 2001). Explicațiile textuale simple (Hosseini, 2018), sinteza și interpretarea se impun având în vedere diversitatea probabilă a abilităților cognitive ale receptorilor de informații.

3. Public capabil și motivat să înțeleagă mesajele dezvăluite și semnificația acestora. Publicul așteaptă revelarea acțiunilor autorităților publice, astfel încât acesta să poată acționa asupra sa, folosind canalele adecvate ale discursului public și ale vocii democratice. Transparența nu este pe deplin realizată decât dacă publicul larg este conștient de disponibilitatea informațiilor și știu cum să acceseze astfel de informații și le utilizeze.

Transpuse schematic, aceste elemente arată astfel:

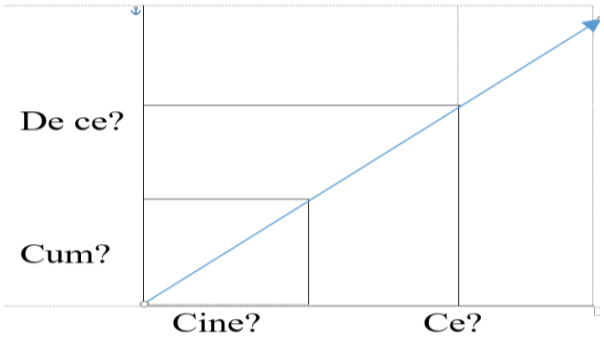

Fig. 1 Model de referință pentru asigurarea transparenței
(prezentare proprie)

Întrebările Cine? și Cum? înseamnă punerea la dispoziție a informațiilor cu privire la etapele procesului decizional, precum și modul în care sunt puse la dispoziție informațiile. Aceast cadran reprezintă vizibilitatea, compusă din indicatori de completitudine și verificabilitate. Întrebarea principală, care asigură criteriul deductibilității din documente este Cum?. Capacitatea de a deduce ceva din informațiile prezentate depind de subiectul care le valorifică. Când primarul spune că nu va exclude o majorare a impozitelor, se poate deduce că s-a consultat cu noi consilieri financiari, deoarece vechii consilieri erau în favoarea reducerilor de impozite.

Întrebările Ce? și De ce? reprezintă cerința de a explica justificarea

deciziilor și / sau acțiunilor administrației publice, precum și a părților interesate. Întrebarea principală aici este „de ce?”, asigurând criteriul acționalibilității, uneori denumit luarea deciziilor în cunoștință de cauză (Hosseini, 2018).

Acest articol a rezumat câteva dintre problemele cheie ale transparenței în administrația publică. Necesitatea unui model comprehensiv se impune din mai multe motive. În primul rând, nu toți cetățenii sunt înzestrați cu aceleași capacități cognitive, și nici nu se impune o asemenea „aliniere”. Gradul de familiarizare cu cadrul legal, cunoașterea suficient de bine a tuturor subiectelor de pe agenda publică, experiența pentru a înțelege de ce sunt necesari anumiți pași sau de ce trebuie să se facă ceva într-un anumit mod etc sunt diferite. În modelul propus am inclus elemente care să asigure deopotrivă și oferta și cererea de transparență. Natura și obiectivele transparenței sunt susceptibile să difere în funcție de situație și modelul poate fi utilizat pentru a selecta factorii determinanți care sunt adecvați unui context dat.

Referințe bibliografice:

1. Al Balushi, M. How internal transparency impacts organizational resilience, *International Journal of Quality & Reliability Management*, 2021, Vol. 38 No. 5, pp. 1246-1263. https://doi.org/10.1108/IJQRM-04-2020-0108.
2. Alcaide-Muñoz L., Rodríguez Bolívar M.P. Determining Factors of Transparency and Accountability in Local Governments: A Meta-Analytic Study, *Lex Localis*, Vol 13 No 2 (2015)
3. Auger, G. A. *Trust Me, Trust Me Not: An Experimental Analysis of the Effect of Transparency on Organizations.* Journal of Public Relations Research, 2014. *26 (4), 325–343.* doi:10.1080/1062726x.2014.908722
4. Ball C. What Is Transparency? *Public Integrity*, Fall 2009, vol. 11, no. 4, pp. 293–307 DOI 10.2753/PIN1099-9922110400, p. 296-297.
5. Bannister, F.and Connolly, R. The Trouble with Transparency: A Critical Review of Openness in e-Government, *Policy & Internet*, 2011, Vol. 3: Iss. 1, Article 8. http://www.psocommons.org/policyandinternet/vol3/iss1/art8, DOI: 10.2202/1944-2866.1076
6. Bennis, W., Goleman, D., & Biederman, P. W. Creating a transparent culture. Leader to Leader, 2008, 50, 21–27.
7. Costache, M. *Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane*. Bucharest: Pro Universitaria, 2016.
8. Douglas S. & Meijer A. Transparency and Public Value—Analyzing the Transparency Practices and Value Creation of Public Utilities, *International Journal of Public Administration*, 2016, 39:12, 940-951, DOI: 10.1080/01900692.2015.1064133.
9. Fox J. The uncertain relationship between transparency and accountability, *Development in Practice*, 2007, 17:4-5, pp. 663-671, DOI:

10.1080/09614520701469955.
10. Hosseini, M., Shahri, A., Phalp, K. *et al.* Four reference models for transparency requirements in information systems. *Requirements Eng* 23**,** 2018, 251–275 https://doi.org/10.1007/s00766-017-0265-y.
11. Leite, J., Cappelli C Software transparency. Business & Information Systems Engineering, 2010, 2 (3):127–139.
12. Pîrvan, V. *Transparența procesului decizional în cadrul autorităților administrației publice locale. Dificultăți și soluții.* IDIS ”Viitorul”, Policy Brief, nr. 3, 2015.
13. Pîrvan, V. *Raportul de monitorizare Transparența autorităților administrației publice locale din Republica Moldova în anul 2019*, IDIS ”Viitorul”, 2019.
14. Stirton, L., & Lodge, M. Transparency Mechanisms: Building Publicness into Public Services. *Journal of Law and Society*, 2001, *28* (4), 471–489. http://www.jstor.org/stable/3657957
15. ***Monitorizarea transparenței activității administrației publice locale de nivelul II și a UTA Găgăuzia. Promo–LEX, Chișinău, 2021.

OBSERVAREA ALEGERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA: PROCEDURI ȘI PARTICIPANȚI

OBSERVATION OF ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: PROCEDURES AND PARTICIPANTS

DOI: 10.5281/zenodo.5565015
UDC: 342.8(478)

Igor BUCATARU
Universitatea de Stat din Moldova
Asociația Promo-LEX
E-mail: igor.bucataru@yahoo.com

Rezumat: *Articolul cuprinde analiza activității de observare a alegerilor din Republica Moldova. Autorul atrage atenția asupra aspectelor privind reglementarea normativă, precum și evidențiază principalele etape în instituționalizarea și evoluția statutului de observator. Sunt cercetate principalele probleme cu care s-au confruntat misiunile de observare ce au monitorizat alegerile din Republica Moldova, atât în baza experienței misiunilor naționale cât și a celor internaționale. Cadrul legal este analizat prin prisma prevederilor Codului electoral și a Regulamentului CEC privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora. Sunt scoase în evidență și problemele depistate în activitatea observatorilor, atât a celor din partea societății civile, cât și a concurenților electorali. De asemenea, sunt formulate concluzii privind gradul de libertate deținut de observatori pe parcursul monitorizării alegerilor.*

Cuvinte cheie: *observarea alegerilor, misiuni de observare, drepturi și obligații ale observatorilor, observatori naționali și internaționali.*

Abstract: *The paper includes the analysis of the election observation activity in the Republic of Moldova. The author draws attention to the issues regarding normative regulation, as well as highlights the main stages in the institutionalization and evolution of observer status. The main problems faced by the observation missions that monitored the elections in the Republic of Moldova were investigated, both based on the experience of national and international missions. The legal framework is analyzed in the light of the provisions of the Electoral Code and the CEC Regulation on the status of observers and their accreditation procedure. The problems detected in the activity of the observers, both those from the civil society and the electoral contestants, are also highlighted. Conclusions are also drawn on the degree of freedom held by observers during election monitoring.*

Keywords: *election observation, observation missions, observers' rights and obligations, national and international observers.*

Introducere

Observarea liberă a alegerilor este o procedură fundamentală care asigură

legitimitatea procedurilor de vot desfășurate. Alegerile nu sunt suficiente în sine, doar organizarea unor alegeri nu poate asigura legitimitatea puterii. Este necesar ca alegerile autorităților publice de orice nivel să se desfășoare în condiții de libertate, corectitudine și șanse egale. Aprecierea corectitudinii desfășurării procedurilor electorale, trebuie să fie făcută nu doar de către organele de stat sau de către concurenți, ci și de organizațiile socității civile care pot aduce un punt de vedere obiectiv asupra conținutului proceselor electorale desfășurate.

Republica Moldova nu este un stat democratic consolidat, din care cauză încă persistă ruiscul fraudării alegerilor. Observarea alegerilor este mecanismul care poate preveni desfășurarea unor alegeri incorecte și fraudate.

Gradul de cercetare a problemei și scopul cercetării

Subiectul observării alegerilor este unui încă insuficient investigat de mediul academic. Atenția investigațională a majorității cercetătorilor este axată pe problemele ce țin de aplicarea procedurilor de vot în diverse tipuri de sisteme electorale, precum și impactul sistemelor electorale asupra configurației regimurilor politice. Mai puține analize științifice au fost elaborate pe subiectul mecanismului de observare a alegerilor.

Autorul și-a propus să analizeze în articol dacă statutul observatorilor (drepturile și obligațiile) din Republica Moldova permite de a observa liber și corect alegerile. Obiectivele cercetării se referă la: investigarea procesului de instituționalizare a instituției observatorului; cercetarea cadrului legal și normativ; identificarea principalelor etape în observarea alegerilor; diferențierea metodelor utilizate de observatorii din partea societății civile de a celora din partea concurenților.

Metodologia cercetării

Pentru obținerea unei imagini detaliate și obiective privind rolul și locul observatorilor în procesul electoral, au fost utilizate în calitate de instrumente metodologice:

- Analiza documentelor. În acest sens au fost examinate atât prevederile legale naționale, cât și standardele internaționale în domeniu în baza Declarațiilor și ghidurilor OSCE/ODIHR, a Liniilor directorii ale Consiliului Europei, precum și a Convenției privind standardele pentru alegerile democratice, drepturile și libertățile electorale în statele membre CSI. Drept bază documentară au servit, de asemenea, studiile și rapoartele în domeniu a Asociației Promo-LEX.
- Solicitările de acces la informație. Drept instrument de cercetare a servit și solicitarea de informații de la autoritățile publice pe subiecte relevante cercetării.
- Informarea în baza experienței de observator. Autorul studiului a

fost implicat în observarea alegerilor din Republica Moldova pe parcursul anilor 2014-2021. De asemenea dispune de experiență de observare internațională, din partea Promo-LEX, la scrutinele din: Armenia, Georgia, România, Suedia și Ucraina.

Rezultate

1. Constatări preliminare

Republica Moldova este un stat cu democrație în proces de consolidare. Pe parcursul a 30 de ani de independență în statul moldovenesc s-au desfășurat numeroase scrutine electorale naționale și locale. Potrivit normei constituționale, în Republica Moldova voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Prin sufragiu universal, la moment, este ales Președintele Republicii Moldova, Parlamentul, autoritățile reprezentative ale administrației publice locale de nivelurile unu și doi.

Calitatea alegerilor desfășurate în societate sunt un indicator plenar și veridic a calității instituțiilor publice, precum și a gradului de democratizare a societății per ansamblu. În Republica Moldova alegerile au fost în permanență competitive și s-au desfășurat periodic. În același timp, potrivit majorității misiunilor de observare, naționale și internaționale, au avut un caracter preponderent liber și corect. În fine, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele și a validat mandatele în toate cazurile când a fost solicitată să se expună.

Aprecierea calității alegrilor desfășurate, în corespundere cu documentele de politici internaționale de referință, trebuie să fie realizată nu doar de către autoritățile publice care organizează și desfășoară aceste scrutine. Ci și în mod aparte de către societatea civilă, de misiunile de observare independente de autoritățile statului, care pot veni cu o opinie și cu o expertiză „din afara sistemului”.

Ipoteza de la care se pornește în prezentul articol este că observarea alegerilor este o procedură absolut necesară în societățile unde democrația încă nu este consolidată. Atragem atenția în special asupra necesității observării civice a alegerilor, din partea societății civile.

2. Instituționalizarea activității observatorilor în Republica Moldova

Potrivit surselor disponibile analizate, prima mențiune despre rolul și statutul observatorilor se face în art. 46 din Legea nr. 1609 din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului. Subliniem, totuși, că noțiunea „observator” este utilizată pentru definirea observatorilor din străinătate (internaționali). Cu referință la observatorii interni, se utilizează noțiunea de „reprezentanți”. Cu privire la drepturile observatorilor, norma legală prevedea că „Reprezentanții presei, ai

audiovizualului, observatorii și alți reprezentanți acreditați au dreptul să asiste la toate operațiunile electorale iar în ziua alegerilor la secțiile de votare și la numărătoarea voturilor fără a se amesteca sau a încurca activității comisiei de votare în cazul constatării unei neregularități". În plus, pentru alegerile parlamentare din 27 februarie 1994, Comisia Electorală Centrală (CEC) aprobă un Regulament privind statutul observatorilor străini și o Hotărâre cu privire la acreditarea reprezentanților din partea partidelor, organizațiilor social-politice, obștești, blocurilor electorale și candidaților independenți.

Alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 17 noiembrie 1996 au fost reglementate prin Legea nr. 833 din 16-05-1996. La articolul 3, deja se introduce noțiunea de „observatori interni", care sunt „persoanele împuternicite de organele de conducere ale organizațiilor obștești, care au drept scop apărarea drepturilor omului", de rând cu „observatorii străini" și „reprezentanți partidelor și ai altor organizații social-politice". CEC a dezvoltat normele legale și a stabilit drepturile și obligațiilor observatorilor străini în cadrul Hotărârii cu privire la activitatea observatorului străin (internațional). De asemenea, a fost aprobată Hotărârea cu privire la statutul observatorilor interni și ai reprezentanților partidelor și altor organizații social-politice. În cadrul acesteia, la pct. 4 Comisia stabilea că „Observatorii interni și reprezentanții partidelor și altor organizații social-politice se bucură de drepturile și obligațiile stabilite […] pentru observatorii străini".

Astfel, potrivit cadrului normativ, la alegerile prezidențiale din 1996, existau două categorii de observatori: interni (din partea organizațiilor obștești) și străini (din partea organizațiilor internaționale și a altor state). Pentru partide și alte organizații social-politice era prevăzută noțiunea de „reprezentanți". Toate aceste categorii se bucurau de aceleași drepturi și obligații, descrise normativ însă doar pentru observatorii străini (internaționali).

La 21 noiembrie 1997 este aprobat Codul electoral al Republicii Moldova care reprezintă o culegere sistematică de reglementări legale privind organizarea și desfășurarea alegerilor. Statutul și acreditarea observatorilor este reglementată de un articol separat, inițial – art. 63, la moment – art. 68. Codul electoral stabilește existența a două categorii de observatori:

- observatori internaționali (acreditați inițial de Ministerul Afacerilor Externe, după care de CEC);
- Observatori naționali (acreditați de CEC și Consilii Electorale de Circumscripție):

a) din partea concurenților electorali;
b) din partea asociațiilor obștești calificate.

Statutul observatorilor a fost în permanență dezvoltat, conținutul articolului din Codul electoral care reglementează activitatea observatorilor fiind de cel puțin șase ori modificat până la moment. Dacă inițial articolul includea

patru alineate, atunci în versiunea actuală (2020) acesta conține șapte alineate.

O etapă importantă a fost și aprobarea de către CEC a unui Regulament ce reglementează detaliile privind procedura de acreditare și activitatea observatorilor, atât naționali cât și internaționali - Regulamentul privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora.

3. Cadrul legal și normativ privind statutul observatorilor

Cadrul juridic actual al activității observatorilor cuprinde prevederile Codului electoral, în speță art. 68 și ale Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora. Analiza proceselor electorale desfășurate în Republica Moldova, inclusiv prin prisma constatărilor și concluziilor rapoartelor de observare a misiunilor naționale și internaționale, permit de a deduce că, per ansamblu, drepturile observatorilor stabilite legal, permit realizarea observării alegerilor într-o manieră liberă și corectă.

Totuși în anumite scrutine Misiunile de observare au atras atenția asupra unor obstacolelor întâlnite în activitatea observatorilor. Majoritatea problemelor semnalate de observatori se referă nu atât la conținutul prevederilor legale, cât la gradul de respectare a acestora de către funcționarii electorali sau alte autorități publice. Printre acestea se numără: obstrucționarea accesului la listele electorale (Promo-LEX, 2019, p.46); limitarea accesului la documentația electorală a candidaților în alegeri (Promo-LEX, 2018, p.18-19); intimidarea observatorilor (Promo-LEX, 2019, p.5) etc.

Revenind la statutul observatorilor, printre drepturile stipulate în Codul electoral menționăm:

- să asiste la toate operațiile electorale, la toate ședințele organelor electorale, inclusiv în ziua alegerilor, fără a interveni în procesul electoral sau în alte operații electorale;
- să informeze președintele organului electoral despre neregulile observate;
- observatorii au acces la toate informațiile cu caracter electoral, la listele electorale, la procesele-verbale întocmite de organele electorale;
- pot efectua filmări foto şi video cu înștiințarea președintelui organului electoral, fără a pune în pericol secretul și securitatea votării;
- observatorii naționali pot depune și sesizări privind neregulile depistate, care se examinează de către președintele organului electoral, cu informarea obligatorie a autorului sesizării despre decizia luată.

Obligațiile prevăzute de Regulamentul CEC includ, *inter alia*:

- să fie imparțiali în exercitarea obligațiilor și să nu-și exprime părerile personale sau preferințele vizavi de anumiți concurenți electorali/participanți la referendum sau privind unele probleme ce apar în procesul alegerilor;
- să-și îndeplinească obligațiile într-o manieră corectă, să nu

intervină în procesul alegerilor, în procedurile din ziua alegerilor sau în numărarea voturilor;

- să poarte legitimația eliberată de organul electoral și, la solicitarea tuturor persoanelor interesate, să se legitimeze și să confirme că persoana care îl însoțește este interpret, ultimul urmând să prezinte actul de identitate, etc.

Totuși, în cel puțin trei situații, autoritățile publice au încercat să opereze modificări în cadrul normativ și legal, care în opinia observatorilor ar avea ca efect limitarea drepturilor acestora. În două cazuri este vorba de CEC care în august 2016 și în aprilie 2018 a avut inițiativa de a modifica procedura de acreditare a observatorilor naționali din Regulamentul CEC. În opinia Asociației Promo-LEX modificările cadrului normativ urmau să complice „substanțial procesul de acreditare a observatorilor naționali". Dacă în 2016, Comisia a renunțat la intenția de modificare a cadrului normativ, în 2018 CEC a aprobat modificările preconizate prin Hotărârea CEC nr. 1694 din 12.06.2018 pentru modificarea și completarea Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 332 din 24 octombrie 2006. Esența modificărilor se referea la necesitatea de completare a formularelor de acreditare de către fiecare candidat individual, și doar depunerea unei cereri colective cum era anterior. Într-un final, CEC, în preajma alegerilor generale locale din octombrie 2019, și-a revizuit decizia și a restabilit prevederile anterioare prin Hotărârea CEC nr. 2637 din 02-09-2019 pentru modificarea Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 332/2006.

A treia încercare ține de modificările propuse prin proiectul de lege nr. 263 cu privire la modificarea legislației electorale. Proiectul a fost înaintat pe 19 iunie 2020 de un grup de deputați, dar a fost elaborat în cadrul CEC. Chiar dacă majoritatea prevederilor au fost apreciate de societatea civilă ca fiind cu impact pozitiv, Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC) a atenționat că mai multe prevederi pot fi considerate controversate și chiar periculoase, cu riscul de a vicia alegerile, printre acestea fiind și încercarea de modificare a prevederilor actuale care permit acreditarea și activitatea observatorilor înainte de începerea perioadei electorale, dar și după finalizarea acesteia (CALC, 2020). Până la momentul publicării prezentului studiu, proiectul nr. 263 nu a fost votat în lectura finală.

4. Experiența observării naționale în Republica Moldova.

Din momentul organizării primelor alegeri în Republica Moldova, are loc observarea procedurilor electorale de către reprezentanții concurenților electorali și a asociațiilor obștești. Observarea se referea, în special, la procedurile de vot și numărare a rezultatelor alegerilor din ziua scrutinelor. Chiar dacă în spațiul public este puțină informație privind observarea alegerilor prezidențiale din 8

decembrie 1991, deja în contextul alegerilor parlamentare anticipate din 24 februarie 1994, CEC aprobă o Hotărâre cu privire la acreditarea reprezentanților din partea partidelor, organizațiilor social-politice, obștești, blocurilor electorale și candidaților independenți la secțiile de votare pentru alegerea Parlamentului.

Observarea alegerilor în anii '90, din perspectiva monitorizării interne a scrutinelor, se caracterizează prin implicarea preponderentă a observatorilor/reprezentanților din partea concurenților electorali. Societatea civilă din Republica Moldova încă nu avea capacitate de a propune o alternativă de observare civică. O altă trăsătură a experienței de observare este că aceasta viza doar preponderent ziua alegerilor, mai puțin campania electorală. În fine, o ultimă trăsătură este slaba pregătire a observatorilor din partea partidelor și altor organizații social politice. Astfel potrivit Misiunii OSCE/ODIHR de observare a alegerilor parlamentare din 22 martie 1998, „observatorii partidelor, uneori, nu erau pe deplin conștienți de drepturile lor și, din acest motiv, prezența lor nu a fost la fel de eficientă pe cât ar fi putut fi”(OSCE/ODIHR, 1998, p.8).

Deja din 1999 în observarea alegerilor se implică mai activ organizațiile obștești, iar o parte chiar se specializează în domeniu. De exemplu, pentru alegerile locale generale din 1999 Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului în Moldova înregistrează cel puțin 275 observatori, ca la următoarele alegeri locale, în 2003, să acrediteze deja circa 2006 observatori.

Decisivă pentru sporirea calității observării alegerilor, precum și pentru creșterea rolului societății civile în monitorizarea proceselor electorale este constituirea în contextul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005 a Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC) – „Coaliția 2005”. În cadrul Coaliției 2005 au fost elaborate și aplicate mecanisme de monitorizare și educaționale utilizate pentru prima dată în Republica Moldova, inclusiv observarea campaniei electorale și publicarea rapoartelor de observare; numărarea paralelă a voturilor; monitorizarea cuprinzătoare a mass media; programul de educație civică și vot la scară largă.

Coaliția a fost relansată în toate ciclurile electorale ulterioare. CALC a observat și alegerile regionale din UTAG (de exemplu, alegerile pentru funcția de Guvernator din 2006 și în Adunarea Populară din 2008). La moment, CALC este o entitate permanentă, benevolă, constituită din organizații obștești din Republica Moldova. Misiunea Coaliției este de a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și desfășurarea alegerilor libere și corecte în conformitate cu standardele ODIHR (OSCE), ale Consiliului Europei și a instituțiilor specializate afiliate acestuia

Din 2009 alegerile în Republica Moldova sunt observate și de Asociația Promo-LEX, care în cadrul CALC organizează în mod constant Misiuni de observare a alegerilor potrivit metodologiei OSCE/ODIHR. MO Promo-LEX a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 a fost a 21-a misiune

organizată.

Misiunile Promo-LEX includ atât observatori pe termen lung – care observă campania electorală, cât și observatori pe termen scurt – care monitorizează procedurile de vot din ziua alegerilor. Promo-LEX publică, în baza constatărilor, rapoarte intermediare, din ziua alegerilor și raport final. Constatările și concluziile rapoartelor sunt citate, inclusiv, de Curtea Constituțională în hotărârile privind confirmarea rezultatelor alegerilor, ca de exemplu în Hotărârea Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova. Chișinău, 13 decembrie 2016.

De exemplu, campania electorală a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 au fost observate de 43 de observatori pe termen lung, care au activat în toate unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi. Iar în ziua alegerilor MO Promo-LEX a delegat câte un observator pe termen scurt în 600 secții de votare, selectate pe baza unui eșantion stabilit de către o companie sociologică. În plus, în toate cele 41 de secții de votare unde și-au exercitat dreptul de vot alegătorii din regiunea transnistreană a fost repartizat câte un observator static. Procesul electoral din secțiile de votare, din imediata apropiere și traseele de acces către acestea, inclusiv la care au votat alegătorii din regiunea transnistreană, au fost monitorizate de 80 de echipe mobile de observatori. De asemenea, pentru secțiile de votare de peste hotarele țării au fost delegați 80 observatori.

5. Experiența observării internaționale în Republica Moldova.

Observatorii internaționali au monitorizat alegerile începând cu primele scrutine desfășurate în baza pluralismului democratic. Un rol aparte l-au avut misiunile de observare organizate/coordonate și desfășurate sub egida OSCE/ODIHR. Biroul pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului (Office for Democratic Institutions and Human Rights ODIHR) este principala instituție a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) ce se ocupă în principal cu "factorul uman" al securității, inclusiv monitorizarea alegerilor.

Prima Misiune a fost organizată în 1994 și a inclus circa 130 de observatori internaționali. Potrivit Misiunii OSCE/ODIHR, cu referință la scrutinul din 1994, „alegerile parlamentare din Republica Moldova sunt libere și corecte”(ODHIR, 1994, p.2). Ulterior OSCE/ODIHR a organizat alte 14 Misiuni de observare ale alegerilor, precum și o misiune pentru observarea referendumurilor din 1995 privind intrarea anumitor localități în componența UTAG. Importanța acestora derivă nu doar din constatările, concluziile și recomandările MO, ci și din metodologia de observare utilizată, ce presupune implicarea atât a observatorilor pe termen scurt (ziua alegerilor) cât și a observatorilor pe termen lung (perioada electorală).

Adunarea Interparlamentară a statelor membre ale CSI (AIP CSI), de asemenea a organizat începând cu alegerile parlamentare din 2014 patru MO, constituite din oficiali, deputați și experți ai statelor membre ale CSI (СНГ, 2002). Metodologia observării a inclus întâlniri și discuții cu autoritățile publice și părțile interesate în perioada electorală precum și observarea procedurilor din ziua alegerilor. Concluziile Misiunilor sunt raportate, inclusiv, la Convenția privind standardele pentru alegerile democratice, drepturile și libertățile electorale în statele membre CSI (СНГ, 2002).

Alte trei misiuni internaționale, în perioada 2016-2019, au fost realizate de către ENEMO, rețea de organizații ale societății civile din 18 state. Spre deosebire de OSCE/ODIHR misiunile ENEMO sunt formate doare de societatea civilă, fără implicarea autorităților publice. metodologia de observare, la fel, presupune observarea campaniei electorale și a zilei alegerilor, cu publicarea rapoartelor.

Concluzionând la final de secțiune, atragem atenția că în general, aprecierile alegerilor în Republica Moldova de către misiunile internaționale de observare au fost preponderent pozitive. Rolul concluziilor misiunilor de observare internaționale este unul foarte important pentru crearea percepției internaționale asupra caracterului liber și corect a scrutinelor desfășurate.

6. Aspecte generale ale observării alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021.

Pentru alegerile parlamentare anticipate au fost acreditați de către Comisia Electorală Centrală, cumulativ, 2 442 de observatori, dintre care 1 800 de observatori naționali și 642 de observatori și experți internaționali. Cei mai mulți observatori naționali au fost acreditați la propunerea Asociației Promo-LEX – 1 186 de observatori sau 66% din numărul observatorilor naționali. (Promo-LEX, 2021, p.13). Menționăm, de asemenea, că din numărul total de 1 800 de observatori naționali, 158 sunt observatori acreditați de 6 concurenți electorali pentru secțiile de votare peste hotare. Concurenții au acreditat observatori pentru secțiile din țară la Consiliile electorale de circumscripție.

Comparativ cu alegerile prezidențiale din 1 (15) noiembrie 2020, când, în aceeași perioadă, au fost acreditați cumulativ 2 193 de observatori, constatăm la alegerile curente o creștere a numărului total de observatori acreditați cu circa 249 de persoane . În special, atragem atenția la sporirea numărului de observatori internaționali, cu circa 330 de persoane. Aceste mutații pot fi explicate prin ameliorarea situației pandemice din Republica Moldova la momentul respectiv.

Cu privire la rezultatele observării alegerilor, potrivit Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte, principalele probleme identificate pe parcursul campaniei electorale se referă la (CALC, 2021):

- utilizarea abuzivă a resurselor administrative;
- transportarea organizată ilicită a alegătorilor în ziua alegerilor;

- utilizarea discursului de ură și instigare la discriminare;
- utilizarea imaginii cultelor religioase în campania electorală;
- lipsa delimitării distincte a publicității electorale/politice de publicitatea comercială etc.

Un aspect aparte asupra cărora observatorii Promo-LEX au atras atenția în rapoartele de observare se referă la procesul de constituire a secțiilor de votare peste hotare. Scrutinul paramentar din iulie 2021 a argumentat o dată în plus necesitatea soluționării problemei votului de peste hotare. Este necesar de a implementa mecanisme alternative de vot: votul prin corespondență, votul prin internet sau majorarea numărului de zile pentru votare. Numărul de alegători ce votează peste hotare este în continuă creștere, reflectând tendințele migrationiste din ultimele decenii. La alegerile parlamentare anticipate din 2021 peste hotare au votat cel mai mare număr de alegători anume din istoria alegerilor parlamentare organizate și desfășurate.

În același timp, cu referință la constatările generale privind organizarea și desfășurarea zilei alegerilor parlamentare anticipate, observatorii Promo-LEX au concluzionat că pe parcursul zilei alegerilor, în secțiile observate, votarea în general a fost organizată eficient (Promo-LEX, 2021, p.4). Suplimentar, procesul de filmare a operațiunilor electorale a fost unul lipsit de continuitate pe alocuri, iar SIAS Alegeri a manifestat disfuncționalități sporadice. De asemenea, observatorii au raportat cazuri particulare de agitație electorală. Suspiciunile privind oferirea de recompense și transportarea organizată a alegătorilor au caracterizat în special procesul electoral desfășurat în contextul participării la vot a cetățenilor din regiunea transnistreană. Secretul votului a fost afectat de incidența sporită a numărului de cazuri de fotografiere a opțiunii de vot a alegătorilor. Procesul de observare a cunoscut situații izolate de intimidare a observatorilor Promo-LEX de către unii funcționari electorali. Numărarea voturilor a fost, în general, rapidă și calmă.

Concluzii

În concluzie, „legalizarea„ instituției observatorilor în Republica Moldova a fost un proces evolutiv, relativ scurt, care s-a finalizat prin aprobarea Codului electoral și includerea unui articol separat privind statutul și acreditarea observatorilor. Totuși, instituția observatorilor, inclusiv a celor naționali, chiar dacă cu alte denumiri, a fost prezentă la toate scrutinele desfășurate în Republica Moldova.

Cadrul legal și normativ din Republica Moldova asigură, în general, un context favorabil observării alegerilor. Problemele identificate de observatori se referă nu atât la calitatea normelor, cât la gradul de respectare a acestora. De asemenea, au fost identificate cel puțin trei situații când CEC a inițiat modificări, ce în opinia observatorilor ar afecta drepturile acestora, însă la momentul de față

acestea sau nu au fost implementate, sau s-a revenit la situația inițială.

Experiența de observare a alegerilor în Republica Moldova este una bogată, ea fiind acumulată la fiecare dintre scrutinele organizate și desfășurate. Dacă în anii '90 observarea calitativă și consistentă din punct de vedere metodologic a fost asigurată, în special, de misiunile internaționale ale observatorilor, atunci începând cu mijlocul anilor două mii, organizațiile societății civile din Republica Moldova reușesc să organizeze și ele misiuni complexe și durabile de observare a alegerilor.

Referințe bibliografice:

1. APEL către Parlamentul Republicii Moldova privind numirea noii componențe a Comisiei Electorale Centrale și realizarea unor obiective prioritare în domeniul electoral (2021, 2 august). Chișinău: CALC. Citit: https://www.curl.ro/YLkjE
2. *Codul electoral al Republicii Moldova nr. 1381 din 21.11.1997.*
3. Final Report OSCE/ODIHR.(1998) Republic of Moldova. Parliamentary Elections, 22 March 1998.
4. Highlights of ODIHR activities (1994). Parliamentary Elections, Republic of Moldova, 27 February, 1994.
5. *Hotărâre CEC nr. 1694 din 12.06.2018 pentru modificarea și completarea Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 332 din 24 octombrie 2006.*
6. *Hotărâre CEC nr. 2637 din 02-09-2019 pentru modificarea Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 332/2006.*
7. *Hotărârea CEC cu privire la activitatea observatorului străin (internațional) în perioada desfășurării alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, 13 septembrie 1996, nr. 43.*
8. *Hotărârea CEC cu privire la statutul observatorilor interni și ai reprezentanților partidelor și altor organizații social-politice , 7 noiembrie 1996, nr. 101.*
9. *Hotărârea CEC nr. 332 din 24.10.2006 cu privire la aprobarea Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora*
10. *Hotărârea Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova. Chișinău, 13 decembrie 2016.*
11. *Legea nr. 1609 din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului Republicii Moldova.*
12. *Legea nr. 833 din 16.05.1996 privind alegerile pentru funcția de Președinte*

al Republicii Moldova.

13. *Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (Codul electoral nr.1381/1997 – art.1, 8, 15, ș.a.; Codul contravențional al RM nr.218/2008 – art.52, 400, 4235; ș.a.)*
14. Raport Final (2018). Misiunea de Observare Promo-LEX a alegerilor locale noi din 20 mai (3 iunie) 2018. Chișinău: Promo-LEX.
15. Raport Final (2019). Misiunea de Observare Promo-LEX a alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019. Chișinău: Promo-LEX.
16. Raport Final (2019). Misiunea de Observare Promo-LEX a alegerilor locale generale și parlamentare noi din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019. Chișinău: Promo-LEX.
17. Raportul nr.5 (2021). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Chișinău: Promo-LEX.
18. *Regulamentul CEC privind statutul observatorilor străini în perioada efectuării alegerilor Parlamentului Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea CEC din 14 decembrie 1993, nr.52.*
19. Конвенция о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах - участниках СНГ (2002, 7 октября), Кишинев: Совет МПА СНГ.

SITUAȚIA COMUNELOR JUDEȚULUI CAHUL REFLECTATĂ ÎN PROCESELE-VERBALE ALE INSPECȚIILOR PREFECTULUI DUMITRU DOBRESCU (APRILIE 1940)

THE SITUATION OF THE COMMUNES OF CAHUL COUNTY IN APRIL 1940 REFLECTED IN THE INSPECTION' MINUTES OF THE PREFECT DUMITRU DOBRESCU

DOI: 10.5281/zenodo.5565018
UDC: 94(498.7):352

Sergiu CORNEA
Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu" din Cahul
E-mail: cornea.sergiu@usch.md
ORCID ID: 0000-0002-0888-5902

Rezumat: *În februarie 1938 în România a fost instaurat regimul de autoritate monarhică. În scopul consolidării puterii monarhului şi controlului său discreționar asupra administrației a fost elaborată și o nouă lege administrativă. Legea administrativă nr. 2919, publicată în Monitorul Oficial nr. 187 din 14 august 1938 a grupat cele 71 de județe ale României în 10 ținuturi. Ținutul era o circumscripție teritorială cu caracter regional, dotată cu personalitate juridică*

Potrivit Legii administrative din 14 august 1938, județul devenea o simplă circumscripție de control şi de desconcentrare a administrației centrale, pierzându-și personalitatea juridică. Prefectul era abilitat de a exercita controlul de tutelă a administrației locale din comunele urbane și rurale ale județului. O formă de control a activității autorităților locale era inspectarea lor periodică. În luna aprilie a anului 1940 prefectul județului Cahul colonelul Dumitru Dobrescu a inspectat comunele județului elucidând diverse aspecte ale activității administrațiilor locale. Rezultatele acestor inspecții permit de a crea un tablou veridic al realităților din satele basarabene cu două luni înainte de raptul teritorial din iunie 1940.

Cuvinte cheie: *reformă administrativă, ținut, județ, perfect, comună, primar, județul Cahul*

Abstract: *In February 1938, a monarchical regime was established in Romania. In order to strengthen the power of the monarch and his discretionary control over the administration, a new administrative law was drafted. Administrative law no. 2919, published in the Official Monitor no. 187 from August 14, 1938, grouped the 71 counties of Romania into 10 regions. The region was a territorial circumscription, endowed with legal personality.*

According to the Administrative law from August 14, 1938, the county became a simple district of control and deconcentration of the central administration, losing its legal personality. The prefect was authorized to exercise the control of the local administration in the urban and rural communes of the county. One form the control

over the work of local authorities was their regular inspection. In April 1940, the prefect of the Cahul County, colonel Dumitru Dobrescu, inspected the county communes, clarifying various aspects of the activities of local administrations. The results of these inspections make it possible to create a true picture of the realities of the Bessarabian villages to months before the territorial abduction in June 1940.

Key words*: administrative reform, region, county, prefect, commune, mayor, Cahul county*

Introducere

Funcționarea sistemului administrativ al statului în condițiile regimul de autoritate monarhică instaurat la începutul anului 1940 în România este o problemă de cercetare care, de-a lungul timpului nu și-a pierdut din actualitate. Urmărind scopul consolidării puterii monarhului şi controlului său discreționar asupra administrației a fost elaborată o lege administrativă care a legiferat aceste aspirații. Noua Lege administrativă, publicată la 14 august 1938 a grupat județele României în 10 noi entități administrative, numite ținuturi. Ținutul era o circumscripție teritorială regională, dotată cu personalitate juridică. În noua configurație administrativă, județul a fost lipsit de personalitate juridică atribuindu-i-se doar calitatea de circumscripție administrativă. În fruntea administrației județene se poziționa prefectul, care era abilitat să exercite controlul de tutelă a administrației locale. Controlul activității autorităților locale includea și inspecțiile periodice efectuate de prefect.

În luna aprilie a anului 1940 prefectul județului Cahul colonelul Dumitru Dobrescu a inspectat comunele județului elucidând diverse aspecte ale activității administrațiilor locale. Rezultatele acestor inspecții permit de a crea un tablou veridic al realităților din satele basarabene din perioada respectivă.

Scopul lucrării constă în elucidarea situației din comunele rurale ale județului Cahul cu două luni înainte de raptul teritorial din iunie 1940.

Metodologia cercetării

Principala metodă de colectare a datelor a fost analiza de conținut a proceselor-verbale în care au fost consemnate rezultatele inspecțiilor întreprinse de prefectul județului Cahul colonelul Dumitru Dobrescu în luna aprilie a anului 1940, a actelor normative în vigoare pentru perioada studiată, a documentelor și statisticilor oficiale. Metoda comparativă a fost utilizată pentru analiza activității autorităților locale din județ privind împădurirea localităților, însămânțareaterenurilor agricole și lichidarea consecințelor inundațiilor.

Rezultate

A. Contextul politico-administrativ. La finele anului 1937 şi începutul anului 1938 în viaţa politică din România au survenit schimbări importante care l-au determinat pe Carol al II-lea să recurgă la lovitura de stat din 10 februarie 1938, prin care a instaurat regimul de autoritate monarhică. A fost introdusă

starea de asediu şi cenzura, partidele politice au fost interzise, iar numeroși politicieni au fost arestaţi (Scurtu, I., 2011).

Regele a anunțat că a alcătuit un guvern cu oameni „descătuşaţi" de activitățile de partid, care „va depolitiza viaţa administrativă şi gospodărească a statului, va alcătui schimbările constituţionale care să corespundă nevoilor noi ale ţării". Noua Constituție a fost promulgată la 27 februarie 1938 în cadrul unei ceremonii care a avut loc la Palatul Regal și la care au fost prezenți toți membrii guvernului (Scurtu I., Otu, P., 2003, p. 391-392).

În scopul consolidării puterii monarhului şi controlului său discreţionar asupra administrației statului a fost elaborată și o nouă lege administrativă. Se acredita ideea că pentru eliminarea factorului politic din administrație, promovarea cinstei şi legalităţii, rezolvarea operativă şi corectă a cererilor cetățenilor se impunea o nouă și autentică reformă a sistemului administrativ existent. După o intensă pregătire mediatică, regele și susținătorii săi, în frunte cu ministrul de Interne A. Călinescu, au demarat realizarea unei noi delimitări teritorial-administrative a României (Scurtu, I., 2011).

Prin Legea Administrativă nr. 2919, publicată în Monitorul Oficial nr. 187 din 14 august 1938 cele 71 de judeţe ale României au fost grupate în 10 ţinuturi: Olt, cu reşedinţa la Craiova, cuprinzând 6 judeţe; Bucegi, cu reşedinţa la Bucureşti, cuprinzând 10 judeţe; Mării, cu reşedinţa la Constanţa, cuprinzând 4 judeţe; Dunărea de Jos, cu reşedinţa la Galaţi, cuprinzând 10 judeţe; Nistru, cu reşedinţa la Chişinău, cuprinzând 4 judeţe; Prut, cu reşedinţa la Iaşi, cuprinzând 9 judeţe; Suceava, cu reşedinţa la Cernăuţi, cuprinzând 7 judeţe; Mureş, cu reşedinţa la Alba Iulia, cuprinzând 9 judeţe; Someş, cu reşedinţa la Cluj, cuprinzând 7 judeţe; Timiş, cu reşedinţa la Timișoara, cuprinzând 5 județe (Nistor, 2000, p. 125).

Ţinutul era o circumscripţie teritorială cu caracter regional, dotată cu personalitate juridică. Ţinuturile erau administrate de rezidenţi regali, cărora le-au fost atribuite largi competenţe în domeniile: administrativ, economic, social, cultural. Fiecare minister avea câte un serviciu exterior care funcţiona pe lângă rezidentul regal, excepţie făcând justiţia, armata, externele, regiile publice autonome, instituţiile de învăţământ superior și administrațiile comerciale (SJGAN, D. 1/1938, f. 1 și urm).

Ținuturile create urmăreau, pe cât posibil, să reunească foste județe aflate în provincii diferite. Ţinutul Dunărea de Jos cuprindea zece judeţe ale României interbelice: opt judeţe din Vechiul Regat (Brăila, Covurlui, Fălciu, Putna, Râmnicu-Sărat, Tecuci, Tulcea, Tutova,) şi două din Basarabia (Cahul şi Ismail). Ținutul Dunărea de Jos, potrivit datelor recensământului din 1930, era al doilea din România ca mărime cu o suprafaţă totală de 37 958 km^2, şi al patrulea după numărul populaţiei - 2 040 000 locuitori (Negru, 2001). Centrul administrativ al ţinutului era la Galaţi, unde se afla şi sediul rezidentului regal al ţinutului. Cele

zece judeţe includeau 45 plăşi, 2 municipii, 8 comune urbane reşedinţă, 14 comune urbane nereşedinţă, 10 comune suburbane şi 699 comune rurale (SJGAN, D. 88/1940, f. 14).

Legile administrative din 14 iunie 1925, 3 august 1929 şi 27 martie 1936 stabileau și reglementau în mod expres personalitatea juridică a judeţului. Potrivit Legii administrative din 14 august 1938, judeţul devenea o simplă circumscripţie de control şi de desconcentrare a administraţiei generale, pierzându-și personalitatea juridică pe care o avusese din 1864 şi până atunci. E necesar de menționat că judeţul și-a redobândit personalitatea juridică prin efectul Legii nr. 577 din 22 septembrie 1940.

Referitor la subdiviziunile județelor menționăm că în Ţara Românească erau *plăşile*, iar cele ale ținuturilor din Moldova – *ocoalele*. Subdiviziunile judeţelor au fost menţinute de Regulamentele organice şi de Legea de organizare administrativă din 1 aprilie 1864. Prin intermediul plăşii, se urmărea o supraveghere mai eficientă a administraţiei comunelor de către funcţionarii din subordinea prefectului. Plasa era alcătuită din reunirea mai multor comune, fără să i se recunoască personalitatea juridică. De la legea din 1864 până la legea din 1925 au fost operate 12 modificări legislative, care explică de ce numărul plăsilor a variat între 170 şi 300 (Cornea, 2013, pp. 98-99).

În concepția legii din 1925, raţiunea existenţei plăşii consta în înlesnirea controlului local, supravegherea aplicării legilor şi buna îndrumare a activităţilor administrative. Legea din 1929 mai înfiinţează funcţia de prim-pretor, menţinându-se şi aceea de pretor, în scopul supravegherii mai eficiente a acţiunii administrative la comune şi sate. Legea din 1936 revine la sistemul legii din 1925, conducătorul plăşii fiind tot pretorul, funcţie menţinută şi de legea din 1938, care trata plasa ca o subdiviziune administrativă de control (Oroveanu, 1992, pp.142-144).

B. Organizarea teritorial-administrativă a județului Cahul. Organizarea teritorial-administrativă a județelor fusese stabilită prin decizia Ministrului de Interne nr. 2908 din 24 februarie 1939. Delimitarea teritorial-administrativă a județului Cahul era următoarea:

1. Plasa Ion Voievod cu reşedinţa în comuna urbană Cahul includea comunele:

1. Cahul	7. Găvănoasa	13. Vulcănești
2. Badicu	8. Larga	14. Vadul lui Isac
3. Brânza	9. Manta	15. Văleni
4. Crihana	10. Pelinei	16. Zârnești
5. Crihana - Nouă	11. Români	
6. Colibaşi	12. Roșu	

2. Plasa Cantemir cu reşedinţa în comuna Leova includea comunele:

17. Leova	22. Hănăsenii de pădure	27. Sărata-Nouă
18. Beştemac	23. Iargara	28. Tomai
19. Covurlui	24. Mingir	29. Toceni
20. Cazangic	25. Sărăţeni	30. Tigheci
21. Filipeni	26. Sărăţica-Nouă	31. Tochilă Răducan

3. Plasa Mihai Viteazu cu reşedinţa în comuna Moscovei includea comunele:

32. Alexandru Cel Bun	36. Carbalia	41. Tătărăşti
33. Albota	37. Cairaclia	42. Trifeşti
34. Alexandreşti	38. Moscovei	43. Taraclia de Salcie
35. Calceva	39. Musaitu	
	40. Sofieni	

4. Plasa Traian cu reşedinţa în comuna Taraclia includea comunele:

44. Aluatu	48. Cubei	52. Deneviţa
45. Baurci	49. Cazaclia	53. Taraclia
46. Borceag	50. Chirutnea	54. Tatar-Copceac
47. Beşalma	51. Congaz	

5. Plasa Ştefan cel Mare cu reşedinţa în comuna Baimaclia includea comunele:

55. Baimaclia	60. Ciobalaccia	65. Lărguţa
56. Borogani	61. Chioselia	66. Sadâc
57. Cania	62. Cuciulia	67. Capaclia-Răzeşi
58. Cârpeşti	63. Eichendorf	68. Chioselia-Mare
59. Coştangalia	64. I.Gh. Duca	69. Ţiganca
		70. Vişineşti

Această delimitare teritorial-administrativă a județului Cahul s-a menținut până în iunie 1940, când în urma raptului teritorial abuziv săvârșit de U.R.S.S., România a cedat Basarabia (Cornea, 2013, p. 100).

C. Poziția prefectului în sistemul administrativ stabilit de Legea 2919/1938. Instituţia prefectului este o instituţie cu tradiții în sistemul administrativ românesc, fiind cunoscută în Principatele Române sub denumirea actuală încă din vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) (Pop D., Pop C., Vlaicu C., 2010, p. 148).

Potrivit prevederilor Legii administrative 2919/1938 (art. 192) prefectul făcea parte, de rând cu Ministrul de interne, Rezidentul regal și pretor din angrenajul organelor abilitate cu dreptul de a controla activitatea administrației locale. Cu excepția municipiilor, orașelor reședințe de județ și stațiunilor balneo-climatice, aflate sub tutela Rezidentului regal, prefectul exercita controlul de tutelă a administrației locale din comunele urbane și rurale (Legea 2919/1938, art. 192).

Prefectul era numit în funcție prin decret regal, în urma raportului ministrului de interne. Fiind funcționar de carieră, prefectul se recruta dintre pretorii care îndeplineau următoarele condiții: a) posedau o diplomă universitară și a centrului de pregătire tehnică profesională administrativă; b) aveau o activitate de 6 ani ca pretor sau subprefect, îndeplinită cu distincție; c) au trecut concursul prevăzut de regulament (Legea 2919/1938, art. 128). Prefectul avea dreptul la locuință, iluminat, încălzit, și la o indemnitate de transport, ce se înscria în bugetul ținutului, după normele stabilite de minister. În cazul absenței sale era obligat să desemneze un pretor pentru a-l înlocui pe perioada respectivă (Legea 2919/1938, art. 97).

În județul în care activa prefectul era reprezentantul guvernului și al Ministerului de Interne, fiind șeful ierarhic al tuturor funcționarilor exteriori ai acestui Minister. În această calitate prefectul, în raza județului încredințat, avea următoarele atribuții:

a) Supraveghea activitatea funcționarilor și a serviciilor;

b) Supraveghea și controla comunele rurale și urbane, cu excepția municipiilor;

c) Executa și controla lucrările de interes județean, în baza delegației dată de guvernator;

d) Convoca lunar pretorii și șefii serviciilor exterioare din județ pentru coordonarea activităților preconizate;

e) Îndruma, controla și era personal responsabil de executarea lucrărilor de mobilizare și organizarea națiunii și teritoriului pentru război, după ordinele autorității superioare și în colaborare cu autoritățile militare de resort. Era responsabil de păstrarea secretului acestor lucrări;

f) Supraveghea toate instituțiile de binefacere și asistență socială, care depindeau de Stat, ținut sau comună; controla administrațiile locale și activitatea funcționarilor; asista la ședințele consiliilor comunale oricând considera necesar; părerile exprimate de prefect trebuind a fi consemnate în procesele-verbale ale ședințelor; prefectul putea asista la adunările generale ale composesoratelor de pădure și pășuni și controla activitatea acestora;

g) Supraveghea și controla comunitățile religioase precum și toate persoanele juridice din județ (asociații și fundații). Era membru de drept în consiliul județean al căminelor culturale.

Prefectul avea datoria de a lua măsuri pentru prevenirea infracțiunilor și de menținerea ordinii și siguranței publice. El putea da ordine tuturor organelor polițienești și jandarmeriei, care erau obligate să le execute de îndată (Legea 2919/1938, art. 99-100).

Prefectul era abilitat să aplice pretorilor, primarilor, notarilor și celorlalți funcționari de la pretură, plasă, comună și de la prefectură, pedepse sub formă de mustrării și amenzi cu pierderea salariului pe cel mult 10 zile. Prefectul acorda

concedii funcționarilor din raza județului (Legea 2919/1938, art. 99).

D. Rezultatele inspecțiilor prefectului Județului Cahul din luna aprilie 1940 în comunele județului. Una din atribuțiile importante ale prefectului era de a „controla administrațiile locale și activitatea funcționarilor" din județul în care își desfășura activitatea. În acest scop, prefectul, periodic inspecta comunele din cuprinsul județului cu scopul de a monitoriza activitatea autorităților publice locale, de a urmări la fața locului cum se execută legile dar și ordinele venite de la autoritățile centrale.

a) Inspecția prefectului Județului Cahul din 11 aprilie 1940.

În data de 11 aprilie 1940, prefectul Județului Cahul, Colonelul Dumitru Dobrescu a inspectat comunele de pe șoseaua Cahul-Văleni, pentru a constata la fața locului „stadiul inundațiilor, stadiul însămânțărilor și stadiul împăduririlor".

Prima comuna inspectată a fost Crihana, unde a găsit Primarul „dând afară din cârciumă pe niște locuitori, care în loc să-și vadă de treabă, se dusese la cârciumă". „Bine făcea, menționa prefectul în procesul-verbal de consemnare a rezultatelor inspecției efectuate, însămânțarea nu se face la cârciumă și autoritățile administrative și jandarmii să evacueze cârciumile și să-i trimită pe oameni la câmp". Prin sat a văzut unii oameni care se duceau la pescuit spunând că grădinile și viile lor sunt inundate și neavând loc la deal, se duc la pescuit. Prefectul a constatat că ar fi fost mult mai bine „dacă acești oameni erau întrebuințați de Comitetele Agricole ca să are și să însămânțeze terenurile celor concentrați".

Tot în Crihana o porțiune din șoseaua județeană Cahul-Văleni care trecea prin mijlocul satului fusese inundată. În scopul remedierii situației create „primarul a colectat de la fiecare locuitor cate un par-doi, câte 3-4 maldăre de stuf și a scos lumea la lucru, căptușind părțile atacate cu stuf și bălegar și împiedicând ruptura apei". „Bine a făcut primarul, menționa prefectul, aceasta dovedește că nu trebuie împins la treabă".

Totuși, prefectul a exprimat „o mică supărare pe Primar" pentru faptul că „nu e îngrijit de drumul de la hotarul cu comuna Manta, care duce spre Prut, la islazul lor". Dar, s-a constatat că „acel drum e lung de vreo 7 km. Și a fost foarte greu de păzit pe toată întinderea lui, este și de importanță secundară, nu face legătura cu Moldova".

În comuna Manta primarul era la arat, iar prin localitate prefectul nu a remarcat „lume care să se plimbe degeaba prin sat".

În comuna Vadul lui Isac a văzut multă lume prin sat, mulți dintre care reparau gardurile; or, constata prefectul, „nu este acum vremea să se facă gardurile, acum este de plugărit".

Referitor la comuna Colibași, prefectul nota: „oameni forfoteau prin sat, i-am întrebat de ce nu sunt la arat și mi-au spus că ei mai au de tăiat viile și de îngrijit prin grădini, dar că plugurile lor merg, sunt cu băieții la plug. Oare cu

copiii o să scoatem noi pâinea trebuincioasă? Mentalitatea această bolnavă trebuie scoasă din capul țăranului și trebuie împins cu sila la câmp. Randamentul copiilor este mic și lucrul de calitate inferioară” (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 34). S-a constatat că în această comună „inundațiile nu le-au produs pagube”.

În comuna Vadul lui Isac au fost inundate 250 hectare islaz pe baltă, rămânând 280 hectare pe deal, astfel că vitele puteau fi concentrate acolo, soluționând astfel problema, fără a mai recurge la arendarea imașurilor de la locuitorii din alte comuni.

Prefectul a mai constatat că primarul „a privit cu nepăsare baia ce le-am făcut anul trecut și au lăsat-o să fie inundată în loc să fi făcut un dig în jurul ei ca să oprească apa. Asemenea a lăsat să fie inundată și ruptă șoseaua care ne leagă cu județul Covurlui, șoseaua cu care s-a cheltuit atâtea parale acum 2 ani, deși nu avea de apărat decât 4-500 metri”. „A dovedit o completă nepăsare acest Primar, consemna prefectul”.

Tot la Vadul lui Isac, prefectul a găsit la Primărie echipele de deparazitare stând, iar etuva stătea în curtea Primăriei; motivul că Primarul nu vrea să dea 2 oameni care să ajute echipei la strămutarea etuvei și deparazitarea. Prefectul a intervenit ordonându-i primarului să pună la dispoziția echipelor de deparazitare doi oameni, i-ar primarul a reproșat că nu poate da decât cel mult un om. Luând în considerare deficiențele depistate în activitatea primarului de Vadul lui Isac, prefectul nota în procesul-verbal: „voi aplica o pedeapsă Primarului și voi aviza asupra înlocuirii lui” (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 34).

În comuna Brânza a fost sesizat un caz de incompetență manifestat de secretarul comunei. prefectul a întâlnit la Primărie o mulțime de oameni convocați de secretarul comunal „prin bătaie de tobă” ca să trateze locuitorii direct cu doi crescători de oi care voiau să arendeze islazul aflat în posesia comunității pe moșia comunei Găvănoasa. „Oare secretarul, se întreba prefectul D. Dobrescu, nu știa că islazul nu se arendează la fiecare locuitor în parte, ci de asociația de pășune?” În consecință, prefectul constata: „Acest secretar în loc ca să dea o îndrumare bună și legală oamenilor, precum și crescătorilor de oi care venise în comună, trimițându-i la Asociația de Pășunat a comunei Găvănoasa, adună tot satul la Primărie sustrăgându-l de la munca câmpului și pornindu-l spre nemulțumire, căci oamenii au rămas nemulțumiți când eu le-am spus că n-au voie să trateze direct și chiar unii începuse să vocifereze că au nevoie de bani și că negustorul le dă banii imediat. Dacă câte odată se ivesc nemulțumiri printre oameni, este din cauza reprezentanților autorității de calibrul secretarului din Brânza, care habar n-avea cum se administrează islazurile”. În procesul-verbal al inspecției, prefectul menționa că îl va sancționa pe respectivul secretar, „mai ales că la înapoierea mea la ora 12, după ce trecusem prin satul Văleni, nu l-am mai găsit la Primărie, deși serviciul ține până la 13” (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 35).

În comuna Văleni, inundațiile au acoperit valea unde lumea-și păștea vitele, așa că locuitorii nu mai aveau unde și-le paște, de asemenea apa a mai început să cuprindă câteva case din cele amplasate în locurile mai joase.

Referitor la împădurirea localităților inspectate prefectul consemna o situație nefavorabilă. Astfel, împăduririle în comuna Crihana încă nu începuse, „așteptau să ridice niște puieți pentru completarea golurilor de pe șosele„ Aici, constata prefectul „împăduririle trebuie activate cu maximum de intensitate”.

În comuna Manta, deoarece primarul era plecat la muncile agricole, prefectul „nu a putut lua relații asupra împăduririlor”.

În comuna Vadul lui Isac „opera de împădurire – nulă”.

În comuna Colibași campania de împădurire nu începuse.

În comuna Brânza, referitor la împăduriri Primarul a afirmat că au fost plantați 17.000 puieți prin râpi. Prefectul menționa: „N-am controlat la fața locului, dar voi controla curând”.

În comuna Văleni plantarea pădurilor de abia începuse. Oamenii nu erau la câmp, ziceau că este noroi și nu pot ara (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 34-35).

Sunt foarte utile pentru a înțelege atmosfera acelor zile constatările enunțate de prefectul Județului Cahul, Colonelul Dumitru Dobrescu referitor la vizitarea comunelor de pe șoseaua Cahul-Văleni, plasa Ion Voievod pe care le prezentăm integral:

„Suntem într-o epocă în care însămânțările trebuie să se facă cu o intensitate maximă, mai ales că vremea rea ne-a redus perioada de însămânțare cu mai mult decât jumătate și mai ales că gerul iernii ne-a distrus mai mult decât jumătate din semănături.

În astfel de condiții nu este îngăduit nimănui să dea pe la cârciumă, sau să-și facă gard sau să prindă pește sau să trimită copiii la arat; acum tot omul valid cu tot neamul lui să fie la plug și să are din zor și până în noapte și chiar sărbătoarea.

Comitetele Agricole comunale, toată autoritatea comunală și jandarmii să-i scoată la plug cu sila pe cei cari nu înțeleg de bună voie, căci binele se face adesea cu sila.

Împăduririle să se înceapă unde nu s-au început și să se continue, sunt premilitari, sunt oameni din aceia cari nu au pământ și nici nu iau pământ cu chirie și care se plimbă prin sat și prin baltă de pomană, să fie scoși la plantare.

Să știe și cei care n-au știut până acum că islazurile se administrează și se arendează de către Asociația de Pășunat și că oamenii n-au dreptul să-l arendeze individual, toate arendările individuale și directe de la oameni, fiind nule; cel care arendează izlaz în astfel de condițiuni, rămâne păgubaș.

Acolo unde se produc inundații, autoritatea este datoare să apere punctele vitale, care în prim rând sunt comunicațiile.

Am intervenit la Ministerul Agriculturii ca să admită pășunatul în păduri pentru comunele Crihana, Manta și Văleni” (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 35).

b) Inspecția prefectul Județului Cahul din 20 aprilie 1940. În data de 20 aprilie 1940 Prefectul Județului Cahul, Colonelul Dumitru Dobrescu a inspectat comunele plasei Ion Voievod amplasate la Nord-Est de reședința județului Cahul și câteva comune din plasa Ștefan cel Mare. Scopul acestei vizite a urmărit elucidarea a două aspecte importante ale vieții comunelor respective:

- Felul în care comunele au organizat muncile agricole, spre a da maximum de randament și aplicarea măsurilor luate la teren;
- Lucrările întocmite de comune pentru ajutorarea familiilor concentraților, potrivit Decretului-Lege din 30 Martie 1940.

În continuare sunt prezentate rezultatele acestei vizite. În comuna Roșu prefectul a constatat că „situația forțelor de muncă de care dispune comuna era stabilită și pusă la punct”. În același timp, pornind de la faptul că suprafața arabilă a comunei era de 4900 ha din care scăzându-se 300 ha semănături de toamnă, rămân a se lucra în primăvară 4600 de hectare, cele 148 perechi de vite trăgătoare existente în comună, erau, în opinia prefectului, „cu totul insuficiente față de suprafața care trebuie arată, dar având în vedere că din suprafața totală se deduc 1700 ha teren arabil inundate pe baltă și din cari o bună parte nu vor putea fi însămânțate, lipsa vitelor de muncă se ameliorează”. Întârzierea campaniei de însămânțare în comuna Roșu, care a început de abia la 13 aprilie, se datora timpului ploios care nu a permis demararea lucrărilor agricole.

Pentru a ameliora situația, prefectura „a dat comunei 6 perechi de cai din cei primiți de la armată pentru munci, care să facă muncile celor 100 de familii de concentrați, fără vite, și din care până atunci se arase cu caii armatei 22 ha și jumătate”.

S-a mai constatat că „brațe de muncă sunt suficiente, din cei 300 concentrați din comună, cca 100 sunt veniți în concediu pentru munca câmpului. Lumea primește munca cu voie bună și nu este nevoie a se face presiune. Cei câțiva oameni pe cari i-am văzut în sat nefiind duși la câmp, au căutat să se justifice că încă nu au putut”.

Prefectul a remarcat că autoritățile locale nu țin o „condică în care să se țină evidența zilnică a muncilor efectuate, sau cel puțin săptămânală”.

O situație mai complicată a fost sesizată în comuna Zârnești. Aici „Comitetul Agricol n-a făcut nici una din lucrările ordonate prin ordonanța nr.748 din 1 Martie 1940. Notarul Lecata n-a făcut absolut nimic și este cu desăvârșire ignorant al ordinelor”. Prefectul a dispus ca „pretorul să-l țină în supraveghere apropiată, căci acest notar îmi face impresia că mănâncă leafa de pomană, și dacă nu se pune pe lucru, să-i întocmească acte și să fie lăsat în disponibilitate”.

Cu cele 145 perechi de vite trăgătoare, care repartizate la cele 1340 ha ce

trebuie însămânțate pe deal, sunt prea suficiente, constata prefectul, ba chiar cu acestea vor putea lucra și parte din terenurile de pe baltă pe măsura retragerii apelor. Agentul agricol, numit la data de 19 martie s-a străduit să lucreze ceva și să adune date privitoare la situația forțelor de muncă, însă lucrarea nu este completă. Se recomanda ca „Comitetul Agricol să se întrunească săptămânal și să stabilească programul de lucru”.

Printre deficiențele depistate au fost menționate următoarele: a) „nu au stabilit familiile concentraților, cari au nevoie să fie ajutate cu muncă, zice că sunt numai 2-3 familii, să se stabilească precis și să se ajute” și b) „până acum, au însămânțat numai 373 ha”.

A fost sesizată de către prefect și o abatere disciplinară crasă:
„în drumul meu spre Zârnești, am întâlnit pe telefonista Maria Dudău, care se ducea la plimbare la Cahul fără voia nimănui. De altfel Primarul, Notarul, Secretarul și Șeful de Post Jandarmi îmi raportează că D-sa, face serviciul pe gust. Dacă este așa, s-o pună în disponibilitate, noi nu avem nevoie de paraziți” (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 36).

Și în comuna Români, constata prefectul, „lucrările ordonate cu ordonanța nr. 748 nu s-au făcut. Notarul era străin de ele și nici măcar nu și-a dat osteneală să vadă ce e de făcut. N-am putut căpăta date asupra suprafețelor de însămânțat și asupra forțelor de muncă existente în comună. Singurele date ce le-au putut servi, au fost numai că sunt a se ajuta 30 familii de concentrați lipsite de vite de muncă, și că până la această dată s-au însămânțat 755 ha. Lucrările Comisiunii pentru ajutorarea concentraților se reduc la un tabel întocmit de Notar, tabel unde nu se vede dacă aceștia îndeplinesc sau nu condițiunile. Notarul zice că acest tabel a fost făcut după arătările Comisiunii, însă nu era nici o semnătură a acesteia. Notarul n-a putut să-mi găsească Monitoarele Oficiale cu Legea și instrucțiunile pentru ajutorarea concentraților”.

Urmare a acestor constatări, prefectul a dispus ca „pretorul să-l aibă în supraveghere de aproape și dacă nu se pune pe lucru să-i întocmească acte și să-l lase în disponibilitate pe notarul Cundiev”.

Comuna Larga, potrivit chestionarului agricol întocmit toamna, are 3500 ha teren arabil din care s-au însămânțat în toamnă, fără a se ști rezultatul, 800 ha. Ar mai fi de prelucrat în primăvară, în opinia prefectului, circa 3000 ha din care până în prezent s-a arat de abia 493 ha, este foarte puțin. S-a constatat că lucrările privitoare la ajutorarea concentraților erau executate.

În același timp, prefectul, referitor la situația administrației publice locale din comuna Larga a remarcat un tablou dezolant: „De cum intri în Primărie, te izbește o murdărie care face rușine și unui simplu țăran, necum Primăriei. Trecând la chestiunea organizării muncilor agricole, am constatat că nu se făcuse nici una din lucrările ordonanței nr. 748; mai mult decât atât, nici n-am găsit ordonanța la Primărie.

În privința aceasta, constat un rău general și anume că: comunele nu opresc și nu au la dosar câte un exemplar din ordonanțele ce se dau, ci se mulțumesc să le afișeze, de multe ori chiar fără a le citi și să le lase acolo să le rupă cine vrea. O mai mare destrăbălare administrativă, nici că se poate. De aceea ordon ca orice ordonanță trimisă spre afișare, să se păstreze un exemplar la Primărie la dosarul respectiv pentru ca să-i servească la lucrările cerute prin ordonanță, alt exemplar să se afișeze la Primărie, altul la Postul de Jandarmi și de abia următoarele exemplare să se afișeze la celelalte instituții dacă mai sunt în comună și în localurile publice.

Secretarul nu știa să caute unde este Legea de Mobilizare Agricolă, or fiecare comună trebuie să-și formeze un indicator în care să se arate unde se află publicate diferitele legi, Jurnale ale Consiliului de Miniștri, Decizii Ministeriale, Decizii Ținutale cu un caracter de durată mai lungă, și ordine circulare cu același caracter pentru ca oricând organele cancelariei să poată să găsească ceea ce le trebuie. Cine nu și-a făcut acest indicator, să și-l facă imediat și Pretorii să se convingă cu prilejul inspecțiilor.

Notarul nici măcar nu știa din cine se compune Comitetul Agricol comunal, deși el este Secretarul Comitetului. Notarul Zarzar este un adevărat trântor și Pretorul să-i facă inspecție și să-i întocmească acte de incapacitate, ca să-l dăm afară, că mănâncă leafa degeaba" (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 37).

În comuna Badicu, potrivit opiniei prefectului, „s-a pus multă grijă în organizarea muncilor agricole" și menționa dânsul: „este prima dată când notarul Wainer mă mulțumește, ceea ce înseamnă că a început să trăiască în realitate și îl rog să meargă tot așa. Au dat și o ordonanță privitoare la organizarea muncilor, ordonanța nr. 3 din 24 Februarie 1940, păcat însă că nu pot aproba această ordonanță care este dată de primar și care nu are dreptul s-o dea căci primarul nu este organ de aplicare a Decretului Lege pentru Mobilizarea Agricolă, ci Comitetul Agricol. În tot cazul se vede că au pus grijă pentru organizarea acestor munci".

Constatând că 126 perechi de vite trăgătoare disponibile sunt insuficiente pentru a prelucra cele 2936 ha teren arabil, prefectul a dispus să le fie oferiți și „146 cai de la oștire", dar și cu toate acestea lucrările trebuiau să fie intensificate: „au însămânțat până acum numai 300 ha, este puțin, ei justifică că pământul a fost ud și nu s-a putut lucra, să lucreze mai bine de aici încolo".

Intrând în sat, prefectul a „găsit tolăniți la soare pe un concentrat care era în concediu, ca să-și muncească pământul împreună cu camaradul său, alt soldat care era trimis de la Regiment să-l ajute la muncă pe primul. Caii erau cu niște copii la câmp la muncă. Apoi Regimentul a dat cai nu ca să lucreze copii cu ei și a dat concediu concentraților nu ca să stea acasă la soare ci să muncească. Pe toți ăștia jandarmii să-i gonească la câmp".

A fost cercetat la fața locului „felul în care s-au întocmit tabelele pentru

ajutorarea concentraților” și, menționa prefectul:

m-a izbit faptul că am găsit pe tabel familia concentratului Mâță Vladimir, acel care era lungit la soare și în concediu și care-mi spunea că are 5 ha de pământ. Comisiunea care întocmise tabloul, căci de față era și preotul și învățător pensionar, mi-au justificat că l-a înscris întrucât în roluri nu este scris ca posesor de pământ, deși soldatul îmi spusese mie că are 5 ha. Este necesar să lămuresc aici că Legea spune că se consideră lipsite de mijloace, familiile concentraților care posedă cel mult 2 ha. Înseamnă că este cu dare de mână și a avut de unde plăti arenda și că posedă pământul producător chiar sub formă de închiriere. Mai departe Legea spune că ajutorul se acordă numai pe timpul cât soții sau membrii susținători ai familiei sunt concentrați efectiv și că permisiile de mai mici de 15 zile, nu întrerup acordarea ajutorului. Rog Comisiunile să revadă tabelele cu Legea în mână și așa să lucreze (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, ff. 36-37).

La primăria din comuna Ciobalaccia se afla doar primarul, notarul fiind plecat la Eichendorf comună pe care o gira. Anterior vizitei prefectului, comuna fusese inspectată de Agronomul regional și Veterinarul circumscripției. Ei au constatat că în primăvară s-au făcut 1100 ha semănături și că grâul de toamnă a degerat complet. În drumul său peste câmp prefectul a constatat că în comuna Ciobalaccia se lucrează cu multă intensitate și că primarul este un om vrednic.

S-a stabilit că familiile concentraților vor fi ajutate cu muncă mai către sfârșit, ele vor semăna porumb, căci n-au alte semințe. Tabelele de ajutoare ale concentraților s-au întocmit.

În comuna Țiganca a fost atestată o situație similară ca și în comunele precedente: „notarul nu știa de ordonanța nr. 748. Lucrările de stabilire a forțelor de muncă fusese făcute de agentul agricol, iar nu de notar. Aceasta este treaba notarului, iar nu a Agentului Agricol care trebuie să stea pe câmp, nu să facă situații de birou”.

În comună erau 3703 ha teren arabil, din care pot fi omise peste 700 ha teren arabil inundat, cum și secara semănată în toamnă, rămânând de lucrat în primăvară cca. 2700 ha. Din acestea se însămânțase în primăvară până la data inspecției 1217 ha. Un „rezultat frumușel; de altfel am văzut lumea pe câmp și Agentul Agricol îmi face impresie frumoasă”. Deoarece a contribuit la rechiziții doar cu 40 de cai, fiind astfel una privilegiată, comuna, menționa prefectul, va putea termina muncile agricole la timp, mai ales că și „lumea lucrează de bună voie și nu este nevoie de îndemnul jandarmilor”.

Prefectul a atras atenția și la unele deficiențe existente în comună:

- Nu există la comună un tabel de familiile concentraților, care trebuie ajutate cu munci, era o ciornă fără nici o valoare, să se întocmească imediat.

- Tabelul de familiile concentraților, care urmează a fi ajutate nu era întocmit de întreaga Comisiune, ci de Notar.

Prefectul accentua în procesul-verbal întocmit „că aceste tabele trebuie să

fie opera Comisiunii prevăzută de Lege care răspunde iar nu a unui simplu funcționar” și „atrag și aici atențiunea pretorului asupra notarului pe care trebuie să-l puie la treabă”.

Referitor la comuna I.G. Duca prefectul nota: „am văzut multă activitate pe câmp. Câmpul era plin de pluguri și am nădejdea că va însămânța tot terenul mai ales că din comună n-au fost luați pentru rechiziții decât 7 cai”. Suprafața terenului arabil comunal era se 4522 ha din care dacă se scădea terenul arabil inundat, rămâneau de lucrat cca 3500 Ha în primăvară. La momentul vizitei deja erau lucrate 1108 ha, cu tendința de a se lucra și restul.

Prefectul a mai constatat că „și aici ca și la multe alte comune n-au putut să-mi găsească ordonanța Nr. 748”. A trezit suspiciunea prefectului modalitatea alcătuirii de către Comisiunea prevăzută de Lege a tabelelor privind ajutoarele ce urmează a se da concentraților (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 38).

Referitor la ajutorarea familiilor concentraților trebuie menționat faptul că potrivit adresei Ministerului de Interne nr. 4269/939 referitor la ajutorarea familiilor concentraților lipsiți de mijloace, acestora trebuiau să le fie repartizate câte 20 kg făină și 40 kg mălai. Serviciul financiar al Ținutului Dunărea de Jos prin circulara nr. 26064 din 9 octombrie 1939 solicita prefectului județului Cahul să dispună comunicarea, în regim de urgență, respectivului serviciu suma necesară pentru executarea prevederilor adresei Ministerului de Interne menționate. În același timp, aduceau la cunoștința prefectului că „suma ce se poate pune la dispoziție de Ținut, este de maximum 100.000 lei”. Se mai stabilea ca procurarea alimentelor să se facă de la producătorii locali, iar distribuirea pe baza tabelurilor întocmite de autoritățile comunale și verificate pe răspunderea personală a Pretorului respectivei plase.

În același timp, „pentru a veni în ajutorul armatei”, din suma alocată trebuia să fie cumpărată lână. Lâna trebuia distribuită școlilor profesionale din oraș și din județ, care vor confecționa ciorapi și pieptare, pentru soldați. Pentru ajungerea acestui scop, prefectul trebuia să facă apel „și la Societățile de binefacere și la orice instituție care ar putea contribui”. Ciorapii și pieptarele confecționate trebuiau predate Corpului Armatei sau Diviziei locale (SJGAN, D. 139/1939-1940, f. 100).

c) Vizita prefectul Județului Cahul din 22 aprilie 1940. La 22 aprilie prefectul s-a deplasat în comunele Crihana Nouă, Pelinei, Găvănoasa din plasa Ion Voievod și comuna Alexandru cel Bun din plasa Mihai Viteazu pentru a elucida aceleași probleme ca și în vizita sa precedentă din data de 20 aprilie 2021.

În cadrul vizitei în comuna Crihana Nouă a fost stabilită situația forței de muncă și a suprafețelor de însămânțat. S-a constatat că trebuie însămânțate 4466 ha, la care cele 282 perechi de vite trăgătoare existente sunt suficiente. Până la momentul vizitei deja erau însămânțate 1105 ha, ceea ce, în opinia sa, era un rezultat frumos.

S-a stabilit că cele 5 familii nevoiașe din comună, lipsite de vite de muncă cu 21 ha vor fi ajutate. Tabelele celor care au dreptul la ajutor au fost întocmite, însă la întocmirea lor n-a luat parte întreaga componență a Comisiei, ele fiind întocmite numai de autoritatea administrativă. Prefectul a dispus ca tabelele respective să se supună deliberării întregii Comisii.

Referitor la vizita în comuna Pelinei prefectul consemna în procesul-verbal despre primăria din localitate: „murdar, nelipit, nevăruit, cutia de scrisori prinsă cu sârmă, stă să cadă, după cutia de scrisori hârtii, cutii de chibrituri și alte necurățenii; nu se făcuse nimic din ceea ce am ordonat la inspecția precedentă. Am constatat însă la trecerea mea pe la Primărie după ce m-am înapoiat din inspecție că se lipea și se curăța. Întreb este oare nevoie ca Prefectul să îmboldească pe Primar și notar ca să ție Primăria curat? Primăria, după cum numele o arată, este prima casă dintr-un sat, prima în ordine și în curățenie căci de acolo iau sătenii exemplu. Fac atenți pe toți primarii și notarii că localul Primăriei să strălucească de curățenie și ordine”.

Dincolo de dezordinea depistată în sediul autorităților locale, se menționa că „munca câmpului a fost organizată. Pentru cele 2715 ha ce sunt a se însămânța, cele 183 de perechi de vite trăgătoare sunt suficiente. Până astăzi s-au lucrat 799 ha, un rezultat frumușel”.

Și în comuna Pelinei tabele cu acei care au nevoie de ajutor potrivit Legii au fost întocmite fără a implica în această activitate întreaga componență a Comisiei. A fost făcută aceeași observație și recomandare ca în cazul comunei Crihana Nouă, ambele comune având același notar.

În comuna Găvănoasa Comitetul agricol comunal n-a stabilit situația forței de muncă din comună și suprafețele ce trebuie însămânțate, vinovat fiind notarul care în calitate de secretar al Comitetului Agricol comunal „trebuia să răscitească ordonanța 748 și să o execute întocmai”.

Datele ce au putut fi colectate de către prefect din diferite documente „arată că în comună sunt de însămânțat 3300 ha, notarul afirmă că au mijloace suficiente de lucru, dar nu văd aceasta din nici o situație căci n-a întocmit”. S-a constatat că au fost însămânțate 1449 ha, ceea ce în opinia prefectului „este binișor”.

În comună au fost ajutate 66 familii de concentrați la însămânțarea păioaselor, rămânând să-i mai ajute la însămânțarea porumbului. De asemenea, s-au întocmit tabele de familiile concentraților care vor fi ajutate potrivit Legii, de Paști.

La intrarea în comuna Alexandru cel Bun un Comandant de Oaste s-a plâns prefectului că locuitorii nu dau nici un concurs armatei, ci din contra o boicotează. În acest context, prefectul a trecut în procesul-verbal următoarele: „Atrag atențiunea autorităților administrative și jandarmerești asupra penalităților la care se expun acei care sabotează Legea (rechizițiilor și cer să-i

execute pe toți, aducându-i la sentimente omenești și aplicând Legea acelor care se încăpățânează a nu primi”.

Situațiile de suprafețe însămânțate și situația forței de muncă fuseseră întocmite. Pentru cele 3926 ha de însămânțat s-a constatat că erau suficiente cele 320 perechi de vite trăgătoare aflate în comună. Au fost însămânțate până la momentul vizitei 2345 ha ceea ce este, concluziona prefectul, „un rezultat foarte frumos”. Erau întocmite și tabelele cu familiile concentraților care aveau dreptul la ajutoare potrivit legii.

În comună nu erau familii de concentrați care să aibă nevoie de ajutor la muncă.

Deși era ora 9:30 notarul nu venise încă la slujbă, ci era la Vladimirești unde locuia cu familia. Pretorul a fost avertizat de către perfect „să îi atragă atenția asupra obligativității de a se muta cu traiul în comuna Alexandru cel Bun, căci Legea obligă pe funcționar să locuiască în comuna unde face serviciu” (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58, f. 40-41).

Discuții

Modelul de regionalizare materializat prin crearea celor zece ținuturi nu a fost edificat în baza unui fundament științific sau rațional temeinic. Urmărindu-se centralizarea sistemului administrativ cu scopul de a consolida regimul politic au fost perturbate uzanțele și instituțiile administrative afirmate în timp. Consecințele modelului respectiv au generat disfuncționalități în funcționarea sistemului administrativ subnațional.

Concluzii

Controlul de tutelă administrativă a activității autorităților publice din comunele urbane și rurale ale județului încredințat era una din atribuțiile esențiale ale prefectului. Pentru a cunoaște situația reală din comunele județului și a vedea la fața locului consecințele actului de administrare prefecții efectuau inspecții tematice sau inopinate în teritoriu. Inspectarea comunelor rurale din județul Cahul de către colonelul Dumitru Dobrescu, prefectul județului Cahul a scos la iveală un șir de lacune în activitatea autorităților și funcționarilor din administrația publică locală. Unele din aceste lacune erau determinate de cadrul general normativ și instituțional, iar altele de factori subiectivi cum ar fi pregătirea profesională și atitudinea funcționarilor din administrația locală față de atribuțiile de serviciu.

Referințe bibliografice:

a) *Fonduri arhivistice*:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2067, Inv. 1, dosar nr. 58. (ANRM, F. 2067, Inv. 1, d. 58).

2. Serviciul Judeţean Galaţi al Arhivelor Naţionale, fond Rezidenţa regală a ţinutului Dunărea de Jos, dosar nr. 1/1938. (SJGAN, D. 1/1938).
3. Serviciul Judeţean Galaţi al Arhivelor Naţionale, fond Rezidenţa regală a ţinutului Dunărea de Jos, dosar nr. 139/1939-1940. (SJGAN, D. 139/1939-1940).
4. Serviciul Judeţean Galaţi al Arhivelor Naţionale, fond Rezidenţa regală a ţinutului Dunărea de Jos, dosar nr. 88/1940. (SJGAN, D. 88/1940).

b) ***Monografii și articole***:

1. Cornea, S. (2013) Delimitarea teritorial-administrativă a judeţului Cahul în componenţa ţinutului Dunărea de Jos (1938-1940). Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat „B.P.Hasdeu" din Cahul, Vol. IX, 96-105.
2. Nistor, I. (2000). Comuna şi judeţul: evoluţia istorică. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
3. Pop D., Pop C., Vlaicu C. (2010). Elemente istorice și legislative privind organizarea instituției administrative a prefectului în România. Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative, 12(25), 147-168.
4. Scurtu, I. (2011) Reorganizarea administrativ- teritorială. Expresie a crizei economice și politice din România. http://www.ioanscurtu.ro/reorganizarea-administrativ-teritoriala-expresie-a-crizei-economice-si-politice-din-romania/ (accesat la 23.05.2021)
5. Scurtu I., Otu, P. (ed) (2003). Istoria românilor: Vol. VIII. București: Editura Enciclopedică.
6. Negru, L. (2001) Contribuţii la cunoaşterea stării de spirit şi a activităţii politice a populaţiei ţinutului Dunărea de Jos în anul 1939. http://diam.uab.ro/istorie.uab.ro/publicatii/colectia_bcss/bcss_7/28_negru.pdf (accesat la 1405.2021)
7. Oroveanu, M.T. (1992) Istoria dreptului românesc şi evoluţia instituţiilor constituţionale. Bucureşti: Editura Cerma.

Anexă

Procesele verbale ale vizitelor prefectul Județului Cahul, colonel Dumitru Dobrescu în comunele județului Cahul (aprilie, 1940)

PROCES-VERBAL
Astăzi anul 1940 luna aprilie în 11

Noi, Colonel Dobrescu Dumitru, Prefectul Județului Cahul;

Am vizitat comunele de pe șoseaua Cahul-Văleni, spre a constata stadiul inundațiilor, stadiul însămânțărilor și stadiul împăduririlor, constatând cele ce urmează:

COMUNA CRIHANA

Am găsit pe Primar dând afară din cârciumă pe niște locuitori , care în loc să-și vadă de treabă, se dusese la cârciumă.

Bine făcea, însămânțarea nu se face la cârciumă și autoritățile administrative și jandarmii să evacueze cârciumile și să-i trimită pe oameni la câmp. Prin sat am văzut unii oameni care se duceau la pescuit; mi-au spus că grădinile și viile lor sunt inundate și neavând loc la deal, se duc la pescuit, era mult mai bine dacă acești oameni erau întrebuințați de Comitetele Agricole ca să are și să însămânțeze terenurile celor concentrați.

Împăduririle nu începuse, așteptau să ridice niște puieți pentru completarea golurilor de pe șosele. Împăduririle trebuie activate cu maximum de intensitate.

Apa a atacat o porțiune din șoseaua județeană Cahul-Văleni prin mijlocul satului. Am văzut că Primarul a colectat de la fiecare locuitor cate un par –doi, câte 3-4 maldăre de stuf și a scos lumea la lucru, căptușind părțile atacate cu stuf și bălegar și împiedicând ruptura apei. Bine a făcut Primarul, aceasta dovedește că nu trebuie împins la treabă.

Am însă o mică supărare pe Primar, că nu e îngrijit de drumul de la hotarul cu comuna Manta, care duce spre Prut, la islazul lor. Este drept că acel drum e lung de vreo 7 km. Și a fost foarte greu de păzit pe toată întinderea lui, este și de importanță secundară, nu face legătura cu Moldova.

COMUNA MANTA

Primarul era la arat. N-am văzut lume care să se plimbe degeaba prin sat, N-am putut lua relații asupra împăduririlor.

COMUNA VADUL LUI ISAC

Lume multă prin sat, mulți făceau gardurile; or, nu este acum vremea să se facă gardurile, acum este de plugărit.

Opera de împădurire – nulă.

În acea comună, a fost inundat 250 hectare islaz pe baltă, le-a mai rămas

280 hectare pe deal, astfel că se pot concentra acolo vitele; însă să nu mai arendeze imașul locuitorilor din alte comuni.

Primarul însă a privit cu nepăsare baia ce le-am făcut anul trecut și au lăsat-o să fie inundată în loc să fi făcut un dig în jurul ei ca să oprească apa.

Asemenea a lăsat să fie inundată și ruptă șoseaua care ne leagă cu județul Covurlui, șoseaua cu care s-a cheltuit atâtea parale acum 2 ani, deși nu avea de apărat decât 4-500 metri. A dovedit o completă nepăsare acest Primar.

Am găsit la Primărie echipele de deparazitare stând, iar etuva stătea în curtea Primăriei; motivul că Primarul nu vrea să dea 2 oameni care să ajute echipei la strămutarea etuvei și deparazitarea. I-am dat ordin să dea și mi-a răspuns că nu poate da decât cel mult un om. Pentru toate aceste motive voi aplica o pedeapsă Primarului și voi aviza asupra înlocuirii lui.

COMUNA COLIBAȘI

Oameni forfoteau prin sat, i-am întrebat de ce nu sunt la arat și mi-au spus că ei mai au de tăiat viile și de îngrijit prin grădini, dar că plugurile lor merg, sunt cu băieții la plug. Oare cu copiii o să scoatem noi pâinea trebuincioasă? Mentalitatea această bolnavă trebuie scoasă din capul țăranului și trebuie împins cu sila la câmp. Randamentul copiilor este mic și lucrul de calitate inferioară.

Campania de împădurire nu începuse. Inundațiile nu le-au produs pagube.

COMUNA BRÂNZA

La Primărie era adunată lume multă, îi strânsese Secretarul prin bătaie de tobă ca să trateze locuitorii direct cu 2 crescători de oi care vrea să arendeze islazul ce obștia are pe moșia comunei Găvănoasa. Oare Secretarul nu știa că islazul nu se arendează la fiecare locuitor în parte, ci de asociația de pășune? Acest Secretar în loc ca să dea o îndrumare bună și legală oamenilor, precum și crescătorilor de oi care venise în comună, trimițându-i la Asociația de Pășunat a comunei Găvănoasa, adună tot satul la Primărie sustrăgându-l de la munca câmpului și pornindu-l spre nemulțumire, căci oamenii au rămas nemulțumiți când eu le-am spus că n-au voie să trateze direct și chiar unii începuse să vocifereze că au nevoie de bani și că negustorul le dă banii imediat. Dacă câte odată se ivesc nemulțumiri printre oameni, este din cauza reprezentanților autorității de calibrul Secretarului din Brânza, care habar n-avea cum se administrează islazurile. Pe acest Secretar îl voi pedepsi, mai ales că la înapoierea mea la ora 12, după ce trecusem prin satul Văleni, nu l-am mai găsit la Primărie, deși serviciul ține până la 13.

Asupra împăduririi, Primarul mi-a afirmat că au plantat primăvara aceasta 17.000 puieți pe râpi. N-am controlat la fața locului, dar voi controla curând.

COMUNA VĂLENI

Oamenii nu erau la câmp, ziceau că este noroi și nu pot ara.

Plantarea pădurilor de abia începuse.

Apa inundațiilor a acoperit valea unde lumea-și păștea vitele, așa că lumea nu mai are unde și-le paște; asemeni au mai început să cuprindă câteva case din cele mai joase.

CONCLUZII

Suntem într-o epocă în care însămânțările trebuie să se facă cu o intensitate maximă, mai ales că vremea rea ne-a redus perioada de însămânțare cu mai mult decât jumătate și mai ales că gerul iernii ne-a distrus mai mult decât jumătate din semănături.

În astfel de condiții nu este îngăduit nimănui să dea pe la cârciumă, sau să-și facă gard sau să prindă pește sau să trimită copiii la arat; acum tot omul valid cu tot neamul lui să fie la plug și să are din zor și până în noapte și chiar sărbătoarea.

Comitetele Agricole comunale, toată autoritatea comunală și jandarmii să-i scoată la plug cu sila pe cei cari nu înțeleg de bună voie, căci binele se face adesea cu sila.

Împăduririle să se înceapă unde nu s-au început și să se continue, sunt premilitari, sunt oameni din aceia cari nu au pământ și nici nu iau pământ cu chirie și care se plimbă prin sat și prin baltă de pomană, să fie scoși la plantare.

Să știe și cei care n-au știut până acum că islazurile se administrează și se arendează de către Asociația de Pășunat și că oamenii n-au dreptul să-l arendeze individual, toate arendările individuale și directe de la oameni, fiind nule; cel care arendează izlaz în astfel de condițiuni, rămâne păgubaș.

Acolo unde se produc inundații, autoritatea este datoare să apere punctele vitale, care în prim rând sunt comunicațiile.

Am intervenit la Ministerul Agriculturii ca să admită pășunatul în păduri pentru comunele Crihana, Manta și Văleni.

Drept care, am dresat prezentul proces-verbal.

PREFECTUL JUDEȚULUI CAHUL
COLONEL Dobrescu Dumitru

Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2067, Inv. 1, dosar nr. 58, p. 34-35.

* * *

PROCES-VERBAL
Astăzi anul 1940 luna aprilie ziua 20.

Subsemnatul Colonel Dobrescu Dumitru, Prefectul Județului Cahul, ne-am deplasat în județ spre a vedea următoarele:

- Felul în care comunele au organizat muncile agricole, spre a da maximum de randament și aplicarea măsurilor luate la teren;

- Lucrările întocmite de comuni pentru ajutorarea familiilor concentraților, potrivit Decretului Lege din 30 Martie 1940.

Rezultatul este următorul:

COMUNA ROȘU

Situația forțelor de muncă de care dispune comuna era stabilită și pusă la punct.

Suprafața arabilă a comunei era de 4900 Ha din care scăzându-se 300 Ha semănături de toamnă, rămân a se lucra în primăvară 4600 de hectare.

Cele 148 perechi de vite trăgătoare existente în comună, sunt cu totul insuficiente față de suprafața care trebuie arată, dar având în vedere că din suprafața totală se deduc 1700 Ha teren arabil inundate pe baltă și din cari o bună parte nu vor putea fi însămânțate, lipsa vitelor de muncă se ameliorează. Prefectura a dat comunei 6 perechi de cai din cei primiți de la armată pentru munci, care să facă muncile celor 100 de familii de concentrați, fără vite, și din care până atunci se arase cu caii armatei 22 Ha și jumătate.

Însămânțările au început de abia la 13 Aprilie din cauza timpului ploios.

Am observat că comuna nu are o condică în care să se țină evidența zilnică a muncilor efectuate, sau cel puțin săptămânală.

Apele au inundat cca 220 Ha din care 499 islaz și restul arabil, sunt în retragere.

Brațe de muncă sunt suficiente, din cei 300 concentrați din comună, cca 100 sunt veniți în concediu pentru munca câmpului.

Lumea primește munca cu voie bună și nu este nevoie a se face presiune. Cei câțiva oameni pe cari i-am văzut în sat nefiind duși la câmp, au căutat să se justifice că încă nu au putut.

COMUNA ZÂRNEȘTI

Comitetul Agricol n-a făcut nici una din lucrările ordonate prin ordonanța Nr.748 din 1 Martie 1940. Notarul Lecata n-a făcut absolut nimic și este cu desăvârșire ignorant al ordinelor. Pretorul să-l țină în supraveghere apropiată, căci acest Notar îmi face impresia că mănâncă leafa de pomană, și dacă nu se pune pe lucru, să-i întocmească acte și să fie lăsat în disponibilitate.

Agentul agricol, numit la data de 19 martie s-a străduit să lucreze ceva și să adune date privitoare la situația forțelor de muncă, însă lucrarea nu este completă.

Au 145 perechi de vite trăgătoare, care repartizate la cele 1340 Ha ce trebuie însămânțate pe deal, sunt prea suficiente, ba chiar cu acestea vor putea lucra și parte din terenurile de pe baltă pe măsura retragerii apelor.

Nu au stabilit familiile concentraților, cari au nevoie să fie ajutate cu muncă, zice că sunt numai 2-3 familii, să se stabilească precis și să se ajute.

Până acum, au însămânțat numai 373 Ha.

Comitetul Agricol să se întrunească săptămânal și să stabilească

programul de lucru.

În drumul meu spre Zârnești, am întâlnit pe telefonista Maria Dudău, care se ducea la plimbare la Cahul fără voia nimănui. De altfel Primarul, Notarul, Secretarul și Șeful de Post Jandarmi îmi raportează că D-sa, face serviciul pe gust. Dacă este așa, s-o pună în disponibilitate, noi nu avem nevoie de paraziți.

COMUNA ROMÂNI

Ca și la comuna Zârnești, lucrările ordonate cu ordonanța Nr. 748 nu s-au făcut. Notarul era străin de ele și nici măcar nu și-a dat osteneală să vadă ce e de făcut.

N-am putut căpăta date asupra suprafețelor de însămânțat și asupra forțelor de muncă existente în comună. Singurele date ce le-au putut servi, au fost numai că sunt a se ajuta 30 familii de concentrați lipsite de vite de muncă, și că până la această dată s-au însămânțat 755 Ha.

Lucrările Comisiunii pentru ajutorarea concentraților se reduc la un tabel întocmit de Notar, tabel unde nu se vede dacă aceștia îndeplinesc sau nu condițiunile. Notarul zice că acest tabel a fost făcut după arătările Comisiunii, însă nu era nici o semnătură a acesteia.

Notarul n-a putut să-mi găsească Monitoarele Oficiale cu Legea și instrucțiunile pentru ajutorarea concentraților. Pretorul să-l aibă în supraveghere de aproape și dacă nu se pune pe lucru să-i întocmească acte și să-l lase în disponibilitate pe Notarul Cundiev.

COMUNA LARGA

De cum intri în Primărie, te izbește o murdărie care face rușine și unui simplu țăran, necum Primăriei. Trecând la chestiunea organizării muncilor agricole, am constatat că nu se făcuse nici una din lucrările ordonanței Nr. 748; mai mult decât atât, nici n-am găsit ordonanța la Primărie.

În privința aceasta, constat un rău general și anume că: comunele nu opresc și nu au la dosar câte un exemplar din ordonanțele ce se dau, ci se mulțumesc să le afișeze, de multe ori chiar fără a le citi și să le lase acolo să le rupă cine vrea. O mai mare destrăbălare administrativă, nici că se poate. De aceea ordon ca orice ordonanță trimisă spre afișare, să se păstreze un exemplar la Primărie la dosarul respectiv pentru ca să-i servească la lucrările cerute prin ordonanță, alt exemplar să se afișeze la Primărie, altul la Postul de Jandarmi și de abia următoarele exemplare să se afișeze la celelalte instituții dacă mai sunt în comună și în localurile publice.

Secretarul nu știa să caute unde este Legea de Mobilizare Agricolă, or fiecare comună trebuie să-și formeze un indicator în care să se arate unde se află publicate diferitele legi, Jurnale ale Consiliului de Miniștri, Decizii Ministeriale, Decizii Ținutale cu un caracter de durată mai lungă, și ordine circulare cu același caracter pentru ca oricând organele cancelariei să poată să găsească ceea ce le trebuie. Cine nu și-a făcut acest indicator, să și-l facă imediat și Pretorii să se

convingă cu prilejul inspecțiilor.

Notarul nici măcar nu știa din cine se compune Comitetul Agricol comunal, deși el este Secretarul Comitetului. Notarul Zarzar este un adevărat trântor și Pretorul să-i facă inspecție și să-i întocmească acte de incapacitate, ca să-l dăm afară, că mănâncă leafa degeaba.

Prin chestionarul agricol întocmit astă toamnă, rezultă că comuna ar avea 3500 Ha teren arabil din care s-au însămânțat în toamnă, fără a se ști rezultatul, 800 Ha. Am mai avea de lucru în primăvară circa 3000 Ha din care până în prezent s-a arat de abia 493 Ha, este foarte puțin.

Lucrările privitoare la ajutorarea concentraților erau executate.

COMUNA BADICU

Aici s-a pus multă grijă în organizarea muncilor agricole și este prima dată când Notarul Wainer mă mulțumește, ceea ce înseamnă că a început să trăiască în realitate și îl rog să meargă tot așa. Au dat și o ordonanță privitoare la organizarea muncilor, ordonanța Nr. 3 din 24 Februarie 1940, păcat însă că nu pot aproba această ordonanță care este dată de Primar și care nu are dreptul s-o dea căci Primarul nu este organ de aplicare a Decretului Lege pentru Mobilizarea Agricolă, ci Comitetul Agricol. În tot cazul se vede că au pus grijă pentru organizarea acestor munci.

Comuna are 2936 Ha teren arabil la care cele 126 perechi de vite trăgătoare sunt insuficiente. Am dat și 146 cai de la oștire, dat tot nu e de ajuns, de aceea trebuie să intensifice mult. Au însămânțat până acum numai 300 Ha este puțin, ei justifică că pământul a fost ud și nu s-a putut lucra, să lucreze mai bine de aici încolo.

Intrând în sat, am găsit tolăniți la soare pe un concentrat care era în concediu, ca să-și muncească pământul împreună cu camaradul său, alt soldat care era trimis de la Regiment să-l ajute la muncă pe primul. Caii erau cu niște copii la câmp la muncă. Apoi Regimentul a dat cai nu ca să lucreze copii cu ei și a dat concediu concentraților nu ca să stea acasă la soare ci să muncească. Pe toți ăștia jandarmii să-i gonească la câmp.

Am cercetat felul în care s-au întocmit tabelele pentru ajutorarea concentraților și m-a izbit faptul că am găsit pe tabel familia concentratului Mâță Vladimir, acel care era lungit la soare și în concediu și care-mi spunea că are 5 Ha de pământ. Comisiunea care întocmise tabloul, căci de față era și Preotul și învățător pensionar, mi-au justificat că l-a înscris întrucât în roluri nu este scris ca posesor de pământ, deși soldatul îmi spusese mie că are 5 Ha. Este necesar să lămuresc aici că Legea spune că se consideră lipsite de mijloace, familiile concentraților care posedă cel mult 2 Ha. Înseamnă că este cu dare de mână și a avut de unde plăti arenda și că posedă pământul producător chiar sub formă de închiriere. Mai departe Legea spune că ajutorul se acordă numai pe timpul cât soții sau membrii susținători ai familiei sunt concentrați efectiv și că permisiile

de mai mici de 15 zile, nu întrerup acordarea ajutorului. Rog Comisiunile să revadă tabelele cu Legea în mână și așa să lucreze.

COMUNA CIOBALACCIA

Am găsit la Primărie numai pe Primar, Notarul era dus la Eichendorf comună pe care o girează. Înaintea mea fusese în Ciobalaccia, Agronomul regional și Veterinarul circumscripției în inspecție. Ei au constatat și mă servesc și eu de constatările lor că în primăvară, până astăzi s-au făcut 1100 Ha semănături și că grâul de toamnă a degerat complet. De altfel am constatat și eu în drumul meu peste câmp că se lucrează cu multă intensitate în comuna Ciobalaccia, Primarul este un om vrednic.

Familiile concentraților vor fi ajutate cu muncă mai către sfârșit, ele vor semăna porumb, căci n-au alte semințe. Tabelele de ajutoare ale concentraților s-au întocmit.

COMUNA ȚIGANCA

La această comună am găsit ca și la alte câteva dinainte, că Notarul nu știa de ordonanța Nr. 748. Lucrările de stabilire a forțelor de muncă fusese făcute de Agentul Agricol, iar nu de Notar. Aceasta este treaba Notarului, iar nu a Agentului Agricol care trebuie să stea pe câmp, nu să facă situații de birou. În comună sunt 3703 Ha teren arabil, din care scădem peste 700 Ha teren arabil inundat, cum și secara semănată în toamnă, rămâne de lucrat în primăvară cca. 2700 Ha. Din acestea se însămânțase în primăvară până la data inspecției 1217 Ha rezultat frumușel; de altfel am văzut lumea pe câmp și Agentul Agricol îmi face impresie frumoasă.

Comuna aceasta este avantajată căci s-a contribuit la rechiziții decât cu 40 de cai, vor putea termina muncile.

Nu există la comună un tabel de familiile concentraților, care trebuie ajutate cu munci, era o ciornă fără nici o valoare, să se întocmească imediat.

Lumea lucrează de bună voie și nu este nevoie de îndemnul jandarmilor.

Tabelul de familiile concentraților, care urmează a fi ajutate nu era întocmit de întreaga Comisiune, ci de Notar. Accentuez că aceste tabele trebuie să fie opera Comisiunii prevăzută de Lege care răspunde iar nu a unui simplu funcționar.

Atrag și aici atențiunea Pretorului asupra Notarului pe care trebuie să-l puie la treabă.

COMUNA I. G. DUCA

Și aici ca și la multe alte comune n-au putut să-mi găsească ordonanța Nr. 748.

Suprafața terenului arabil 4522 Ha din care dacă scădem terenul arabil inundat, rămâne de lucrat cca 3500 Ha în primăvară. S-au lucrat 1108 Ha sunt a se lucra și restul. Aici am văzut multă activitate pe câmp. Câmpul era plin de

pluguri și am nădejdea că va însămânța tot terenul mai ales că din comună n-au fost luați pentru rechiziții decât 7 cai.

Comisiunea prevăzută de Lege să verifice din nou tabelele de ajutoarele ce urmează a se da concentraților, căci mie îmi face impresia că nu sunt bine întocmite.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal.

PREFECT-COLONEL *semnătura*

Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2067, Inv. 1, dosar nr. 58, p. 36-38.

* * *

PROCES – VERBAL
Astăzi anul 1940 luna aprilie 22

Subsemnatul Colonel Dobrescu Dumitru, Prefectul jud. Cahul, ne-am deplasat în județ, spre a vedea următoarele:

- Felul în care comunele au organizat muncile agricole, spre a da maximum de randament și aplicarea măsurilor luate la teren;
- Lucrările întocmite de comune pentru ajutorarea familiilor concentraților, potrivit Legii din 30 Martie 1940.

Rezultatul este următorul:

COMUNA CRIHANA NOUĂ

S-au stabilit situația forțelor de muncă și a suprafețelor de însămânțat. Sunt a se însămânța 4466 Ha la care cele 282 perechi de vite trăgătoare sunt suficiente.

Până în prezent s-au însămânțat 1105 Ha, ceea ce este un rezultat frumos. Sunt de ajutat 5 familii nevoiașe lipsite de vite de muncă cu 21 Ha și vor fi ajutate.

Tablourile de acei care au dreptul la ajutor au fost întocmite, însă la întocmirea lor n-a luat parte întreaga Comisiune, ele fiind întocmite numai de autoritatea administrativă. Să se supună imediat întregii Comisiuni.

COMUNA PELINEI

În Primărie murdar, nelipit, nevăruit, cutia de scrisori prinsă cu sârmă, stă să cadă, după cutia de scrisori hârtii, cutii de chibrituri și alte necurățenii; nu se făcuse nimic din ceea ce am ordonat la inspecția precedentă. Am constatat însă la trecerea mea pe la Primărie după ce m-am înapoiat din inspecție că se lipea și se curăța. Întreb este oare nevoie ca Prefectul să îmboldească pe Primar și Notar ca să ție Primăria curat? Primăria, după cum numele o arată, este prima casă dintr-un sat, prima în ordine și în curățenie căci de acolo iau sătenii exemplu. Fac atenți pe toți primarii și notarii că localul Primăriei să strălucească de curățenie și ordine.

Munca câmpului a fost organizată. Pentru cele 2715 Ha ce sunt a se

însămânța, cele 183 de perechi de vite trăgătoare sunt suficiente.

Până astăzi s-au lucrat 799 Ha, un rezultat frumușel.

S-au întocmit tabele de acei care au nevoie de ajutor potrivit Legii; însă n-a lucrat întreaga Comisiune. Fac aceeași observație și recomandare ca la Crihana Nouă, ambele comune având același Notar.

COMUNA GĂVĂNOASA

Comitetul Agricol comunal n-a stabilit situația forțelor de muncă din comună și suprafețele ce trebuie însămânțate, vinovat este Notarul care în calitate de Secretar al Comitetului Agricol comunal trebuia să răscitească ordonanța 748 și să o execute întocmai.

Datele ce am putut culege din diferite documente arată că în comună sunt de însămânțat 3300 Ha, Notarul afirmă că au mijloace suficiente de lucru, dar nu văd aceasta din nici o situație căci n-a întocmit.

Au de ajutat 66 familii de concentrați, pe care i-a ajutat la însămânțarea păioaselor, rămânând să-i mai ajute la însămânțarea porumbului.

Până acum s-au însămânțat 1449 Ha, este binișor.

S-au întocmit tabele de familiile concentraților care vor fi ajutate potrivit Legii, de Paști.

COMUNA ALEXANDRU CEL BUN

La intrarea în comună mi s-a plâns un Comandant de Oaste că locuitorii nu dau nici un concurs armatei, ci din contra o boicotează. Atrag atențiunea autorităților ad-tive și jandarmerești asupra penalităților la care se expun acei care sabotează Legea rechizițiilor și cer să-i execute pe toți, aducându-i la sentimente omenești și aplicând Legea acelor care se încăpățânează a nu primi.

Deși era ora 9:30 totuși Notarul nu venise încă la slujbă, ci era la Vladimirești unde stă cu familia. Pretorul îi va atrage atențiunea să se mute în comuna Alexandru cel Bun, căci Legea obligă pe funcționar să locuiască în comuna unde face serviciu.

Situațiile de suprafețe însămânțate și situația forțelor de muncă au fost întocmite. Pentru cele 3926 Ha de însămânțat sunt suficiente cele 320 perechi de vite trăgătoare aflate în comună.

În comună nu sunt familii de concentrați care să aibă nevoie de ajutor la muncă.

S-au însămânțat până în prezent 2345 Ha ceea ce este un rezultat foarte frumos. S-au întocmit tabele de familiile concentraților care au drept la ajutoare după Lege.

Drept care, am încheiat prezentul proces-verbal.

PREFECTUL JUDEȚULUI CAHUL
COLONEL Dobrescu Dumitru

Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2067, Inv. 1, dosar nr. 58, p. 40-41.

ISSN 2345-1858 ***E-ISSN 2345-1890***

http://jss.usch.md/

Buletinul Ştiinţific al Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Seria „Ştiinţe Sociale”
Ediţie semestrială

The Scientific Journal of Cahul State University "B. P. Hasdeu": Social Sciences
Semestrial edition

№. 1 (13), 2021

Piaţa Independenţei 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 2 54 85
e-mail: journal.ss@usch.md

Bun de tipar: 10.10.2021
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 6,12
Tirajul 120 ex.

Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949

Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale
The Scientific Journal of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences
ISSN 2345-1858

ISSN 2345-1858
9 772345 185001 >

Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale
The Scientific Journal of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences
http://jss.usch.md/ E-ISSN 2345-1890

ISSN 2345-1890
9 772345 189009 >